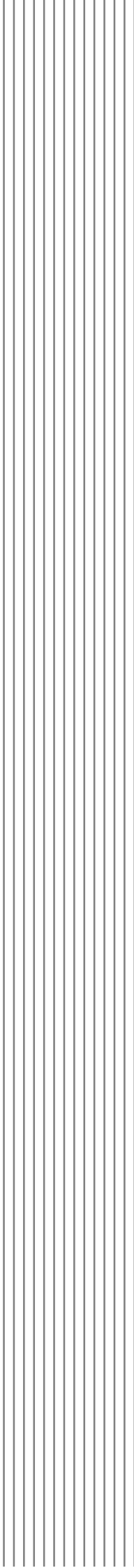

Bilaga 1

Svensk ekonomi

Bilaga 1

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

Förord.....	7
1 Inledning.....	7
1.1 Sammanfattning.....	7
1.2 Utvecklingen inom olika områden.....	10
2 Internationell utveckling.....	17
2.1 Utvecklingen i Europa.....	18
2.2 Utvecklingen i Förenta staterna.....	19
2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika.....	20
2.4 Utvecklingen i Ryssland, Polen och de baltiska länderna.....	21
2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten.....	22
3 Kapitalmarknaderna.....	23
3.1 Utvecklingen i omvärlden.....	23
3.2 Utvecklingen i Sverige.....	25
4 Utrikeshandeln.....	27
4.1 Varuexporten.....	27
4.2 Varuimporten.....	29
4.3 Tjänstehandeln.....	30
4.4 Bytesbalansen.....	31
5 Näringslivets produktion.....	33
5.1 Industrin.....	33
5.2 Byggnadsverksamhet.....	35
5.3 Tjänstesektorer.....	36
6 Arbetsmarknad.....	40
7 Löner.....	46
8 Inflation.....	48
9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter.....	50
9.1 Hushållens inkomster.....	50
9.2 Hushållens konsumtionsutgifter.....	51

10	Investeringar	56
10.1	Näringslivet	56
10.2	Bostäder	58
10.3	Lager	59
11	Den offentliga sektorn	60
11.1	Den konsoliderade offentliga sektorn	60
11.2	Den statliga sektorn	64
11.3	Ålderspensionssystemet	65
11.4	Kommunsektorn	66
11.5	Finanspolitiska mål och indikatorer	67
12	Demografi och offentliga finanser	71
12.1	En åldrande befolkning	71
12.2	Den demografiska försörjningskvoten	71
12.3	Utvecklingen i andra OECD-länder	72
12.4	Den ekonomiska försörjningskvoten	72
12.5	Offentliga utgifter	73
12.6	Finanspolitiken på lång sikt	74
13	Alternativa scenarier	75
13.1	Lågtillväxtalternativet	75
13.2	Högtillväxtalternativet	78
14	Utvärdering av prognoser	80
14.1	Finansdepartementets prognoser	80
14.2	Jämförelse med andra prognosmakare	81
	Fördjupningsrutor	
	IKT-sektorns betydelse för svensk ekonomi	32
	Långsiktig produktivitetstillväxt	38
	Demografi	45

Tabellförteckning

1.1 Prognosförutsättningar.....	8
1.2 Nyckeltal	9
1.3 Den diskretionära finanspolitikens inriktning	9
1.4 Försörjningsbalansen.....	12
1.5 Bidrag till BNP-tillväxt	14
1.6 Sparandets sammansättning.....	14
1.7 De offentliga finanserna	16
2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet	18
3.1 Betalningsbalansen	26
3.2 Ränte- och valutakursantaganden	26
4.1 Export och import av varor och tjänster	27
4.2 Bytesbalans	31
4.3 Bruttonationalinkomst	31
5.1 Näringslivets produktion.....	33
5.2 Nyckeltal för industrin	33
5.3 Byggnadsverksamhet	36
6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet	40
6.2 Sysselsättning, branschfördelat	42
6.3 Sysselsättningsgrad och öppen arbetslöshet i olika regioner	44
7.1 Timlöner	46
8.1 Konsumentprisutveckling.....	48
9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter	50
9.2 Hushållens sparande	51
10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren.....	56
10.2 Övriga näringslivets investeringar.....	58
11.1 Den offentliga sektorns finanser.....	60
11.2 Finansiell nettoställning.....	61
11.3 Skatter och avgifter	63
11.4 Offentliga sektorns utgifter	63
11.5 Statens finanser (exkl. statliga affärsverk och aktiebolag).....	64
11.6 Ålderspensionssystemet	65
11.7 Kommunsektorns finanser	66
11.8 Strukturellt saldo i offentlig sektor.....	68
11.9 Indikator för effekter på efterfrågan.....	69
12.1 Sveriges befolkning 1970–2030	71
13.1 Nyckeltal, basalternativet	75
13.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet	77
13.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet.....	78
14.1 Finansdepartementets prognosfel avseende 2000	80
14.2 Genomsnittligt absolut prognosfel avseende BNP-tillväxten	82

Diagramförteckning

1.1 BNP-utveckling	7
2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan.....	17
2.2 Industriproduktion i Förenta staterna	19
2.3 Offentliga investeringar och privat efterfrågan i Japan.....	21
3.1 Börsutvecklingen i Förenta staterna.....	23
3.2 Fed-modellen applicerad på New York-börsen (Dow Jones Industrial Average) 24	
3.3 10-åriga räntor i Förenta staterna, EMU och Sverige	24
3.4 Dollar mot euro	25
3.5 Differens mellan 10-årig statsobligationsränta i Sverige och Tyskland	25
3.6 Kronans växelkurs gentemot ett vägt genomsnitt av valutor (TCW).....	26
4.1 Orderingång och varuexport.....	28
4.2 Världsmarknadsandelar, bearbetade varor.....	29
4.3 Varuimportens sammansättning	30
5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt	
11 OECD-länder.....	35
5.2 Industrins bruttoöverskottsandel.....	35
6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta.....	41
6.2 Sysselsättning och arbetskraftsutbud.....	43
6.3 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknads- politiska program.....	44
7.1 Nominell och real timlöneutveckling.....	47
8.1 Konsumentprisutveckling	49
9.1 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter.....	50
9.2 Hushållens konsumtionsutgifter totalt samt för bilar och för övriga varaktiga varor	52
9.3 Hushållens förmögenhet i förhållande till disponibel inkomst.....	54
9.4 Hushållens bruttoskuld i förhållande till disponibel inkomst.....	54
9.5 Hushållens nettosparkvot. Sparande (exkl. avtalspensioner) i förhållande till disponibel inkomst.....	54
9.6 Hushållens förväntningar om ekonomin tolv månader framåt	55
10.1 Investeringar som andel av BNP	56
10.2 Kapitalkvoten i industrin.....	57
10.3 Antalet outhyrda lägenheter respektive påbörjade nybyggnationer av lägenheter	59
11.1 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning.....	61
12.1 Demografiska försörjningskvoter.....	71
12.2 Äldrekvoter	72
12.3 Äldrekvoter i OECD.....	72
12.4 Ekonomisk försörjningskvot	73
12.5 Offentliga utgifter exklusive räntor	74
12.6 Finansiellt sparande i offentlig sektor	74
12.7 Offentlig bruttoskuld.....	74
14.1 Genomsnittliga absoluta prognosfel för 2000	81

Svensk ekonomi

Förord

I denna bilaga till 2001 års ekonomiska vårproposition redovisas en bedömning av den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. 2004.

Bedömningen baseras på underlag från Statistiska centralbyrån (SCB), OECD och Konjunkturinstitutet (KI). Ansvaret för bedömningarna åvilar dock helt Finansdepartementet.

Beräkningarna har gjorts med stöd av Konjunkturinstitutets modell KOSMOS och är betingad av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

För beräkningarna av volymutvecklingen har 1999 använts som fast basår i prognosen och den medelfristiga kalkylen fram t.o.m. 2004.

Ansvarig för beräkningarna är departementsrådet Mats Dillén. Beräkningarna baseras på information t.o.m. 5 april 2001.

1 Inledning

1.1 Sammanfattning

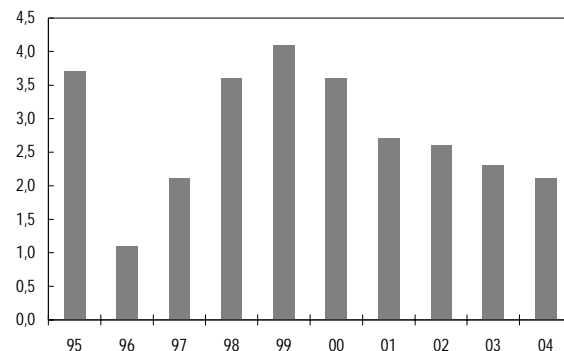
Tillväxten i den svenska ekonomin förutses dämpas jämfört med de senaste årens mycket höga tillväxttal. Bruttonationalprodukten (BNP) väntas öka med 2,7 % i år och med 2,6 % nästa år. För innevarande år innebär detta en nedrevidering av tillväxten med nästan en procentenhet i förhållande till prognosen i budgetpropositionen för 2001. Nedrevideringen förklaras dels av försämrade internationella konjunktursikter, dels av svagare inhemsk efterfrågan. År 2002 är tillväxten uppreviderad med 0,5 procentenheter.

Tillväxten i Förenta staterna bromsas upp kraftigt, vilket bidrar till att dämpa den globala efterfrågan och därmed marknadstillväxten för svenska exportföretag. De försämrade omvärlds-förutsättningarna har varit tydliga i den svenska

exportorderingen, som har fallit under vintern. Den vikande internationella efterfrågan har lett till neddragningar av industriinvesteringarna i förhållande till tidigare planer och en uppbyggnad av oönskade lager inom industrin. Det finns även tecken på att den inhemska efterfrågan nu utvecklas svagare än vad som har varit fallet de senaste åren. Det gäller särskilt hushållens konsumtion som enligt nationalräkenskaperna visade en mycket måttlig ökning under fjärde kvartalet förra året. Även inom handeln har det noterats ofrivillig lageruppbyggnad. En förväntad avveckling av oönskade lager inom industri och handel är en förklaring till att BNP-tillväxten avtar i år.

Diagram 1.1 BNP-utveckling

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Arbetsmarknaden har överraskat positivt under det senaste halvåret och uppvisat en mycket god utveckling med hög sysselsättningstillväxt och sjunkande arbetslöshet. Den väntade konjunkturavmattningen innebär att sysselsättningen inte kommer att öka i samma snabba takt som tidigare. Den öppna arbetslösheten väntas fortsätta att minska något till 3,7 % år 2002.

Det bör dock understrykas att den dämpning av tillväxten som förutses sker från höga ökningstal. Tillväxten har under de senaste tre åren legat runt 4 %. BNP-ökningen som prognoseras

för i år och nästa år ligger klart över det historiska genomsnittet för den senaste 30-årsperioden.

Inflationen bedöms understiga 2 % såväl i år som nästa år. Till grund för inflationsprognosen ligger ett antagande om en påtaglig kronförstärkning i förhållande till de senaste månadernas svaga nivå och att de årliga löneökningarna begränsas till 3,5 %.

Mot bakgrund av att tillväxten mattas av och att inflationstrycket väntas bli fortsatt lågt bedöms det s.k. BNP-gapet, dvs. skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, slutas först 2002. I budgetpropositionen för 2001 bedömdes att BNP-gapet skulle slutas i år.

Tabell 1.1 Prognosförutsättningar

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
BNP världen ¹	3,3	4,7	3,3	3,8	3,9	3,9
HIKP EU ²	1,2	2,1	2,0	2,0	1,9	1,7
Timlön i Sverige, kostnad ¹	3,4	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Dollarkurs (SEK) ²	8,3	9,2	9,3	8,9	8,4	8,0
TCW-index ²	124,8	124,6	126,9	123,8	121,5	120,5
Tysk långränta ³	4,5	5,3	4,8	4,9	5,0	5,0
Svensk långränta ³	5,0	5,4	4,8	5,0	5,2	5,2
Svensk kortränta ⁴	3,3	4,1	4,2	4,3	4,5	4,6

¹ Procentuell förändring

² Årsgenomsnitt

³ 10-års statsobligation, årsgenomsnitt

⁴ 6-månaders statsskuldväxel, årsgenomsnitt

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den förändrade konjunktursituationen innebär att förskjutningar har skett i riskbilden. Risker för ekonomisk överhettning i år och nästa år bedöms ha minskat. Under vintern och våren har ett stort antal löneavtal tecknats på generellt sett måttliga nivåer. Den senaste tidens starka sysselsättningstillväxt har inte resulterat i ökande brist på arbetskraft. Att den svenska ekonomin nu går in i en något lugnare tillväxtfas innebär att riskerna för en alltför kraftig löneglidning reduceras.

Riskerna för en sämre internationell konjunkturutveckling än vad som förutses i prognosen har däremot ökat. Den största källan till osäkerhet är utvecklingen i Förenta staterna. I föreliggande prognos bedöms tillväxten uppgå till 1,7 % i år, vilket skall jämföras med 5,0 % förra året. Avmattningen i Förenta staterna kommer att ge tydliga återverkningar på den övriga världsekonomin. Förväntade fortsatta räntesänkningar under våren av den amerikanska cen-

tralbanken bedöms dock bidra till att den negativa utvecklingen bryts under hösten och att BNP i Förenta staterna ökar med ca 3 % nästa år.

De direkta handelseffekterna för EU-området av en försvagad konjunktur i Förenta staterna är relativt små. Exporten till Förenta staterna utgör endast ca 2,5 % av EU-områdets BNP. Spridningseffekterna till EU-området, som förutom direkta handelseffekter bl.a. består av indirekta handelseffekter och påverkan via de finansiella marknaderna, bedöms bli förhållandevis begränsade.

Det är emellertid mycket svårt att med någon större säkerhet bedöma djupet och varaktigheten av den amerikanska konjunkturedgången och dess spridningseffekter till övriga världen. Till viss del tycks avmattningen hänga samman med en dämpning av de senaste årens mycket starka tillväxt i sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT). Detta innebär ytterligare ett riskmoment i den svenska tillväxtprognosen eftersom den svenska IKT-sektorn under de senaste sju åren i hög grad har bidragit till tillväxten (se fördjupningsruta till avsnitt 4). I avsnitt 13 analyseras närmare i ett sidoalternativ effekterna för svensk ekonomi och de offentliga finanserna av en mer omfattande konjunkturedgång i Förenta staterna.

En annan nyckelfråga för svensk ekonomi är den fortsatta utvecklingen av hushållens konsumtion. Hushållen kan förvänta sig en stark inkomstutveckling och förmögenhetsställningen måste, trots den senaste tidens fallande börskurser, betecknas som god. Nationalräkenskaperna för det fjärde kvartalet visar dock att hushållens inköp av varaktiga konsumtionsvaror håller på att dämpas, om än från höga tillväxttal. Särskilt tydligt är detta för efterfrågan på bilar som har minskat kraftigt de senaste månaderna. Hushållens sparkvot ligger på en historiskt sett låg nivå. En rimlig utveckling är att hushållen gradvis ersätter sitt "sparande" i varaktiga konsumtionsvaror med finansiellt sparande, vilket minskar tillväxten i hushållens konsumtion. Svårigheten ligger i att bedöma hur snabbt hushållen önskar förbättra sitt sparande. En fortsatt svag börsutveckling ökar riskerna för en långsammare tillväxt i konsumtionsutgifterna än vad som antagits i prognosen.

Under åren fram t.o.m. 2004 sker en successiv neddragning av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program och t.o.m. 2003 minskar antalet platser inom ramen för kunskapslyftet.

Neddragningarna frigör resurser i ekonomin och reducerar riskerna för överhettning. Under kalkylåren 2003 och 2004 kan BNP därför öka med 2,3 % respektive med 2,1 %, vilket är något högre än den långsiktiga tillväxttakten som bedöms uppgå till ca 2 %. Ett förhållande som väntas begränsa den framtida sysselsättningstillväxten är att andelen personer i de åldersgrupper som har en låg sysselsättningsgrad (dvs. personer i åldrarna 16–24 år och 55–64 år) ökar relativt kraftigt under de kommande åren. År 2004 förutses den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år uppgå till 78,5 %, dvs. 1,5 procentenhet under regeringens sysselsättningsmål. Osäkerheten i bedömningar i ett så långt tidsperspektiv är alltid mycket stor. I avsnitt 13 beskrivs därför en alternativ utveckling där arbetsmarknaden fungerar bättre och där sysselsättningsmålet uppnås.

Tabell 1.2 Nyckeltal

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
KPI, dec–dec	1,2	1,4	1,6	1,8	2,0	2,0
UND1X, dec–dec	1,9	1,3	1,8	1,6	–	–
Disponibel inkomst ¹	2,7	2,6 ²	5,4	2,7	2,1	1,4
Sparkvot (nivå) ³	2,1	2,0	4,6	5,0	5,0	4,6
Industriproduktion ¹	4,1	6,3	3,6	4,4	3,3	2,8
Relativ enhetsarbetskostnad i industrin ¹	–2,9	–2,6	–1,8	1,8	–	–
Antal sysselsatta ¹	2,2	2,2	1,6	0,7	0,4	0,3
Öppen arbetslöshet ⁴	5,6	4,7	3,9	3,7	3,9	4,0
Arbetsmarknadspolitiska program ⁴	3,3	2,6	2,4	2,2	2,0	1,7
Reguljär sysselsättningsgrad ⁵	75,9	77,2	78,1	78,4	78,5	78,5
Handelsbalans ⁶	139	137	143	151	168	181
Bytesbalans ⁷	3,5	2,6	2,7	2,9	3,4	3,6
Offentligt överskott enligt prognos ⁷	1,7	4,1	3,6	3,1	3,1	3,6
Offentligt överskott enligt mål ⁷	0,5	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0

¹ Årlig procentuell förändring

² Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 i nationalräkenskaperna överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn.

³ Inklusivt sparande i avtalspension

⁴ Procent av arbetskraften

⁵ Antal sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i denna åldersgrupp.

⁶ Miljarder kronor

⁷ Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges riksbank och Finansdepartementet.

Det långsiktiga målet för de offentliga finanserna är ett överskott om 2 % i genomsnitt över en konjunkturcykel. Sådana överskott under en

längre tid skapar ett finansiellt utrymme som behövs när den demografiska utvecklingen under kommande decennier leder till ökade resurskrav. I avsnitt 12 diskuteras närmare den demografiska utvecklingens effekter på de offentliga finanserna utifrån ett 30-årigt tidsperspektiv.

I år väntas de offentliga finanserna visa ett överskott motsvarande 3,6 % av BNP, vilket således överstiger det i budgetpropositionen specificerade målet för 2001 på 2,5 %. Nästa år bedöms överskottet, efter att förslagen i denna proposition har beaktats, uppgå till 3,1 % av BNP. Saldomålen för 2001 och 2002 klaras med andra ord med god marginal. I höstens budgetproposition avser regeringen att återkomma om överskottsmalet för 2002.

Vid hittills beslutade och föreslagna regler väntas de offentliga finanserna år 2003 och 2004 visa överskott med 3,1 % respektive 3,6 % av BNP, vilket överstiger den målsatta nivån på 2 % av BNP. Några ställningstaganden finns inte till hur de överskjutande överskotten skall fördelas mellan skattesänkningar, ökade utgifter och ytterligare amorteringar av statsskulden.

Tabell 1.3 Den diskretionära finanspolitikens inriktning

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
	–1,4	–1,8	–0,6	–0,4	–0,2

Källa: Finansdepartementet

Den diskretionära finanspolitiken ett visst år definieras av beslutade och föreslagna eller aviserade ändringar av statliga inkomster och utgifter, vilka träder i kraft det aktuella året. I avsnitt 11 diskuteras olika indikatorer för finanspolitiken närmare. Som framgår av tabell 1.3 bedöms den diskretionära finanspolitiken bli expansiv i år och svagt expansiv nästa år. De offentliga finansernas samlade effekt på efterfrågan begränsas dock av de s.k. automatiska stabilisatorerna, dvs. den förstärkning som sker av de offentliga finanserna när resursutnyttjandet ökar i ekonomin. Vid en bedömning av effekterna på efterfrågan och överhettningsrisker till följd av den expansiva inriktningen på den diskretionära finanspolitiken bör även beaktas att det av allt att döma fortfarande finns lediga resurser i ekonomin och att hushållen sannolikt önskar stärka sitt finansiella sparande.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Den internationella utvecklingen

Avmattningen i den internationella konjunkturen bedöms innebära att den globala tillväxten faller från 4,7 % år 2000 till 3,3 % i år. Under nästa år väntas en viss återhämtning i världsekonomin, bl.a. till följd av stimulans effekter från antagna och genomförda räntesänkningar i Förenta staterna, varför den globala tillväxten förutses öka till 3,8 %. Avmattningen i världsekonomin väntas således inte bli lika djup som under 1998 då den s.k. Asienkrisen bidrog till att den globala tillväxten begränsades till 2,6 %.

Det globala konjunkturförloppet i prognosen förklaras i hög grad av utvecklingen i Förenta staterna. Redan under andra halvåret 2000 kom de första signalerna om en förestående konjunkturavmattning i den amerikanska ekonomin. I slutet av 2000 och under inledningen av innevarande år visade såväl industristatistik som enkäter över hushållens och företagens framtidsförväntningar på en tilltagande risk för en mycket snabb och kraftig försvagning av tillväxten.

Avgörande för den fortsatta utvecklingen i Förenta staterna är dels hur hushållen agerar, dels hur produktivitetstillväxten utvecklas. En betydande del av de senaste sju årens goda produktivitetstillväxt förklaras av mycket kraftiga produktionsökningar i IKT-sektorn. Den senaste statistiken visar på en tydlig avmattning i denna sektor, men expansionstakten är fortfarande förhållandevis hög. Från ett stort antal ledande IKT-företag har det under årets inledande månader kommit vinstvarningar och nedreviderade prognoser för framtida produktivitetstillväxt. De ekonomiska aktörernas förväntningar beträffande den långsiktiga produktivitetstillväxten har också en avgörande betydelse för den kortsiktiga utvecklingen i Förenta staterna. Nedreviderade framtidsförväntningar kan få kraftiga effekter på bl.a. börsutvecklingen, dollarkursen och investeringsutvecklingen. Till viss del tycks en sådan nedjustering redan ha ägt rum – aktiebörserna har fallit och investeringstillväxten i industrin har mattats av. Dollarn har dock ännu inte uppvisat några tydliga svaghetstecken.

Sammanfattningsvis tyder den hittillsvarande utvecklingen i Förenta staterna på en kraftig nedgång i tillväxten i år till 1,7 %. Den amerikanska centralbanken antas under året fortsätta sänka styrräntan, vilket väntas leda till att den negativa tillväxttrenden bryts under det andra

halvåret. År 2002 förutses en tillväxt på ca 3 %. Förutom den antagna penningpolitiska lättningen bygger prognosen på bedömningen att den långsiktiga produktivitetstillväxten fortfarande är god och högre än ett längre historiskt genomsnitt.

Den japanska ekonomin har visat en mycket svag tillväxt under hela 1990-talet. De senaste åren har det i stort endast varit exporten som bidragit till tillväxten. Mot denna bakgrund är den globala konjunkturavmattning som nu förutses särskilt besvärande. Möjligheterna att med en aktiv ekonomisk politik motverka efterfrågebortfall är begränsade. Japan har redan OECD-området högsta offentliga bruttoskuld och styrräntan är i praktiken nära noll. En eventuell penningpolitisk stimulans skulle därmed kräva andra åtgärder som ökar likviditeten i ekonomin. BNP-tillväxten förutses vara fortsatt mycket måttlig och uppgå till 0,5 % i år och till ca 1 % år 2002.

I Asien väntas framför allt de länder som är exportberoende och har en hög andel högteknologisk export (Sydkorea, Taiwan, Malaysia och Singapore) drabbas hårt av den amerikanska konjunkturavmattningen medan Kina och Indien torde påverkas i mindre utsträckning. Tillväxten i Asien, exklusive Japan, bedöms minska från knappt 7 % år 2000 till ca 5,5 % i år. I Latinamerika är det i första hand länder som har en stor andel export till Förenta staterna, t.ex. Mexiko, vars tillväxtutsikter försvagas. Sydamerika bedöms fortsätta att utvecklas relativt väl. Ett undantag är dock Argentina som har uppvisat en svag ekonomisk utveckling.

Återverkningarna av den amerikanska konjunkturavmattningen på euroområdet förutses bli relativt begränsade. Hushållens efterfrågan bedöms vara fortsatt stark i euroområdet och stimuleras av skattesänkningar i ett antal länder. Dessutom är sysselsättningsutvecklingen gynnsam. Framåtblickande indikatorer tyder på en viss avmattning i industrikonjunkturen medan konsumenternas tillförsikt inför framtiden är mycket hög. En dämpning av tillväxten väntas dock från 3,4 % föregående år till 2,7 % i år och nästa år. Inflationen, som steg kraftigt under förra året på grund av stigande oljepriser och eurons försvagning, har under den senaste tiden fallit tillbaka. Till följd av den något svagare tillväxten och ett minskat inflationstryck antas den europeiska centralbanken (ECB) i år sänka styrräntan med 0,50 procentenheter till 4,25 %. Utöver

de övergripande riskerna sammanhängande med utvecklingen i Förenta staterna är osäkerheten om den tyska konjunkturen stor.

I Storbritannien och Norge har tidigare överhettningstendenser motverkats med en kontraktiv penningpolitik. I Norge mattades tillväxten under andra halvåret föregående år medan den brittiska tillväxten har fortsatt att vara hög samtidigt som inflationstrycket har varit förvånansvärt måttligt. I Norge förutses tillväxten uppgå till drygt 1,5 % i år och till nära 2 % nästa år medan Storbritanniens tillväxt väntas vara i linje med tillväxten i euroområdet. I Danmark bedöms tillväxten ligga runt 2 % såväl i år som 2002.

Räntor, valutor och inflation

De allt tydligare tecknen på en avmattning har inneburit att centralbanken i Förenta staterna successivt har omprövat inriktningen av penningpolitiken. Under hösten 1999 och våren 2000 var det fortfarande överhettningriskerna som dominerade och styrräntan höjdes därför i ett antal steg till 6,50 %. Efter ett drygt halvår med oförändrad inriktning av penningpolitiken sänkte den amerikanska centralbanken i tre steg styrräntan med sammantaget 1,5 procentenhet i början av innevarande år i syfte att motverka en alltför hastig försvagning av tillväxten. Mycket talar för att ytterligare räntsänkningar kan bli aktuella. Givet den utveckling som tecknas i denna prognos förutses den amerikanska centralbanken sänka styrräntan till 4,25 % under det första halvåret. Långräntorna i Förenta staterna, Tyskland och Sverige förutses öka marginellt i förhållande till de nivåer som har rått under årets inledning. I slutet av 2002 bedöms den svenska 10-årsräntan uppgå till 5,20 % och motsvarande tyska till 5,00 %.

Efter att ha försvagats trendmässigt sedan introduktionen i början av 1999 stärkes euron i slutet av 2000 gentemot dollarn. Euron bedöms mot bakgrund av bl.a. det stora amerikanska bytesbalansunderskottet vara undervärderad mot dollarn. På sikt antas euron förstärkas till 1,10 dollar/euro. Dollarn bedöms i slutet av detta år ligga på 0,95 mot euron.

Den svenska kronan har sedan mitten av 2000 successivt försvagats i termer av det handelsvägda TCW-indexet. En stor del av den kraftiga deprecieringen beror sannolikt på kapitalflöden relaterade till den svaga börsutvecklingen och engångsanpassningar i samband med att det nya

pensionssystemets olika fonder har startat sin verksamhet. Dessa flöden bör inte innebära att kronan varaktigt har försvagats. I prognosen antas därför att kronan gradvis apprecierar för att under slutet av året ligga på 126 i TCW-index. Även därefter antas kronan fortsätta att appreciera, om än i långsammare takt, för att 2004 ligga på 120 i TCW-index. Eftersom drivkrafterna bakom kronans försvagning inte kan fastställas med någon större precision är osäkerheten mycket stor både vad gäller hur snabbt och till vilken nivå kronan kan förstärkas.

Den svenska penningpolitiken vägleds av ett inflationsmål. Inflationen, mätt med förändringen av konsumentprisindex (KPI) över 12 månader, skall uppgå till 2 % med ett toleransintervall på +/- 1 procentenhet. Riksbanken har förtydligat att det för närvarande är UND1X som styr utformningen av penningpolitiken. UND1X är Riksbankens mått på den underliggande inflationen där de direkta effekterna av förändrade räntor, indirekta skatter och subventioner har exkluderats från KPI.

Förutsättningarna för måttliga prisökningar under de kommande åren är mycket gynnsamma. De hittills slutna löneavtalen har legat på en måttlig nivå och oljepriset har stabiliserats. Prognosen bygger på antagandet att oljepriset i slutet av året uppgår till 25 dollar per fat och i slutet av 2002 till 24 dollar per fat. Den dämpning som har skett i den globala tillväxten torde även innebära att risken för kraftiga prisökningar på olja och andra importvaror framöver har minskat.

Den antagna kronförstärkningen innebär att importpriserna, uttryckta i kronor, faller i år och nästa år. Det är dock svårt att avgöra i vilken utsträckning den senaste tidens svaga krona med fördröjning kommer att medföra högre import- och konsumentpriser. De senaste årens erfarenheter tyder på att förändringar i växelkursen endast i mindre omfattning har slagit igenom i priserna. Samtidigt finns det en risk att importörer och handeln inte kan absorbera de ökade kostnader som en svag krona för med sig genom att minska vinstmarginalerna om den svaga växelkursen består under en längre period.

Den samlade konjunkturbilden, beaktat osäkerheten vad gäller kronans utveckling, innebär ändå att inflationsriskerna bedöms ha minskat. UND1X förutses uppgå till 1,8 % i slutet av året och till 1,6 % i slutet av 2002. Mot denna bak-

Tabell 1.4 Försörjningsbalansen

	Miljarder kronor 2000 ¹	Procentuell volymförändring							
		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Hushållens konsumtionsutgifter	1051	2,7	3,8	3,0 ²	2,5	2,4	2,3	2,1	
Offentliga konsumtionsutgifter	548	3,2	1,7	0,1 ²	1,3	0,4	0,6	0,7	
Statliga	159	-5,3	2,7	-2,9	1,5	-1,5	-0,5	0,0	
Kommunala	389	7,1	1,3	1,4 ²	1,2	1,2	1,0	1,0	
Fasta bruttoinvesteringar	356	8,5	8,1	4,5	6,2	5,8	3,6	3,5	
Näringsliv exkl. bostäder	267	9,7	6,7	6,4	6,3	6,0	2,5	2,2	
Bostäder	41	3,2	22,3	7,9	7,9	7,9	12,0	12,0	
Myndigheter	48	5,8	6,1	-7,4	4,0	2,4	2,4	2,1	
Lagerinvesteringar ³	17	0,4	-0,5	0,6	-0,2	0,0	0,0	0,0	
Export	987	8,4	5,9	9,8	6,4	6,5	6,0	5,7	
Import	876	11,2	4,3	9,7	6,7	6,8	6,1	5,9	
BNP	2083	3,6	4,1	3,6	2,7	2,6	2,3	2,1	

¹ Löpande priser

² Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstalen för år 2000 för hushållens konsumtion 4,1 %, för offentlig konsumtion -1,7 % och för kommunal konsumtion -1,2 %.

³ Förändring uttryckt i procent av BNP föregående år

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

grund antas Riksbanken lämna sin viktigaste styrränta, den s.k. reporäntan, oförändrad på 4 % under återstoden av innevarande år.

Försörjningsbalansen

Den internationella konjunkturavmattningen drabbar Sverige hårdare än flertalet andra EU-länder bl.a. genom att tillväxten försvagas särskilt mycket i Förenta staterna och Tyskland – Sveriges två största handelspartner. Den svenska exporttillväxten till länder utanför OECD-området var år 2000 mycket kraftig (ca 35 %), varav uppskattningsvis hälften utgjorde marknadsandelsvinster. En viktig delförklaring till denna goda utveckling är den snabba exporttillväxten för teleprodukter. Exporten till länder utanför OECD, och i synnerhet till Asien, bedöms nu bromsas upp rejält på grund av lägre tillväxt och minskad efterfrågan för teleprodukter. Sammantaget väntas världsmarknadstillväxten för svenska exportvaror dämpas från knappt 12 % år 2000 till knappt 6,5 % i år. I takt med att den internationella konjunkturen förbättras förutses världsmarknadstillväxten år 2002 öka till drygt 7 %.

Försvagningen i omvärldskonjunkturen har sedan en tid tillbaka kunnat noteras i den inkommande statistiken. Nationalräkenskaperna visade en svag exportutveckling för det fjärde kvartalet, orderingången från exportmarknaderna har stagnerat och företagets tillförsikt inför

framtiden har enligt KI:s barometer minskat. Det är även tydligt att den svenska teleproduktindustrin, som sedan 1994 har svarat för ca hälften av varuexporttillväxten, nu möter en mer dämpad efterfrågan. I prognosen antas att de tidigare mycket höga tillväxttakterna i denna sektor i stort sett halveras. Osäkerheten om den fortsatta exporttillväxten för teleprodukter är stor. Den svaga kronan innebär dock att de svenska exportföretagens konkurrenssituation är mycket god, vilket i någon mån motverkar de faktorer som påverkar exporten i negativ riktning. Med beaktande av dessa förhållanden beräknas tillväxten i den svenska varuexporten minska från 10,7 % år 2000 till 6,4 % i år. Den svenska exportindustrin väntas dra fördel av den internationella återhämtningen och varuexporten bedöms, trots en starkare krona, öka med 6,7 % år 2002.

År 2000 ökade varuimporten med 10,2 %, vilket var en hög tillväxttakt även med hänsyn tagen till att importinnehållsrika delar av efterfrågan som export, investeringar och sällanköpsvarukonsumtion steg kraftigt. Till viss del förklaras den starka importtillväxten av att fjolårets kraftiga lageruppyggnad sannolikt i hög grad utgjordes av importerade varor. Under slutet av året dämpades dock importen i och med att exporten ökade långsammare och lagertillväxten avtog. Den i utgångsläget svaga kronan, de för stora lagren, avmattningen i exporttillväxten

och försvagningen av hushållens efterfrågan bidrar till att reducera varuimportökningen till 6,5 % i år. En risk är att en utebliven kronförstärkning kan leda till att importpriserna stiger snabbare än vad som förutses i prognosen. En sådan utveckling skulle begränsa importtillväxten ytterligare. Nästa år bedöms uppgången i exporttillväxten och den starkare kronan leda till att varuimporten stiger med 6,9 %.

Tjänstehandeln väntas visa fortsatta underskott och ge ett negativt bidrag till BNP-tillväxten på 0,2 procentenheter såväl i år som nästa år. Slående i tjänstesektorns utveckling är den snabba tillväxten i utrikeshandeln med företagstjänster som t.ex. databehandling och finansiella tjänster. Denna handel kan troligen sättas i samband med informationsteknikens utveckling.

Under 2000 ökade investeringarna med 4,5 %, vilket var något svagare än vad som prognoserades i budgetpropositionen. Orsakerna till detta var att investeringarna i offentliga myndigheter föll mer än beräknat och att konjunkturavmattningen i slutet av året innebar att industriföretagen valde att skjuta upp eller ställa in tidigare planerade investeringar. I år och nästa år väntas de totala investeringarna stiga med ca 6 % per år.

Enligt SCB:s investeringsenkät från februari redovisar delar av industrin, särskilt basindustrin, mycket expansiva investeringsplaner för innevarande år och den totala investeringsvolymen väntas i enkäten öka med ca 8 %. Den fortsatt sviktande internationella konjunkturutvecklingen och den vikande orderingången talar dock för att industriföretagens investeringsplaner är för optimistiska. Industriinvesteringarna bedöms öka med knappt 5 % i år. Gradvis växande efterfrågan på industrivaror väntas nästa år leda till en fortsatt, men begränsad, utbyggnad av produktionskapaciteten. Industriinvesteringarna förutses öka med ca 3 % år 2002.

Investeringarna i övrigt näringsliv ökade med ca 8 % år 2000 och väntas fortsätta att öka i ungefär samma takt i år och nästa år. Investeringstillväxten i tjänstesektorerna har generellt sett varit mycket hög, vilket bl.a. hänger samman med den starka hushållskonsumtionen. Under de kommande åren förväntas byggkonjunkturen vara mycket god och bygginvesteringarna förutses visa höga tillväxttal. Investeringar i den s.k. tredje generationens mobiltelefonnät, UMTS, är en starkt bidragande orsak till de ökade bygginvesteringarna. I prognosen antas att de totala investeringarna i UMTS-näten uppgår till 6 miljarder

der kronor i år och till 14 miljarder kronor nästa år. Den direkta effekten på den totala investeringstillväxten uppgår till ca 2 procentenheter årligen. Storleken på de totala UMTS-investeringarna och deras fördelning över tiden är dock mycket osäker.

Efter en längre period med stagnerat bostadsbyggande ökade nybyggnationen kraftigt 1999 och 2000 med ca 20 % per år. Förutsättningarna för en fortsatt gynnsam utveckling är mycket goda. Ränteläget är lågt, villapriserna har ökat snabbt, vakanstalen har fallit och hushållens ekonomiska situation är stark. Förslaget i denna proposition att införa investeringsbidrag för hyresrätter tillsammans med tidigare beslutade satsningar på studentbostäder och ekologiskt byggande stimulerar bostadsinvesteringarna ytterligare. Den höga bostadsefterfrågan är emellertid koncentrerad till storstadsregionerna. Brist på planerad tomtmark och brist på byggnadsarbetare i de expansiva områdena är förhållanden som kan komma att utgöra betydande restriktioner på bostadsbyggandet. Den låga lönsamheten vid produktion av hyresrätter är en annan återhållande faktor.

Lagerinvesteringarna bidrog förra året med hela 0,6 procentenheter till BNP-tillväxten. Lageruppbyggnaden förklaras sannolikt till stor del av att såväl industrin som handeln i sina bedömningar under det första halvåret överskattade styrkan i efterfrågan under det andra halvåret. Försämringen av industrikonjunkturen och avmattningen i hushållens konsumtion tvingade därför företagen att i högre grad än planerat behålla sina varor i lager. Därmed finns ett behov att inom industri och handel avveckla lagren i år, vilket bedöms dämpa produktionen med motsvarande 0,2 % av BNP.

Hushållens konsumtionsutgifter ökade med 3,0 % år 2000, vilket var en dämpning med en knapp procentenhet jämfört med 1999 och lägre än vad de flesta bedömare hade prognoserat.¹ Det var framför allt utvecklingen under det fjärde kvartalet som var överraskande svag – konsumtionen var i stort oförändrad jämfört med fjärde kvartalet 1999. Till en mindre del kan detta

¹ I den angivna konsumtionstillväxten på 3 % har det bortsetts från överföringen av Svenska kyrkan till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusivt effekterna av denna överföring ökade konsumtionsutgifterna 2000 med 4,1 %.

förklaras av tillfälliga effekter, t.ex. låg energiförbrukning på grund av det varma vädret.

År 2001 och 2002 förväntas konsumtionstillväxten vara fortsatt hög. Hushållens ekonomiska situation är mycket god. De disponibla inkomsterna väntas till följd av stark reallönetillväxt, ökad sysselsättning och en minskad skattebörda visa en genomsnittlig ökningstakt på drygt 4 % i år och nästa år. Stigande småhuspriser har förbättrat hushållens reala förmögenhetsställning, och hushållens finansiella förmögenhetsställning är stark jämfört med situationen för ett antal år sedan. Hushållen är också optimistiska vad gäller utvecklingen av den egna ekonomin.

Det finns å andra sidan goda skäl att tro att hushållens konsumtion kommer att växa i något svagare takt än under 1999 och 2000. Hushållens inköp av varaktiga varor ökar inte lika snabbt som tidigare och bilkonsumtionen minskar. Den svaga börsutvecklingen har inneburit att hushållens finansiella nettoförmögenhet under det senaste året har sjunkit med uppskattningsvis 100–200 miljarder kronor. Det är av dessa skäl troligt att hushållen önskar öka sitt finansiella sparande för att kompensera både den försämrade förmögenhetssituationen och det minskade sparandet i varaktiga varor. Det fjärde kvartalets svaga konsumtionstillväxt i förhållande till inkomstutvecklingen indikerar att sparkvoten nu återigen har börjat stiga, efter att ha minskat under ett antal år. Sammantaget bedöms hushållens konsumtionsutgifter öka med ca 2,5 % både i år och nästa år.

Den statliga konsumtionen sjönk med knappt 3 % förra året. Den kraftiga nedgången beror delvis på att försvarsutgifterna minskade med 5 % i volymtermer. I år väntas en viss återhämtning ske och den statliga konsumtionen väntas öka med 1,5 %. För 2002 beräknas den statliga konsumtionen minska med 1,5 %.

De kommunala konsumtionsutgifterna steg 2000 med 1,4 % (bortsett från kyrkoeffekten). Kommuner och landsting är enligt kommunallagen skyldiga att uppnå ekonomisk balans från och med år 2000. Om kostnaderna överstiger intäkterna skall underskottet täckas inom två år. Bedömningen av hur kommunsektorns konsumtionsutgifter kommer att utvecklas har gjorts med beaktande av balanskravet. Den kommunala sektorn förutses anpassa konsumtionsutgifterna till den varaktiga inkomstnivån, vilket bedöms ge utrymme för en ökning av den kommunala konsumtionen med drygt 1 % per år under perioden

2001–2004. Det är i stort är samma bedömning som gjordes i budgetpropositionen. Tillfälligt höga skatteinkomster 2001 och 2002 antas inte leda till motsvarande ökade utgifter, utan till ett tillfälligt högt sparande.

Tabell 1.5 Bidrag till BNP-tillväxt

Procentenheter

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens konsumtionsutgifter	1,9	2,1	1,2	1,2	1,1	1,0
Offentliga konsumtionsutgifter	0,5	-0,5	0,3	0,1	0,1	0,2
Fasta bruttoinvesteringar	1,3	0,8	1,1	1,0	0,6	0,6
Lagerinvesteringar	-0,5	0,6	-0,2	0,0	0,0	0,0
Export	2,6	4,3	3,0	3,1	3,0	2,9
Import	-1,6	-3,7	-2,7	-2,8	-2,6	-2,7
Netto utrikeshandel	1,0	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3
BNP	4,1	3,6	2,7	2,6	2,3	2,1

Anm: Bidragen för år 2000 redovisas exklusive effekten av att Svenska kyrkan fr.o.m. 2000 ingår i hushållssektorn.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Tillväxtens och sparandets sammansättning

Under 1999 och 2000 var tillväxten välbalanserad genom att hushållens konsumtionsutgifter, offentlig konsumtion, nettot från utrikeshandeln och investeringarna alla gav betydande tillväxtbidrag (se tabell 1.5). Tillväxten är även framdeles välbalanserad. Den lägre tillväxten innebär att dock att bidragen blir mindre från försörjningsbalansen olika komponenter. Ett undantag är dock investeringarna som i år och nästa år bedöms ge bidrag i samma storleksordning som under de senaste två åren, vilket bl.a. beror på utbyggnaden av UMTS-näten och fortsatt höga tillväxttal för bostadsinvesteringarna.

Tabell 1.6 Sparandets sammansättning

Procent av BNP

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Bruttosparande	19,6	20,6	20,9	21,6	22,2	22,5
Realt sparande	17,0	17,9	18,2	18,7	18,8	18,9
<i>Fasta investeringar</i>	16,8	17,1	17,7	18,2	18,3	18,4
<i>Lagerinvesteringar</i>	0,2	0,8	0,5	0,5	0,5	0,5
Finansiellt sparande ¹	2,6	2,7	2,7	2,9	3,4	3,6
<i>Offentlig sektor</i> ²	1,9	4,1	3,6	3,1	3,1	3,6
<i>Hushåll</i>	1,4	1,2	2,6	2,6	2,5	2,1
<i>Företag</i>	-0,7	-2,6	-3,5	-2,8	-2,2	-2,1

¹ Enligt Riksbankens definition

² Enligt prognos

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken och Finansdepartementet

Den goda investeringsutvecklingen innebär att investeringarnas andel av BNP förutses öka varje år t.o.m. 2004 (se tabell 1.6). Även det finansiella sparandet, vilket i stort överensstämmer med bytesbalansens saldo, bedöms att fortsätta ligga runt 3 %. Både hushåll och den offentliga sektorn, framför allt genom sparandet i AP-fonderna, bidrar till bytesbalansöverskotten.

Arbetsmarknaden

Antalet sysselsatta ökade med 2,2 %, eller ca 90 000 personer år 2000 jämfört med 1999. Under perioden september 2000 t.o.m. februari 2001 var ökningen särskilt kraftig och antalet sysselsatta var i genomsnitt 130 000 personer fler jämfört med motsvarande period ett år tidigare. I stort sett hela sysselsättningsuppgången förra året kan hänföras till tjänstesektorn. Bland enskilda näringar noteras stora uppgångar för datakonsulter och företagservicefirmor.

Mycket tyder dock på att en avmattning i sysselsättningstillväxten är förestående. Komponenterna i försörjningsbalansen visar att efterfrågeförhållandena nu är mindre expansiva än under de senaste åren. Antalet lediga platser, som historiskt har visat sig vara en god ledande indikator för sysselsättningen, ökar inte som tidigare. Varslen har också börjat stiga, om än från låga nivåer. Företagen inom industrin och tjänstesektorerna har i KI:s barometrar rapporterat om en minskad brist på arbetskraft. Att arbetskraftsbristen har minskat trots den kraftiga sysselsättningsuppgången kan vara ett tecken på att arbetsmarknaden fungerar bättre än vad som tidigare har antagits. Nedgången i bristtal hänger emellertid sannolikt även samman med att företagens efterfrågan på arbetskraft har minskat.

Mot bakgrund av ovanstående bedöms sysselsättningen öka med 1,6 % i år, vilket innebär en tydlig avmattning under loppet av året, och med 0,7 % nästa år. Medelarbetstiden sjönk år 2000 med hela 0,8 %, bl.a. beroende på ökad sjukfrånvaro och minskat övertidsuttag. Ökningen i antalet arbetade timmar uppgick därmed endast till 1,5 %. Även i år väntas en nedgång i medelarbetstiden, bl.a. till följd av att sjukfrånvaron beräknas att öka, vilket får till följd att antalet arbetade timmar ökar långsammare än antalet sysselsatta.

Produktivitetstillväxten förutses i år temporärt mattas i förhållande till den historiskt sett relativt höga genomsnittliga ökningstakten under den senaste fyraårsperioden. Det beror på att

den försvagning som har skett i BNP-tillväxten bedöms påverka sysselsättningen med en viss fördröjning. De kraftiga bidrag till produktivitetstillväxten som uppstod i samband med IKT-sektorns expansion förutses bli mindre framöver än under de senaste sju åren (se fördjupningsruta avsnitt 5). Produktivitetstillväxten i ekonomin ökar från 1,3 % i år till 1,9 % nästa år. Uppgången förklaras av en starkare industrikonjunktur och att de effekter som håller nere årets produktivitetstillväxt upphör.

Det goda arbetsmarknadsläget har inneburit att arbetskraftsutbudet har ökat kraftigt. Arbetskraftsutbudet väntas totalt sett stiga med 54 000 personer mellan 2000 och 2002. Under motsvarande period ökar sysselsättningen med 93 000 personer och den öppna arbetslösheten minskar därför från 4,7 % år 2000 till 3,7 % 2002. Under perioden fram till 2004 påverkas arbetskraftsutbudet i hög grad av förändrade volymer för arbetsmarknadspolitiska program, högskoleplatser och vuxenutbildningsplatser. Eftersom utbildningsvolymerna totalt sett minskar 2003 och 2004 bedöms den öppna arbetslösheten temporärt öka från 3,7 % till 4,0 % år 2004.

Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år förutses stiga från 77,2 % år 2000 till 78,4 % år 2002. Två förhållanden påverkar utvecklingen av sysselsättningsgraden efter det att BNP-gapet är slutet år 2002. Den demografiska utvecklingen innebär att befolkningen i åldersgrupper med en låg sysselsättningsgrad växer snabbare än den arbetsföra befolkningen i genomsnitt. Denna ur sysselsättningssynpunkt negativa demografiska utveckling tenderar att sänka sysselsättningsgraden. En omständighet med motverkande effekt på sysselsättningsgraden är att antalet personer i regeringens olika utbildningssatsningar totalt sett minskar något fram t.o.m. 2004. Detta möjliggör en sysselsättningstillväxt som är högre än den som följer av den demografiska utvecklingen. Dessa två effekter bedöms i stort ta ut varandra så att sysselsättningen ökar i ungefär samma takt som den arbetsföra befolkningen. Endast en mindre uppgång väntas därför i sysselsättningsgraden efter 2002. Sysselsättningsgraden beräknas 2004 ligga runt 78,5 %, dvs. 1,5 procentenheter under regeringens sysselsättningsmål.

Den offentliga sektorns finanser

Skatteinkomsterna blev väsentligt högre förra året än vad som beräknades i budgetpropositionen. Den offentliga sektorns finansiella sparande uppgick år 2000 till 85 miljarder kronor eller 4,1 % av BNP, vilket är 13 miljarder kronor mer än prognosen i budgetpropositionen. Det finansiella sparandet steg med 50 miljarder kronor mellan 1999 och 2000.

I år väntas den offentliga sektorns finansiella sparande uppgå till 79 miljarder kronor eller 3,6 % av BNP. Bedömningen är oförändrad jämfört med budgetpropositionen, trots att tillväxten reviderats ned. Det beror på att den högre nivån på skatteinkomsterna delvis är varaktig. Sparandet dras upp tillfälligt med ca 8 miljarder kronor, eller 0,4 % av BNP av skatt på medel från försäkringsbolaget SPP. Ränteutgifterna minskar kraftigt till följd av en lägre statsskuld och att statsskulden omsätts till lägre räntor.

År 2002 beräknas det finansiella sparandet sjunka till 71 miljarder kronor eller 3,1 % av BNP. Minskningen av sparandet motsvaras av att den tillfälliga skatten på SPP-medel faller bort.

Kalkylerna för åren 2003 och 2004 ger fortsatta starka offentliga finanser och det finansiella sparandet beräknas till 3,1 % respektive 3,6 % som andel av BNP.

Det finansiella sparandet åren 2002 t.o.m. 2004 överstiger målet om ett överskott på 2 % av BNP. Beräkningarna av skulder och ränteutgifter är emellertid baserade på ett antagande om att den offentliga sektorns finansiella sparande är 2 % av BNP åren 2002 – 2004. I höstens budgetproposition avser regeringen lämna förslag på hur det överskjutande överskottet 2002 skall disponeras.

Fördelningen av sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet påverkas under perioden av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. När infasningen är över år 2002 beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till ca 3 % av BNP. Det innebär att mer än hela det finansiella överskottsmalet för den samlade offentliga sektorn används för att bygga upp pensionsfonderna inför den belastning som väntar i framtiden.

Överskotten i den offentliga sektorn medför en stadig förbättring av den finansiella ställningen. Nettoskulden vänds i år till en positiv förmögenhet på över 3 % av BNP. Denna förmögenhet växer i takt med det finansiella sparandet. Genom att överskotten från och med 2002 ligger i ålderspensionssystemet kommer förmögenheten att växa genom ackumulering av finansiella tillgångar både i fördelningssystemet och i premiepensionssystemet. Samtidigt medför det underskott som uppstår i statens finansiella sparande, vid ett överskott på 2 % av BNP i hela den offentliga sektorn, att skuldsidan i den offentliga sektorns balansräkning också ökar. Skuldökningen är dock inte större än att statsskulden och den konsoliderade bruttoskulden, som förra året understeg referensvärdet inom EU på 60 % av BNP, fortsätter att minska som andel av BNP.

Tabell 1.7 De offentliga finanserna*Procent av BNP*

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	59,5	57,6	56,7	56,6	56,6
Utgifter	55,4	54,0	53,5	53,5	53,0
Finansiellt sparande enligt prognos	4,1	3,6	3,1	3,1	3,6
Överskjutande överskott	2,1	1,1	1,1	1,1	1,6
Finansiellt sparande enligt mål	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0
Konsoliderad bruttoskuld ¹	55,6	51,1	50,2	48,1	46,8
Nettoskuld	1,4	-3,5	-5,7	-7,7	-9,4

¹ Givet ett finansiellt sparande enligt mål.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

2 Internationell utveckling

Den globala ekonomiska tillväxten var historiskt stark under år 2000 och uppgick till 4,7 %. En viktig faktor i sammanhanget var att ekonomier i flertalet regioner och länder växte snabbt samtidigt. Mot slutet av år 2000 blev emellertid tecknen allt tydligare på en avmattning i världskonjunkturen, främst driven av den oväntat snabba konjunkturavmattningen i den amerikanska ekonomin.

Efter att i nära 10 år ha varit en avgörande drivkraft bakom tillväxten i världsekonomin bedöms den amerikanska ekonomin utvecklas tydligt svagare under innevarande år. BNP-tillväxten i Förenta staterna väntas avta från 5,0 % år 2000 till 1,7 % i år. Som en följd av bl.a. betydande styrräntesänkningar i år förutses en viss återhämtning under nästa år med en BNP-tillväxt på ca 3 %.

Utvecklingen i Japan är samtidigt fortsatt svag och någon påtaglig återhämtning förutses inte under prognosperioden. BNP-tillväxten väntas uppgå till 0,5 % i år och till ca 1 % nästa år.

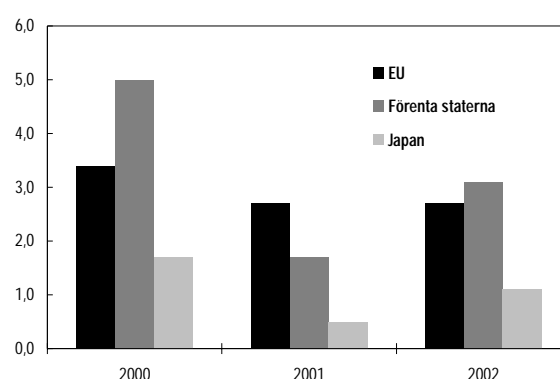
Den tydligt dämpade konjunkturen i Förenta staterna bedöms få betydande effekter på världsekonomin. Förutom länderna i dess omedelbara närhet, t.ex. Mexiko, förutses de största spridningseffekterna i ett antal mindre länder i Asien. Dessa länder drabbas särskilt hårt till följd av ländernas stora utrikeshandelsandel och export-sammansättning. Flertalet länder är stora underleverantörer av produkter inom sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT-sektorn). I prognosen mattas den tidigare exceptionellt starka tillväxten inom denna sektor påtagligt, vilket får särskilt negativa effekter för dessa länder.

Spridningseffekterna, bl.a. i form av direkta handelseffekter och påverkan via de finansiella marknaderna, bedöms bli relativt mer begränsade i EU-området än i många andra delar av omvärlden. Den inhemska efterfrågeutvecklingen bedöms samtidigt vara fortsatt gynnsam. BNP-tillväxten i EU-området förutses uppgå till 2,7 % både i år och nästa år.

Den globala BNP-tillväxten förutses sammantaget mattas av från 4,7 % år 2000 till 3,3 % i år. Konjunkturedgången väntas dock mötas med penningpolitiska lättnader i flertalet regioner och länder, vilket bedöms bidra till att den globala BNP-tillväxten stiger till nära 4 % nästa år.

Diagram 2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan

Procentuell förändring

Källor: Nationella källor och Finansdepartementet

Den försämrade internationella konjunkturen förutses leda till att efterfrågan på svenska exportvaror dämpas kraftigt. Marknadstillväxten på svenska exportmarknader beräknas nära nog halveras, från knappt 12 % år 2000 till 6,3 % i år. Till följd av den förutsedda återhämtningen i världsekonomin under nästa år tilltar dock marknadstillväxten till ca 7 %.

Osäkerheten i bedömningen av den internationella utvecklingen är stor. De största osäkerhetsfaktorerna utgörs av hur kraftig och utdragen konjunkturavmattningen i Förenta staterna blir samt omfattningen av spridningseffekterna till övriga länder och regioner. I prognosen förutses en relativt snabb återhämtning i Förenta staterna. Det kan dock inte uteslutas att de stora obalanser som byggts upp i den amerikanska ekonomin, bl.a. i form av ett historiskt lågt sparande i hushållssektorn, kan leda till en mer dramatisk konjunkturavmattning än vad som nu förutses. En sådan utveckling skulle få betydligt större negativa effekter på världsekonomin. Å andra sidan kan det inte heller uteslutas att återhämtningen sker snabbare, t.ex. som en följd av att de positiva effekterna av räntesänkningarna blir större än vad som nu förutses. Detta skulle kunna bidra till att spridningseffekterna till övriga länder och regioner blir mindre.

En annan betydande riskfaktor är utvecklingen i Japan. Den svaga exportdrivna återhämtning som kunde skönjas under första halvåret 2000 har under senhösten och inledningen av detta år kommit av sig. Avmattningen är särskilt oroande i ljuset av den snabba skulduppbyggnaden i den offentliga sektorn.

Den mer dämpade industrikonjunkturen i omvärlden under senhösten hänger till viss del samman med den påtagliga inbromsningen av de

senaste årens mycket snabba tillväxt i IKT-sektorn. Utvecklingen framöver i denna sektor utgör en annan osäkerhetsfaktor i prognosen.

Ytterligare en risk utgörs av oljepriset som fortsatt att variera kraftigt under inledningen av året. Även effekterna av den nuvarande krisen vad avser jordbruket i EU utgör en svårbedömd faktor.

Tabell 2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet

Procentuell förändring, där annat ej anges

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Bruttonationalprodukt</i>						
Världen	3,3	4,7	3,3	3,8	3,9	3,9
Förenta staterna	4,2	5,0	1,7	3,1	3,5	3,5
Japan	0,8	1,7	0,5	1,1	1,7	1,8
EU	2,5	3,4	2,7	2,7	2,4	2,5
Euroområdet	2,5	3,4	2,7	2,7	2,5	2,6
Tyskland	1,6	3,0	2,0	2,4	2,2	2,3
Frankrike	3,2	3,2	2,9	2,5	2,0	2,4
Italien	1,6	2,9	2,5	2,6	2,7	2,7
Storbritannien	2,3	3,0	2,6	2,7	2,4	2,3
Norden	2,9	3,4	2,6	2,6	2,4	2,4
Danmark	2,1	2,9	2,1	2,2	2,0	2,2
Finland	4,2	5,7	4,2	3,9	3,8	3,9
Norge	0,9	2,2	1,6	1,8	1,8	1,9
<i>Konsumentpriser¹</i>						
EU	1,2	2,1	2,0	2,0	1,9	1,7
Euroområdet	1,1	2,3	2,1	1,9	1,9	1,7
Förenta staterna	2,2	3,4	2,9	2,6	2,3	2,2
<i>Arbetslöshet, procent av arbetskraften²</i>						
EU	9,2	8,4	7,8	7,5	7,3	7,0
Euroområdet	9,7	8,8	8,4	8,0	7,8	7,6
Förenta staterna	4,2	4,0	4,4	4,5	4,9	5,0
<i>Marknadstillväxt, bearbetade varor</i>						
	5,3	11,8	6,3	7,1	7,0	7,1

¹HIKP för EU och KPI för Förenta staterna.

²ILO-definition för EU och nationell definition för Förenta staterna

Källor: OECD och Finansdepartementet

2.1 Utvecklingen i Europa

Euroområdet

BNP-tillväxten i euroområdet uppgick förra året till nära 3,5 %, vilket är mycket högt sett i ett historiskt perspektiv. Tillväxten drevs av både god inhemsk efterfrågan och stark export.

Den minskade efterfrågan i omvärlden väntas emellertid medföra en tydlig avmattning i indu-

strikonjunkturen under inledningen av innevarande år, något som också återspeglas i framåtblickande indikatorer.

Konsumentförtroendet ligger dock kvar på en mycket hög nivå. Hushållens konsumtion förutses utvecklas gynnsamt, bl.a. till följd av en fortsatt god, om än avtagande, sysselsättningstillväxt och stigande reala disponibla inkomster. Låga räntor väntas bidra till att även investeringarna blir en viktig drivkraft.

Inflationen i euroområdet steg under större delen av förra året, framförallt till följd av det höga oljepriset samt eftersläpande effekter av euros försvagning. Mot slutet av år 2000 avtog dock inflationstakten. Detta kan till stor del förklaras av effekterna av tidigare genomförda räntehöjningar, men också av nedgången i oljepriset.

En långsammare tillväxttakt framöver, i kombination med en avtagande inflationstakt och fortsatt måttliga löneökningar, antas ge utrymme för ECB att lätta på penningpolitiken i år. Finanspolitiken bedöms samtidigt vara neutral eller möjligen något expansiv bl.a. till följd av omfattande skattereformer i ett antal länder. Den ekonomiska politiken förutses således verka stimulerande på den ekonomiska aktiviteten under prognosperioden.

Sammantaget bedöms BNP-tillväxten i euroområdet mattas av från nära 3,5 % förra året till 2,7 % i år och nästa år. Effekterna av avmattningen i Förenta staterna, bl.a. i form av direkt handel och påverkan via de finansiella marknaderna, förutses bli relativt begränsade. Den inhemska efterfrågan bedöms också utvecklas fortsatt starkt.

Under år 2000 minskade skillnaderna i tillväxttakt mellan enskilda euroländer. I år väntas emellertid dessa skillnader öka igen, framförallt på grund av att den inhemska efterfrågan i Tyskland bedöms utvecklas betydligt svagare än i flertalet andra euroländer.

Den främsta osäkerhetsfaktorn i bedömningen utgörs av hur stora spridningseffekterna av avmattningen i omvärlden blir för euroområdet. Det kan inte uteslutas att de negativa effekterna blir större än väntat, t.ex. som ett resultat av ett större efterfrågebortfall än vad som nu förutses. Samtidigt kan en mer positiv utveckling för euroområdet inte uteslutas, t.ex. som en följd av en starkare sysselsättningsutveckling än vad som nu väntas.

Storbritannien

Den brittiska ekonomins styrka har fortsatt att överraska positivt. Hushållens konsumtion utgör alltjämt den viktigaste drivkraften bakom tillväxten. Sysselsättningstillväxten har dämpats något, men arbetslösheten är låg i ett historiskt perspektiv. Inflationstrycket är fortsatt anmärkningsvärt måttligt och den brittiska centralbanken antas lägga om penningpolitiken i en något mer expansiv riktning. Den vikande internationella konjunkturen och det högt värderade pundet förutses dock leda till att nettoexporten ger ett negativt bidrag till BNP-tillväxten under prognosperioden. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten mattas något från 3,0 % år 2000 till 2,6 % i år och till 2,7 % år 2002.

Norge

Den inhemska efterfrågan dämpades under det andra halvåret i fjol, en dämpning som bedöms fortsätta i år till följd av den höga räntenivån. En mer gynnsam utveckling av den privata konsumtionen och investeringarna förutses emellertid under nästa år. Det senaste årets höga oljepris bedöms på medellång sikt bidra till en återhämtning av oljeinvesteringarna. Som en följd av oljeinvesteringarnas stora importinnehåll antas importen öka under år 2002 och därmed minska nettoexportbidraget. BNP-tillväxten väntas i år bli drygt 1,5 %, för att stiga något nästa år.

Danmark

I Danmark förutses hushållens reala disponibla inkomster stiga till följd av en mindre åtstramande finanspolitik under prognosperioden. I kombination med en historiskt låg arbetslöshet bedöms detta leda till att hushållens konsumtion tar fart. Däremot väntas tillväxtbidraget från exporten att minska framöver. BNP-tillväxten bedöms uppgå till drygt 2 % i år och nästa år.

Finland

En god inhemska efterfrågan i kombination med en stark export ledde till att den finska ekonomin under fjolåret växte med anmärkningsvärda 5,7 %. Avmattningen i den tungt vägande IKT-sektorn avspeglade sig dock i en dämpning av exporttillväxten i slutet av året. Förtroendeindikatorer tyder på att exporten kan komma att drabbas hårt av den globala avmattningen. Konsumentförtroendet är däremot fortsatt relativt högt. Trots de försämrade utsikterna för exporten väntas denna sektor ändå ge ett betydande

bidrag till BNP-tillväxten, vilken bedöms uppgå till drygt 4 % i år och knappt 4 % nästa år.

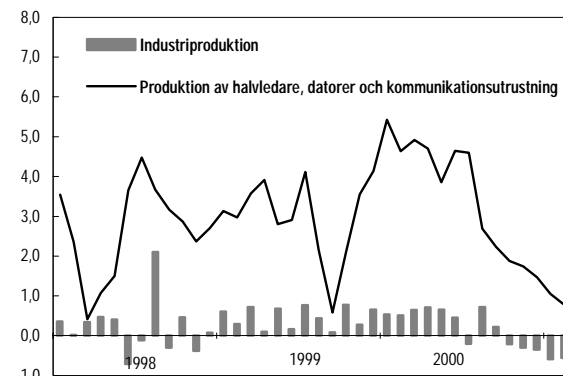
2.2 Utvecklingen i Förenta staterna

Efter nio år av stabil och hög ekonomisk tillväxt dämpades den amerikanska konjunkturen märkbart under senhösten. En viss inbromsning av den ekonomiska aktiviteten var förutsedd och t.o.m. nödvändig för att säkerställa en hållbar ekonomisk utveckling även framöver. Ett antal faktorer, såsom fallande aktiepriser, en stramare kreditgivning och det höga oljepriset bidrog dock till att avmattningen blev kraftigare än vad som tidigare förutsetts. Parallellt reviderade dessutom industrin och hushållen ned sina framtidsförväntningar i snabb takt. Den amerikanska centralbanken har reagerat på dessa signaler genom att sänka styrräntan från 6,5 % till 5,0 %.

Konjunkturavmattningen har varit mycket kännbar för stora delar av den amerikanska tillverkningsindustrin. Produktionen i de "traditionella" delarna av industrin har minskat sedan i oktober förra året, men även den tidigare exceptionellt höga tillväxten i de högteknologiska delarna av industrin (datorer, halvledare och kommunikationsutrustning) har dämpats påtagligt. Det snabba fallet i tillverkningsindustrins framtidsförväntningar bromsades visserligen upp under inledningen av året, men befinner sig fortfarande på nivåer som indikerar en fortsatt minskad produktion.

Diagram 2.2 Industriproduktion i Förenta staterna

Procentuell förändring månad till månad, säsongrensade data

Källa: Ecowin

Även sysselsättningstillväxten har dämpats märkbart sedan förra sommaren. Avmattningen kan till stor del hänföras till tillverkningsindustrin där antalet sysselsatta minskat med drygt

2 %, motsvarande ca 426 000 personer, sedan i juli förra året. Sysselsättningen inom tjänste- och byggsektorn har fortsatt att öka i god takt, men även här har ökningstakten dämpats sedan förra sommaren. Den strama situationen på arbetsmarknaden har således lättat något. Arbetslösheten, som i februari uppmättes till 4,2 %, är emellertid fortsatt mycket låg i ett historiskt perspektiv.

De senaste årens starka produktivitetstillväxt dämpades under slutet av förra året, men det finns ännu inga tydliga belägg för att den höga tillväxten endast varit av tillfällig natur. Den starka produktivitetstillväxten är sannolikt det främsta skälet till att den ansträngda situationen på arbetsmarknaden ännu inte fått ett större genomslag på inflationstrycket i Förenta staterna. Konsumentpriserna har visserligen ökat något, men detta kan framförallt tillskrivas stigande energipriser. Den underliggande inflationstakten är fortsatt anmärkningsvärt måttlig.

Efter den kraftiga inbromsningen under slutet av förra året finns det tecken på att hushållens konsumtion, och då i synnerhet konsumtionen av varaktiga varor, stabiliserats under inledningen av år 2001. Det lägre förtroendet i hushållssektorn talar dock, tillsammans med den mer dämpade sysselsättningstillväxten och de fallande aktiepriserna, för en dämpad utveckling av hushållens konsumtion även framöver.

Näringslivets investeringar, vilka tidigare utgjort en väsentlig drivkraft bakom den ekonomiska tillväxten, minskade under slutet av förra året för första gången sedan mitten av år 1995. Det låga kapacitetsutnyttjandet i industrin förutses, tillsammans med den allmänt ökade oron över framtida vinster, leda till minskade investeringar inom näringslivet även framöver. Efter att ha minskat påtagligt under föregående år förutses dock bostadsinvesteringarna stiga, bl.a. till följd av att de långa boräntorna gradvis minskat med ca 1,5 procentenheter sedan i maj förra året.

Lagerupbyggnaden under slutet av förra året antas delvis ha varit ofrivillig. En successiv lageranpassning förutses därför äga rum under innevarande år. Denna bedöms dock ge ett tämligen begränsat negativt bidrag till BNP-tillväxten. Samtidigt väntas nettoexporten, bl.a. till följd av den dämpade inhemska efterfrågan, ge ett mindre negativt bidrag till BNP-tillväxten i år.

Sammantaget förutses BNP-tillväxten minska från historiskt höga 5,0 % under år 2000 till 1,7 % i år. Redan genomförda och i prognosen

antagna räntesänkningar väntas, tillsammans med en mer expansiv finanspolitik samt en stabilisering av börskurser och oljepris bidra till en gradvis återhämtning i den inhemska efterfrågan under slutet av innevarande år och nästa år. BNP förutses därför öka med 3,1 % 2002.

Osäkerheten kring den framtida utvecklingen i Förenta staterna är mycket stor. Det kan inte uteslutas att de stora obalanser som byggts upp i den amerikanska ekonomin, bl.a. i form av ett lågt sparande i hushållssektorn samt ett rekordstort bytesbalansunderskott, kan leda till ett mer dramatiskt konjunkturförlopp än vad som nu förutses.

2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika

Japan

Osäkerheten om den fortsatta utvecklingen av den japanska ekonomin har ökat. Efter en mycket svag tillväxt under hela 1990-talet, utan några påtagliga tecken på återhämtning, är situationen allvarlig. De omfattande finanspolitiska stimulansåtgärder som vidtagits har inte fått de positiva effekter som avsetts. Utrymmet för ytterligare åtgärder har också minskat snabbt i takt med att den offentliga skulden ökat. Bruttoskuldkvoten är nu den högsta i OECD-området. Mot bakgrund av att centralbanken i mars lät styrräntan falla till nära 0 % är utrymmet för ytterligare stimulans genom denna kanal i praktiken uttömt. En penningpolitisk stimulans skulle därmed kräva andra åtgärder som ökar likviditeten i ekonomin.

Preliminär statistik för det fjärde kvartalet förra året visade visserligen en överraskande stark investeringstillväxt, men samtidigt en fortsatt fallande konsumtion och en dämpad export. Den svaga efterfrågan återspeglas också i prisutvecklingen.

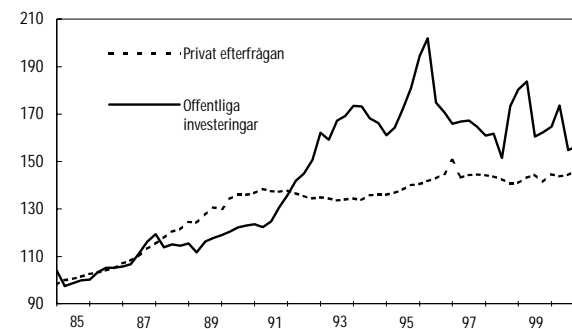
Hämmande för den inhemska konsumtionen är den, med japanska mått, fortsatt höga arbetslösheten och den fortsatt svaga utvecklingen av hushållens disponibla inkomster. Arbetslösheten uppgår till nära 5 % och väntas inte sjunka under prognosperioden, då behovet av rationaliseringar i företagssektorn bedöms vara fortsatt stort. Den nu tydligt dämpade exportutvecklingen förklaras av att den tidigare starka efterfrågan i omvärlden har minskat. Utvecklingen är särskilt bekymmersam då exporten under de senaste två åren i princip varit den enda kvarvarande drivkraften

bakom tillväxten. Framöver förutses, förutom en minskad exporttillväxt till Förenta staterna, även indirekta negativa effekter från den amerikanska konjunkturavmattningen sprida sig till övriga viktiga handelspartner i Asien.

Det senaste finanspolitiska stimulanspaketet, det tionde i ordningen, väntas ge effekter på tillväxten från det andra kvartalet 2001. Effekterna torde dock bli begränsade och klinga av relativt snabbt. I diagram 2.3 visas utvecklingen av offentliga investeringar och den privata efterfrågan. Som framgår har den viktigaste komponenten i stimulanspaketet, de offentliga investeringsprogrammen, under det senaste decenniet haft mycket begränsade effekter på den privata efterfrågan.

Diagram 2.3 Offentliga investeringar och privat efterfrågan i Japan

Index 1985 = 100

Anm: Med privat efterfrågan menas här näringslivets investeringar, hushållens konsumtionsutgifter och lager

Källa: Ecwin

De underliggande problemen i den japanska ekonomin bedöms således vara stora. Även om vissa framsteg har gjorts med reformeringen av finans- och företagssektorerna är ytterligare strukturreformer nödvändiga för att framtids-tron skall stärkas och en varaktig återhämtning skall kunna realiseras. I prognosen antas inte några ytterligare finanspolitiska stimulansåtgärder utöver de redan beslutade. BNP-tillväxten bedöms uppgå till 0,5 % i år och 1,1 % nästa år.

Övriga Asien

De negativa spridningseffekterna till följd av den lägre globala efterfrågan väntas bli stora för regionen. Detta beror framförallt på att de asiatiska länderna generellt sett är relativt öppna exportberoende ekonomier. I synnerhet drabbas länder med en stor andel högteknologisk export såsom Sydkorea, Malaysia, Taiwan och Singapore. Där- emot bedöms de negativa effekterna inte bli lika omfattande för de stora ekonomierna Kina och

Indien, då dessa länder har en mindre andel utri-keshandel.

Under de senaste månaderna har en tydlig avmattning i exporten kunnat noteras, vilket förutses leda till påtagligt lägre tillväxttakter än under det historiskt starka fjolåret. Den inhemska efterfrågan bedöms emellertid kunna generera positiv tillväxt för flertalet av länderna även i år. Fortsatt låg inflation antas ge utrymme för en lätt penningpolitik, vilket gynnar den inhemska efterfrågan. Utrymmet för en stimulerande finanspolitik är dock begränsat och arbete återstår vad gäller reformer av företags- och finanssektorerna. Sammantaget väntas BNP-tillväxten i regionen mattas av från 6,9 % föregående år till ca 5,5 % i år och knappt 6 % år 2002.

Latinamerika

Under fjolåret uppnådde de stora ekonomierna Mexiko och Brasilien rekordhög tillväxttakt samtidigt som Argentinas ekonomi fortsatte att utvecklas svagt. Konjunkturförsvagningen i Förenta staterna förutses drabba Mexikos ekonomi hårt, medan effekterna på de sydamerikanska länderna torde bli mer dämpade. Detta beror framför allt på att flertalet av de sydamerikanska länderna inte är särskilt exportberoende samtidigt som de exporterar relativt mer till EU än till Förenta staterna. I Sydamerika förutses nedgångar i inflation, räntor och arbetslöshet gynna den inhemska efterfrågan. BNP-tillväxten bedöms uppgå till ca 3,5 % både i år och nästa år.

2.4 Utvecklingen i Ryssland, Polen och de baltiska länderna

Höga råvarupriser, i synnerhet på olja, och en för inhemska producenter gynnsam rubelkurs var de främsta orsakerna till den ryska ekonomins starka tillväxt på över 7 % år 2000. En fortsatt god utveckling förutses även i år och nästa år. För att en hög och jämn tillväxt skall kunna upprätthållas på längre sikt måste de av regeringen aviserade strukturreformerna genomföras. Den ryska tillväxten bedöms uppgå till 4,5 % under år 2001 och 2002.

Under det andra halvåret 2000 dämpades tillväxttakten tydligt i den polska ekonomin, vilket skedde till följd av en svagare utveckling av den inhemska efterfrågan. Denna utveckling bedöms fortsätta en bit in på detta år. Med stöd av räntesänkningar, ett fortsatt inflöde av utländska di-

rektinvesteringar, stark export och fördjupad integration med EU väntas BNP-tillväxten kunna öka från 3,6 % år 2001 till 4,3 % år 2002.

Under 2000 fortsatte de baltiska ekonomierna att återhämta sig från den ryska krisen. Ländernas sammanvägda tillväxt uppgick till drygt 4 %. Förutsatt att den europeiska konjunkturen inte viker kraftigt förutses BNP-tillväxten kunna ligga kvar på denna nivå i år och sedan stiga till drygt 4,5 % nästa år.

2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten

Mot bakgrund av den tydliga avmattningen i Förenta staternas ekonomi, de förutsedda spridningseffekterna på efterfrågan i övriga världen och en tydligt dämpad konjunktur på andra viktiga exportmarknader, bl.a. Tyskland och Norge, bedöms de internationella förutsättningarna för den svenska exporten försämrats påtagligt. Världsmarknadstillväxten, som är den handelsviktade importefterfrågan för bearbetade varor som den svenska exporten möter, beräknas nära nog halveras, från knappt 12 % förra året till drygt 6 % i år för att sedan öka något till omkring 7 % nästa år.

3 Kapitalmarknaderna

Den amerikanska ekonomin befinner sig nu i en avmattningsfas. Börserna i Förenta staterna har fallit kraftigt, vilket har haft återverkningar på aktiemarknaderna globalt. Efter en uppgång under 1999 har långräntorna fallit tillbaka under år 2000. Den amerikanska centralbanken (Fed) höjde under hösten 1999 och våren 2000 styrräntan med sammantaget 1,75 procentenheter till 6,50 % under en period av stark tillväxt i Förenta staterna, men har nu lagt om penningpolitiken och sänkt styrräntan med 1,5 procentenheter hittills i år. Fed väntas sänka räntan med ytterligare 0,75 procentenheter i år för att stimulera den amerikanska ekonomin.

Även om den ekonomiska utvecklingen inom euroområdet under det senaste halvåret varit något mer positiv än i Förenta staterna väntas även den europeiska centralbanken (ECB) föra en lättare penningpolitik framöver. Euron försvagades successivt under större delen av år 2000. Eurokursen bedöms i slutet av innevarande år ligga på i stort sett samma nivå som i slutet av 2000, för att sedan på längre sikt stärkas mot dollarn.

Svensk ekonomi har under en längre period uppvisat en hög tillväxt med stigande sysselsättning och fallande arbetslöshet i kombination med en låg inflation. Sedan hösten 2000 har det dock inkommit statistik som visar på en avmattning även i Sverige. Efter att ha höjt styrräntan med sammanlagt 1,1 procentenheter under hösten 1999 och under 2000 så väntas Riksbanken nu hålla styrräntan oförändrad under innevarande år.

Efter en stark utveckling under våren 2000 har kronan successivt försvagats mot det handelsvägda valutakorgindexet TCW. Kronförstärkningen under våren 2000 hängde sannolikt samman med bl.a. utländska placerares starka intresse för svenska företag inom sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT). Den svaga börsutvecklingen är en faktor som sedan sommaren har bidragit till att kronan har försvagats. Sammantaget förväntas en kronförstärkning mot TCW under innevarande och efterföljande år.

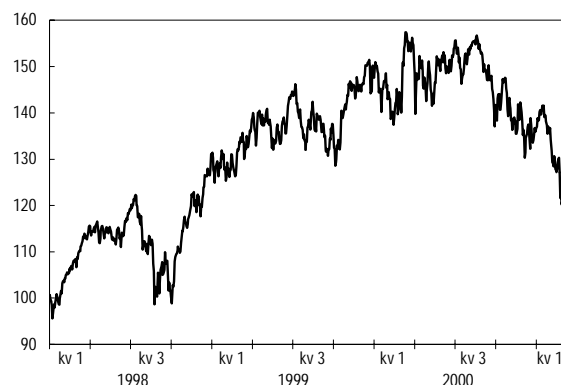
3.1 Utvecklingen i omvärlden

Börserna

Sedan toppnoteringen i mars 2000 har den tekniskdominerade Nasdaq-börserna i Förenta staterna fallit tillbaka. Nasdaq föll under förra året med totalt ca 40 %. Medan aktiekurserna för företag inom IKT-sektorn föll kraftigt under fjolåret så drabbades bredare index som Standard & Poor's 500 och Dow Jones inte lika hårt av nedgången. Dessa index föll med ca 10 respektive 6 % under 2000. Det är först under den senaste tiden som även företag inom mer traditionella branscher har drabbats av börsnedgången. Sedan hösten förra året har allt fler företag redovisat sämre resultat än marknaden väntat sig. Många har också reviderat ned prognoserna för den framtida försäljningsutvecklingen. De återkommande vinstvarningarna från börsföretagen är ytterligare en signal som bekräftar avmattningen i Förenta staterna.

Diagram 3.1 Börsutvecklingen i Förenta staterna

Standard & Poor's 500 index. Index 1997-12-30=100

Källa: Ecowin

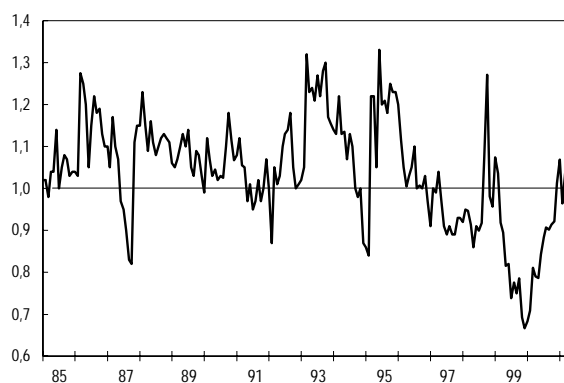
Modellen som återges i diagram 3.2 ger en indikation på om aktiemarknaden totalt sett är högt eller lågt värderad i ett historiskt perspektiv. Modellen, som bl.a. används av Förenta staternas centralbank bygger på en jämförelse mellan den förväntade avkastningen på aktier och räntan på statsobligationer. Som approximation för den förväntade avkastningen på aktier används ett relationstal mellan förväntad framtida vinst och dagens börskurs. Om kvoten² är lägre än ett (1),

² Kvoten som används i modellen är ett inverterat P/E-tal för börsen (här mätt som Dow Jones Industrial Average) dividerat med den 10-åriga statsobligationsräntan. Som P/E-tal används ett vägt genomsnitt av P/E-tal för de företag som ingår i Dow Jones index. P/E-talet för varje enskilt

är den förväntade avkastningen på aktier, enligt modellen, lägre än den 10-åriga statsobligationsräntan. Tolkningen är att börsen då är högt värderad, eftersom investerare normalt sett kräver en premie för att investera i aktier i stället för i obligationer. I början av 2000 var kvoten historiskt sett låg, kring 0,65, vilket tyder på att New York-börsen (mätt som Dow Jones Industrial Average) då var mycket högt värderad. Efter nedgången på New York-börsen sedan början av förra året är kvoten nu återigen över ett. Modellen indikerar därmed att börsen i Förenta staterna i början av april 2001 varken är tydligt under- eller övervärderad.

Diagram 3.2 Fed-modellen applicerad på New York-börsen (Dow Jones Industrial Average)

Kvot mellan inverterat P/E-tal och 10-årsränta

Källa: Finansdepartementet

Ränteutvecklingen

Den amerikanska ekonomins tillväxt under 1999 och början av 2000 överträffade de flesta bedömarens förväntningar. Mot bakgrund av begynnande flaskhalsproblem, framför allt på arbetsmarknaden, höjde Fed stegvis styrräntan under hösten 1999 och våren 2000 med sammanlagt 1,75 procentenheter. Under hösten förra året omvärderade Fed konjunkturläget och övergick från bedömningen att riskerna för stigande inflation övervägde till att riskerna för en avmattning dominerade. Efter årsskiftet har Fed sänkt styrräntan vid tre tillfällen med totalt 1,5 procentenheter. Den amerikanska centralbanken antas sänka med ytterligare 0,75 procentenheter till 4,25 %. Rådande marknadsräntor visar att även marknadens aktörer räknar med ytterligare sänkningar från Fed i samma storleksordning.

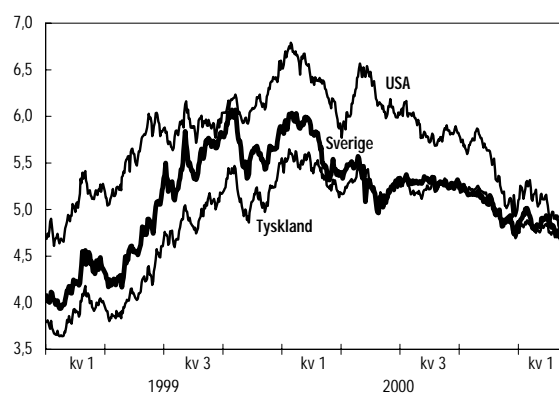
Den starka tillväxten under 1999 bidrog till gradvis stigande marknadsräntor i Förenta staterna. Efter en topp i början av 2000 har de långa

företag beräknas som börskursen dividerad med ett genomsnitt av analytikers vinstprognoser för kommande räkenskapsår.

obligationsräntorna successivt fallit. Den 10-åriga amerikanska obligationsräntan har fallit med drygt 1,5 procentenheter sedan början av 2000 till ca 5 %. Även om långräntan fortsätter att falla framöver antas en konjunkturåterhämtning under hösten medföra en ränteuppgång mot slutet av året. Den amerikanska 10-årsräntan väntas mot slutet av året ligga kring 5,20 %, vilket är något över dagens nivå.

Diagram 3.3 10-åriga räntor i Förenta staterna, Tyskland och Sverige

Procent

Källa: Ecowin

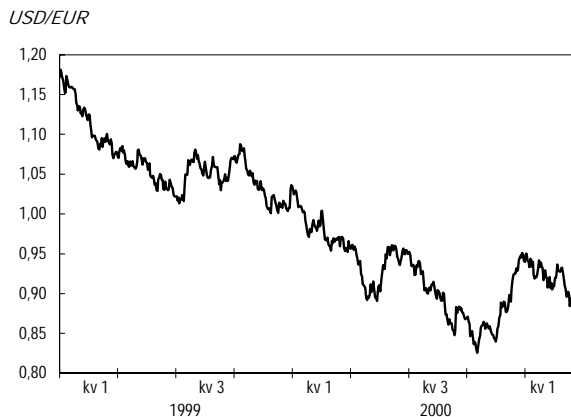
Under större delen av fjolåret steg inflationen inom euroområdet, främst till följd av det högre oljepriset. Penningmängdstillväxten ökade i början av fjolåret för att därefter falla tillbaka, men översteg fortfarande ECB:s referensvärde i slutet av året. Därutöver var tillväxtutsikterna gynnsamma i euroområdet. ECB höjde styrräntan med totalt 2,25 procentenheter från november 1999 till oktober 2000. Under senhösten 2000 och efter årsskiftet har inflationen i euroområdet visserligen fortsatt att ligga över ECB:s tak, men den har fallit enligt den senaste statistiken. I kombination med den långsammare tillväxttakt antas ECB sänka styrräntan med sammanlagt 0,50 procentenheter till 4,25 % i år. Den långa euroräntan bedöms först falla något under året för att sedan stiga något under inflytande av den amerikanska ränteutvecklingen. 10-årsräntan antas ligga kring 4,70 % i slutet av innevarande år.

Medan 10-årsräntorna i Förenta staterna har fallit med sammanlagt drygt 1,5 procentenheter från början av förra året har de i euroområdet fallit något mindre, med ca 1 procentenhet, vilket medfört att amerikanska och europeiska långräntor konvergerat. Den minskade räntedifferensen mellan Förenta staterna och euroområdet torde delvis återspegla den minskade skillnaden i tillväxttakt mellan dessa två regioner.

Euro/dollarutvecklingen

Den trendmässiga försvagningen av euron sedan 1999 kan bl.a. hänföras till europeiska placerares direktinvesteringar och portföljinvesteringar i aktier i Förenta staterna. De kraftiga kursnedgångarna på Nasdaq-börsen under år 2000 förmodade inte bryta eurons negativa trend. Under hösten intervenerade ECB för att stärka den gemensamma valutan. Som lägst handlades euron kring 0,83 mot dollarn under förra året.

Diagram 3.4 Dollar mot euro

Euron bedöms fortfarande vara långsiktigt undervärderad och ha förutsättningar att på sikt stärkas mot dollarn mot bakgrund av bl.a. Förenta staternas bytesbalansunderskott och en förändrad tillväxt- och räntedifferens mellan regionerna. Euron bedöms stärkas endast marginellt under året till 0,95 dollar per euro. Under efterföljande år antas euron successivt stärkas mot den antagna medelsiktiga jämviktskursen på 1,10 dollar per euro.

3.2 Utvecklingen i Sverige

Svensk ekonomi har under en längre period uppvisat hög tillväxt med stigande sysselsättning och fallande arbetslöshet, en utveckling som hittills kunnat kombineras med låg inflation. Förstärkningen av statsfinanserna har samtidigt varit anmärkningsvärd, sett i ett internationellt perspektiv, och förtroendet för penningpolitiken är stabilt. Denna utveckling har bidragit till att de svenska långräntorna har fallit snabbare än inom euroområdet. Ränteskillnaden mot euroområdet har i stort sett eliminerats. I början av året var ränteskillnaden ca 0,4 procentenheter. Under snart ett år har räntedifferensen pendlat kring noll. Den 10-åriga statsobligationsräntan antas

ligga på 4,80 % mot slutet av året, vilket är något högre än i dagsläget. Räntedifferensen mot Tyskland antas ligga kring 0,1 procentenheter vid årets utgång.

Diagram 3.5 Differens mellan 10-årig statsobligationsränta i Sverige och Tyskland

Mot bakgrund av den starka konjunkturen och det gradvis stigande inflationstrycket höjde Riksbanken under 1999 och 2000 styrräntan med sammanlagt 1,1 procentenheter från 2,9 % till dagens nivå på 4 %. Den senaste tidens utveckling med en lägre tillväxt och relativt måttliga avtalsmässiga löneökningar, i kombination med att oljepriset fallit tillbaka, innebär att risken för stigande inflation har minskat, varför Riksbanken antas hålla styrräntan oförändrad under innevarande år.

Försvagningen av kronan kan dock, om den blir bestående, bidra till högre inflation. Efter en stark utveckling under våren 2000 har kronan successivt försvagats. Kronan har under början av 2001 nått den svagaste nivån i TCW-termer sedan 1995. Kronförstärkningen under våren 2000 hängde bl.a. samman med finansiella flöden såsom utländska placerares omfattande portfölj- och direktinvesteringar i Sverige. Därefter har sådana finansiella flöden bidragit till att försvaga kronan. Höstens premiepensionsval och omläggningen av pensionssystemet med nya placeringsregler för AP-fonderna innebär att pensionsparande i högre utsträckning än tidigare placeras i utländska tillgångar. Även privata pensionsfonder har fortsatt att diversifiera sina portföljer. Den viktigaste förklaringen till kronförsvagningen under hösten är dock sannolikt den negativa aktiekursutvecklingen. I takt med att kurserna för teknologiföretag, som utgör en väsentlig del av Stockholmsbörsen, har fallit, har utländska placerare nettosålt svenska aktier.

Diagram 3.6 Kronans växelkurs gentemot ett vägt genomsnitt av valutor (TCW)

TCW 1992–11–18=100

Källa: Ecowin

Överskottet i bytesbalansen tillsammans med nettot av kapitaltransfereringarna motsvaras definitionsmässigt av ett motsvarande underskott i den finansiella balansen. Portföljinvesteringar i aktier och direktinvesteringar gav under förra året ett nettoutflöde på ca 8 miljarder kronor. Obligationshandeln med utlandet medförde ett nettoutflöde på 196 miljarder kronor jämfört med 11 miljarder kronor under 1999. Utflödet under 2000 hängde samman dels med utlandets nettoförsäljningar av svenska ränteplaceringar och svenska placeras nettoköp av utländska räntebärande värdepapper, dels med statens fortsatta amortering av valutaskulden.

Tabell 3.1 Betalningsbalansen

Flöden, miljarder kronor

	1999	2000
Bytesbalans	70,6	53,9
Kapitaltransfereringar	-18,1	3,4
Finansiell balans	-41,1	-38,5
Direkta investeringar	321,4 ¹	-175,3
Portföljinvesteringar	-295,0 ¹	-28,8
Räntebärande värdepapper	-11,0	-195,8
I svenska kronor	42,0	-99,9
I utländsk valuta	-53,0	-95,9
Aktier	-284,0	167,0
Svenska	-32,8	158,4
Utländska	-251,1	8,6
Finansiella derivat	2,0	0,7
Övrigt kapital	-52,8	167,2
Valutareservens förändring	-16,7	-2,3
Restpost	-11,3	-18,8

¹ Merparten härrör från affärerna mellan Astra och Zeneca respektive Ford och Volvo Personvagnar

Källa: Riksbanken

Nettoutflödet på ca 8 miljarder kronor i direktinvesteringar och aktiehandel följer kraftiga svängningar under året. Under första halvåret uppstod ett inflöde på 82 miljarder kronor, samtidigt som utflödet under andra halvåret var 91 miljarder kronor. Det kan konstateras att de aktierelaterade valutaflödena i stora drag motsvarar mönstret för kronans valutakurs under året. Detta indikerar att det minskade intresset för svenska aktier under höstens börsnedgång sannolikt påverkade kronkursen under denna period.

Starka fundamenta i den ekonomiska utvecklingen i Sverige talar för en förstärkning av kronan på längre sikt. Kronan antas stärkas till 126 i TCW-termer mot slutet av innevarande år. I det medelsiktiga perspektivet antas kronan ligga kring 120 mot TCW. De sunda statsfinanserna och den goda tillväxten kombinerad med en låg inflation samt fortsatt måttliga lönekrav i den senaste avtalsrörelsen är faktorer som bör verka för en kronförstärkning.

Tabell 3.2 Ränte- och valutakursantaganden

Värde vid respektive års slut

	2000	2001	2002	2003	2004
Reporänta	4,0	4,0	4,25	4,5	4,5
6-månadersränta	4,2	4,2	4,4	4,6	4,6
5-årsränta	4,6	4,7	5,0	5,0	5,0
10-årsränta	4,9	4,8	5,2	5,2	5,2
10-årsdiff. SEK-DEM	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2
6-mån. DEM-EURIBOR	4,9	4,4	4,6	4,6	4,6
TCW-index	128	126	122	121	120
SEK/USD	9,7	9,2	8,6	8,2	7,8
SEK/EUR	8,7	8,7	8,6	8,6	8,6

Källor: Riksbanken och Finansdepartementet

4 Utrikeshandeln

Den svenska exporttillväxten har under de senaste månaderna dämpats efter en god utveckling under år 2000. Vikande orderingång och leveranser speglar den försvagning av omvärldskonjunkturen som inleddes i höstas. I teleproduktindustrin, som sedan 1994 har svarat för knappt hälften av den svenska varuexporttillväxten, har utvecklingen mattats av påtagligt. Osäkerheten vad gäller efterfrågan på varor och tjänster relaterade till informations- och kommunikationsteknik (IKT) är mycket stor. Sammantaget bedöms varuexportökningen dämpas från 10,7 % år 2000 till 6,4 % i år. Nästa år väntas den internationella tillväxten förstärkas. Den svenska industrin gynnas av återhämtningen och varuexporten bedöms stiga med 6,7 % år 2002. En i utgångsläget god konkurrenskraft och en förhållandevis hög teleproduktexport bidrar till att exportökningen för bearbetade varor marginellt överstiger marknadstillväxten båda prognosåren.

Under inledningen av 2000 steg den svenska efterfrågan på importerade varor kraftigt i takt med att export, investeringar och hushållens konsumtion utvecklades starkt. Under slutet av föregående år började importtillväxten mattas av. Industrikonjunkturen försvagades och hushållens konsumtion ökade inte lika snabbt som tidigare, vilket drog ned efterfrågan på importerade varor. Under inledningen av 2001 väntas efterfrågan på importerade varor vara fortsatt svag, dels till följd av en förväntad lageravveckling, dels beroende på den internationella konjunkturförsvagningen. Under slutet av inne-

varande år och under nästa år förutspås en starkare efterfrågan på importerade varor. Importen av varor beräknas öka med 6,5 % i år och med 6,9 % nästa år.

Tjänstehandeln förutses ge negativa bidrag till BNP-tillväxten på 0,2 procentenheter per år under prognosperioden. På exportsidan drabbas främst sektorer inriktade på företagstjänster av den försvagade konjunkturen i omvärlden. Vad gäller importen är det framför allt handeln med resevaluta som mattas av i samband med den något mer dämpade efterfrågeutvecklingen i hushållssektorn.

Sammantaget väntas utrikeshandeln bidra till att bytesbalansen fortsätter att visa överskott på ca 3 % av BNP under prognosperioden.

4.1 Varuexporten

Omvärldens efterfrågan på svenska exportvaror var mycket god förra året. Därmed förstärktes industrikonjunkturen efter den svaga utvecklingen i många branscher under 1999. Järn och stål, maskiner och motorfordon hör till de varugrupper där exporten ökade betydligt snabbare år 2000. År 1999 förklarades nästan hela varuexporttillväxten på 4,9 % av utvecklingen i teleproduktindustrin. Förra året fortsatte teleproduktexporten att öka i ungefär samma takt som 1999 samtidigt som exporttillväxten stärktes i den övriga industrin. Sammantaget uppgick varuexportökningen till 10,7 % år 2000. Liksom föregående år påverkades exportutvecklingen till enskilda länder i stor utsträckning av om leveranser av teleprodukter ägt rum. Exempelvis

Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster

	Mdkr			Procentuell volymförändring			Procentuell prisförändring				
	2000	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Varuexport	796,4	10,7	6,4	6,7	6,1	5,8	2,5	0,3	-1,7	-0,1	0,4
Bearbetade varor ¹	685,5	11,5	7,0	7,3	6,4	6,1	0,2	0,9	-1,0	0,2	0,6
Tjänsteexport	191,0	5,9	6,6	5,6	5,4	5,0	6,0	4,3	2,1	1,1	1,5
Total export	987,3	9,8	6,4	6,5	6,0	5,7	3,1	1,1	-1,0	0,2	0,6
Varuimport	658,0	10,2	6,5	6,9	6,0	5,8	6,6	0,7	-2,0	-1,1	0,1
Bearbetade varor ¹	524,6	11,6	7,4	7,9	6,7	6,5	2,1	1,1	-1,5	-0,5	0,5
Tjänsteimport	218,2	8,0	7,3	6,5	6,4	6,2	3,8	4,2	1,2	0,5	0,7
Total import	876,2	9,7	6,7	6,8	6,1	5,9	5,9	1,5	-1,2	-0,7	0,3

¹ Varugruppering baserad på SNI

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

minskade exportvärdet till Spanien och Turkiet efter en kraftig ökning av teleproduktexporten till dessa länder under 1999. Varuexporten steg däremot snabbt till Förenta staterna och Japan samt till många marknader utanför OECD-området, bl.a. till vissa av de tidigare krisdrabbade asiatiska länderna och Kina.

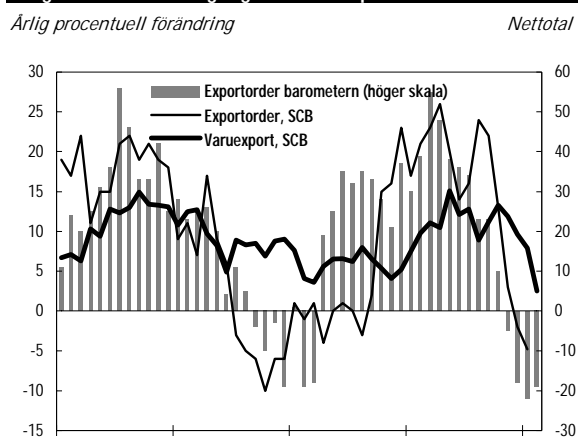
Industrins prissättning har de senaste åren varit mycket återhållsam, även när utvecklingen inom teleproduktsektorn exkluderas. I Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer för mars förutser företagen en svag prisutveckling även den närmaste tiden. En stor andel av exportpriserna sätts direkt i utländsk valuta eller anpassas vid växelkursförändringar i syfte att begränsa effekten på konkurrenskraften. Den försvagade internationella efterfrågan och den antagna kronförstärkningen är faktorer som talar för att de svenska exportpriserna kommer att falla under prognosperioden. Sammantaget väntas den i utgångsläget goda konkurrenskraften i industrin endast försämrats måttligt.

Under slutet av förra året försvagades konjunkturen påtagligt i Förenta staterna, som är Sveriges näst största exportmarknad. Detta dämpar de svenska exportutsikterna genom såväl ett direkt efterfrågebortfall som spridningseffekter, främst till ett antal handelsberoende asiatiska länder och till viss del till Latinamerika. I Japan har den tidigare positiva utvecklingen i exportindustrin dämpats påtagligt och ekonomin visar knappast några tecken på återhämtning. Tillväxten bedöms dock vara fortsatt hög i bl.a. Kina och Indien. Euroområdet väntas påverkas i relativt begränsad omfattning av utvecklingen i Förenta staterna eftersom det direkta handelsutbytet endast motsvarar ca 2,5 % av euroområdets BNP. Tillväxten väntas dock försvagas tydligt i Tyskland, som är Sveriges största handelspartner. Sammantaget väntas den genomsnittliga marknadstillväxt som Sveriges exportindustri möter i år dämpas påtagligt och uppgå till 6,3 %, vilket är en kraftig nedgång jämfört med förra årets ökning på knappt 12 %.

Den vikande internationella efterfrågan bekräftas i statistik och indikatorer avseende ordergång och exportleveranser. KI:s industribarometer visar sedan ett antal månader tillbaka negativa tillväxttakter i ordergången och en ökad otillfredsställelse avseende orderstockarna, framför allt inom insats- och investeringsvaruindustrin (se diagram 4.1). Enligt nationalräkenskaperna var exportutvecklingen under det fjärde

kvartalet 2000 svag och enligt Statistiska centralbyråns (SCB:s) utrikeshandelsstatistik fortsatte den att mattas av under januari och februari.

Diagram 4.1 Ordergång och varuexport

Anm: Tillväxttakterna från SCB för ordergång och varuexport avser tre månaders glidande medelvärden.

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån

Försämringen av den svenska industrikonjunkturen har varit snabbare och tydligare än i EU-området som helhet. Faktorer som kan tänkas ligga bakom denna utveckling är en mer konjunkturkänslig svensk industristruktur, den snabba avmattningen i IKT-sektorn och den svaga efterfrågan i Norge, som är en viktig handelspartner för Sverige.

De senaste årens dramatiska expansion inom teleproduktindustrin har kraftigt bidragit till att höja tillväxten i svensk industriproduktion, produktivitet och export. I Förenta staterna är IKT-sektorn en av de sektorer där avmattningen är tydligast. Eftersom Förenta staterna är en av de största avsetningsmarknaderna för svenska teleprodukter drabbar efterfrågeförsvagningen den svenska exporttillväxten. Avmattningen i Förenta staterna tar sig dessutom uttryck i en mer dämpad efterfrågeutveckling på IKT-varor globalt sett, vilket försämrar Sveriges exportutsikter ytterligare. Mot bakgrund av de höga nivåer som har uppnåtts i exporten av teleprodukter var lägre tillväxttakter visserligen väntade, men den senaste tidens kraftigt vikande exportordergång och nedreviderade vinstutsikter tyder på att försvagningen är allvarligare än förutsett i budgetpropositionen för 2001. Under prognosåren antas tillväxtbidraget från teleproduktindustrin mer än halveras jämfört med förra året. Osäkerheten vad gäller efterfrågan på teleprodukter framöver är emellertid avsevärd.

Mot bakgrund av den generellt sett svagare efterfrågan i några av Sveriges viktigaste handelsländer och den svagare utvecklingen i teleproduktindustrin bedöms exporttillväxten i år bli betydligt mer dämpad än under förra året. Exporten av bearbetade varor väntas öka med ca 7 %, vilket är något högre än den genomsnittliga marknadstillväxten i handelsländerna.

Nästa år bedöms efterfrågan stärkas såväl i Förenta staterna som i de länder till vilka spridningseffekterna i år väntas bli mest omfattande. I EU-området är den ekonomiska utvecklingen jämnare fördelad mellan åren. Den sammanvägda importtillväxten för bearbetade varor i svenska handelsländer bedöms uppgå till 7,1 % år 2002. I takt med att den ekonomiska aktiviteten ökar i omvärlden, stiger behovet av insatsvaror och produktionskapaciteten byggs ut, vilket gynnar svensk exportindustri. Dessutom väntas en starkt internationell efterfrågan bidra till ökad orderingång för telekommunikationsutrustning, vilket medför en bättre exportutveckling år 2002. Samtidigt antas kronan stärkas successivt under hela prognosperioden, vilket med viss eftersläpning dämpar konkurrenskraften något. Sammantaget beräknas exporten av bearbetade varor öka med 7,3 % nästa år.

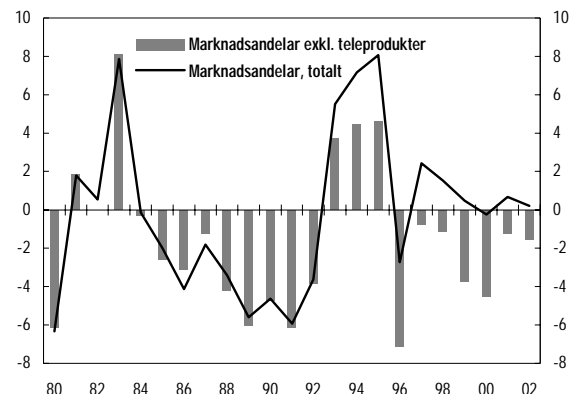
Under de senaste tjugo åren har den svenska exporten av bearbetade varor i genomsnitt ökat lika snabbt som marknadstillväxten i handelsländerna. Bilden blir dock en annan om teleproduktindustrin exkluderas. Fram till mitten av 1990-talet hade denna bransch en begränsad betydelse för den totala varuexportens utveckling och svensk industri förlorade marknadsandelar med i genomsnitt ca 2 procentenheter per år. Marknadsandelsutvecklingen 1980–1995 återspeglar såväl kostnads- och strukturproblem i industrin som perioder av kraftiga kronförsvagningar (se diagram 4.1). Efter 1995 har den snabba exporttillväxten och den ökande betydelsen för teleprodukter medfört marknadsandelsvinster för svensk industri som helhet. Undantaget är år 2000, då hela industrins marknadsandelar i stort sett var oförändrade, trots att teleproduktexporten steg med 31 %. Under prognosperioden förutses teleproduktindustrins bidrag till exportutvecklingen minska.

Samtantaget väntas exportindustrins marknadsandelar öka något under 2001 och 2002. Bidragande faktorer till detta är en i utgångsläget god konkurrenskraft till följd av den svaga kronan och en god produktivitetstillväxt, och att te-

leproduktexporten fortfarande växer snabbare än den totala varuimporten i omvärlden.

Diagram 4.2 Världsmarknadsandelar, bearbetade varor

Procentuell förändring

Anm: Förändringen av marknadsandelen för bearbetade varor beräknas som skillnaden mellan svensk exporttillväxt och den viktade importtillväxten i Sveriges handelsländer.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

4.2 Varuimporten

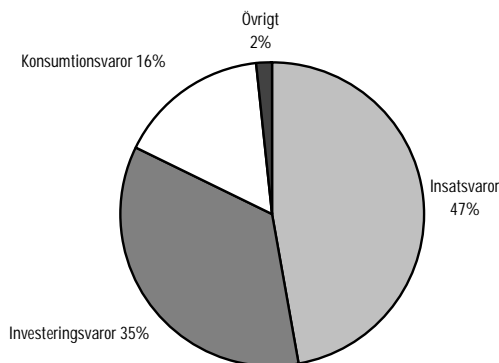
Under inledningen av förra året steg efterfrågan på importerade varor kraftigt i takt med att exporttillväxten breddades till att omfatta de flesta branscher, samtidigt som hushållens konsumtion av varaktiga varor var hög. Importen av insatsvaror och investeringsvaror växte starkt. Under slutet av förra året började emellertid importtillväxten mattas av. Industrikonjunkturen försvagades och hushållens konsumtion ökade inte lika snabbt som tidigare, vilket drog ner efterfrågan på importerade varor. Sammantaget var importen av varor 10,2 % högre 2000 än 1999. Även om man tar hänsyn till att importinnehållsrika delar av efterfrågan som export, hushållens konsumtion och investeringar utvecklades starkt under 2000 var importtillväxten förhållandevis hög. Viss del av de importerade varorna kan ha lagts i lager, vilket den lageruppbyggnad som skedde under föregående år indikerar.

Historiskt sett har år med hög importtillväxt vanligtvis sammanfallit med år då efterfrågan i ekonomin varit stark. Så var exempelvis fallet förra året. Däremot var importtillväxten låg 1999, trots att importintensiva delar av efterfrågan som hushållens konsumtion och investeringar växte i relativt god takt. Exporttillväxten var något svagare 1999, vilket bidrog till att efterfrågan på importerade insatsvaror och investeringsvaror var låg. Dessutom kan den lagerav-

veckling som skedde 1999 ha fört med sig att efterfrågan på varor från andra länder avtog då förädling och försäljning till viss del skedde av varor som redan fanns i lager.

Diagram 4.3 Varuimportens sammansättning

Procent av total varuimport 2000

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Under förra årets första månader steg värdet på den svenska kronan och importpriserna på bearbetade varor sjönk, vilket bidrog till den starka varuimporten under inledningen av 2000. Därefter har den svenska kronan deprecierat kraftigt och importpriserna på bearbetade varor stigit betydligt. Dessutom har den internationella prisnivån på exporterade varor stigit kontinuerligt vilket också bidragit till att göra det dyrare att importera varor. Framöver förutses den svenska kronan appreciera. Samtidigt väntas det internationella exportpriset fortsätta att stiga, men inte i lika snabb takt som tidigare till följd av det något svagare internationella konjunkturläget. Sammantaget förutspås importpriserna på bearbetade varor sjunka successivt under både innevarande och nästkommande år. Det blir därmed billigare att importera varor, vilket bidrar till att hålla tillbaka inflationen. Till följd av den låga prisnivån under inledningen av 2000 kommer emellertid importpriserna på bearbetade varor, mätta som årsgenomsnitt, att öka i år och minska nästa år.

Importpriserna på energirelaterade produkter steg kontinuerligt under 1999. Under 2000 var prisutvecklingen betydligt mer volatil. Det föreligger stor osäkerhet vid bedömningen av hur dessa priser kommer att utvecklas framöver då stora fluktuationer är vanliga samtidigt som det är svårt att förutse vilka produktionsbegränsningar de oljeexporterande länderna kommer att genomföra. Priset på Brentolja, i dollar per fat, väntas ligga på 25 dollar i slutet av innevarande år och på 24 dollar i slutet av nästa år.

Den försvagning av industrikonjunkturen som skedde under slutet av föregående år väntas hålla i sig under inledningen av innevarande år. Efterfrågan på importerade insatsvaror och investeringsvaror förutspås därmed vara något begränsad under årets första månader. Den till viss del ofrivilliga lageruppbyggnad som ägde rum under slutet av 2000 väntas också bidra till att efterfrågan på importerade varor är måttlig i början av detta år. I takt med att det internationella konjunkturläget förutses stärkas ljusnar situationen för den svenska industrin och importefterfrågan tilltar. När den globala konjunkturen förstärks kommer också den tilltagande exporttillväxten att bidra till en högre import. Hushållens konsumtion fortsätter att utvecklas i god takt, vilket för med sig en hög efterfrågan på importerade varor. Dessutom väntas de sjunkande importpriserna gynna varuimporten. Sammantaget förutspås importen av varor öka med 6,5 % i år och med 6,9 % nästa år. I ett medelfristigt perspektiv väntas importen öka i linje med hur export, investeringar och hushållens konsumtionsutgifter utvecklas. Sammantaget förutses varuhandelns bidrag till BNP-tillväxten uppgå till ca 0,5 procentenheter per år fram till 2004.

4.3 Tjänstehandeln

Enligt nationalräkenskaperna bidrog utrikeshandeln med tjänster för sjätte året i rad negativt till BNP-tillväxten år 2000. Importen av tjänster ökade med 8 % medan exporten ökade med knappt 6 %.

Starkast tillväxt uppvisade export och import av företagstjänster som t.ex. databehandling och finansiella tjänster – en handel som underlättas av informationsteknikens utveckling. Exporten av IKT-tjänster ökade med hela 27 % och importen med 22 %. Efterfrågan på dessa och liknande företagstjänster, som t.ex. marknadsföring och redovisning, väntas dämpas något i samband med den internationella och svenska konjunkturförsvagningen, framför allt i år. Liksom för andra delar av hushållens konsumtionsutgifter väntas importen av resevaluta, som tidigare kraftigt har bidragit till försämringen av tjänstenettet, mattas av. Privatimporten av bilar, som registreras som resevalutahandel, har dämpats efter att ha ökat snabbt under ett antal år.

Sammantaget väntas tjänstehandeln ge ett negativt bidrag till BNP-tillväxten på ca 0,2 procentenheter per år fram till år 2004, vilket kan jämföras med ett negativt bidrag på 0,3 procentenheter förra året. Totalt sett fortsätter därmed utrikeshandeln med varor och tjänster att bidra positivt till BNP-tillväxten. Överskotten är en viktig förutsättning för att Sveriges nettoskuld till utlandet ska minska.

4.4 Bytesbalansen

Bytesbalansen motsvarar tillsammans med kapitaltransfereringarna det finansiella sparandet i svensk ekonomi, som förra året uppgick till 2,8 % av BNP. Målen för överskotten i den offentliga sektorn och ett positivt, om än lågt, sparande i hushållssektorn har bidragit till att det finansiella sparandet har varit positivt i Sverige sedan 1994. Den snabba exporttillväxten i teleproduktindustrin och förbättringen av industrins konkurrenssituation i samband med den kraftiga kronförsvagningen 1993 har också bidragit till att handeln med varor och tjänster har visat ett överskott motsvarande ca 6 % av BNP under de senaste sju åren.

Tabell 4.2 Bytesbalans

Miljarder kronor, där inget annat anges

	1999	2000	2001	2002
<i>Handelsbalans</i>	139	137	143	151
% av BNP	7,0	6,6	6,6	6,7
Varuexport	704	798	851	893
Varuimport	565	661	709	742
<i>Tjänstebalans</i>	-19	-30	-36	-38
Transport	10	7	9	8
Resevaluta	-32	-36	-40	-42
Övriga tjänster	3	-0	-4	-5
<i>Löner</i>	-2	-2	-2	-2
<i>Kapitalavkastning</i>	-17	-21	-15	-14
Räntor	-58	-55	-50	-48
Direktinvesteringar	40	35	36	35
Portföljaktier	1	-1	-1	-1
<i>Löpande transfereringar</i>	-30	-31	-31	-32
Bytesbalans	71	54	59	65
Kapitaltransfereringar	-18	3	0	0
Finansiellt sparande, % av BNP¹	2,6	2,7	2,7	2,9

Anm: Bytesbalansen visas enligt Riksbankens definition.

¹ Finansiellt sparande utgörs av bytesbalans och kapitaltransfereringar.

Källor: Riksbanken och Finansdepartementet

Det positiva finansiella sparandet är en viktig förklaring till att Sveriges nettoskuld till utlandet sedan 1993 har minskat från 44 % till 27 % av BNP. Nettoskulden kan delas upp i en räntebärande och en icke räntebärande del. Att den räntebärande skulden minskar genom fortsatta amorteringar innebär att allt mindre resurser måste avsättas till att betala räntor till utlandet, vilket ökar möjligheterna att konsumera eller spara i andra finansiella tillgångar. Den under prognosperioden antagna kronapprecieringen bidrar till att räntebetalningarna väntas minska ytterligare i svenska kronor. Vad gäller den icke räntebärande delen av nettoskulden, som främst består av direktinvesteringar och portföljaktier, har Sverige byggt upp tillgångar i andra länder som genererar en positiv nettoinkomst. Denna väntas vara relativt oförändrad under prognosperioden.

Genom att till BNP i löpande priser lägga de inkomster som genereras i utlandet men tillfaller svenskar (t.ex. utdelning på utländska aktier) och dra ifrån de inkomster som skapas i Sverige men tillfaller utländska medborgare, fås bruttonationalinkomsten, BNI. Till följd av att räntebetalningarna fortfarande är höga är Sveriges BNI ca 20 miljarder lägre än BNP, men skillnaden minskar under prognosperioden.

Bruttonationalinkomsten ligger till grund för biståndsanslag och avgiften till EU. En del av EU-avgiften kommer tillbaka i form av bidrag, bl.a. som jordbruksstöd. Sammantaget visar dessa löpande transfereringar och kapitaltransfereringar ett underskott som uppgår till ca 1 % av BNP.

Sammanfattningsvis bedöms det finansiella sparandet i Sverige uppgå till knappt 3 % av BNP under prognosperioden. Överskottet reflekterar ett sparande i den offentliga sektorn och i hushållssektorn, något som inte helt motverkas av ett negativt sparande i företagssektorn.

Tabell 4.3 Bruttonationalinkomst

Miljarder kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP	2083	2164	2260	2362	2465
Primära inkomster ¹	-26	-22	-17	-16	-14
BNI	2057	2143	2243	2345	2451

¹ Kapitalavkastning, löner, subventioner och skatter netto gentemot utlandet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

IKT-sektorns betydelse för svensk ekonomi

På senare år har betydelsen av produktion och användning av informations- och kommunikationsteknik (IKT) ökat. I diskussioner kring framväxten av en "ny" och bättre fungerande ekonomi nämns ofta IKT som en förklarande faktor. Klart är att IKT-sektorns³ produktion har gett betydande bidrag till BNP-tillväxten. Effekterna av att IKT utnyttjas i produktionen av andra varor och tjänster är dock avsevärt svårare att belägga empiriskt, och diskuteras inte nedan.

Den varuproducerande IKT-sektorn utgör ca 1 % av BNP och domineras av teleproduktindustrin, som i genomsnitt har bidragit med 0,4 procentenheter per år till BNP-tillväxten sedan 1994. Till följd av att tillväxttakten har avtagit under de senaste åren har bidraget dock minskat. Produktivitetstillväxten i teleproduktindustrin har i genomsnitt uppgått till hela 32 % per år sedan 1994, vilket innebär ett kraftigt bidrag till den totala industrins produktivitetssökning (se fördjupningsruta till avsnitt 5). Teleproduktindustrin är nu Sveriges största exportbransch och har sedan 1994 förklarat ungefär hälften av den totala varuexportökningen (se avsnitt 4).

Drygt 1 % av de sysselsatta i Sverige arbetar i IKT-varusektorn. Den goda utvecklingen för IKT-varor påverkar dock även efterfrågan på databehandlings- och telekommunikationstjänster positivt. Många av Ericssons anställda klassificeras t.ex. inom dessa sektorer. Knappt 4 % av de sysselsatta i Sverige arbetar i den tjänsteproducerande IKT-sektorn. Antalet steg med 25 000 personer mellan 1998 och 2000, den period då expansionen var som snabbast. Detta motsvarar en genomsnittlig ökning på 6 % per år eller ungefär en tiondel av den totala sysselsättningsökningen. Bristen på denna typ av arbetskraft är stor, även om den har minskat något de senaste månaderna.

IKT-tjänsterna utgör en större andel av BNP än varorna. Tillväxten har dock varit lägre och bidraget till BNP-tillväxten har därför varit ungefär lika stort. IKT-tjänster är inte ett traditionellt inslag i utrikeshandeln, men ökar snabbt.

Exporten och importen av datakonsulttjänster ökade med ca 15 % under år 2000, medan handeln med telekommunikationstjänster ökade ännu snabbare.

Näringslivets investeringar i IKT-utrustning har varit betydande de senaste åren. Detta förutses bli fallet även framöver, bl.a. i form av tredje generationens mobiltelefonnät. Efterfrågan på IKT-sektorns varor och tjänster bedöms därmed i grunden vara god, även om tillväxten mot bakgrund av de nedreviderade utsikterna för många företag antas mattas av, framför allt i år. Förutom direkta effekter på produktionsidan väntas den senaste tidens utveckling på börserna påverka förutsättningarna för hushållens konsumtion negativt.

Sammantaget kan konstateras att IKT-sektorn påtagligt har bidragit till de senaste årens tillväxt, framför allt under svaga konjunkturår som 1996. Bidragen, som har varit större till produktiviteten än till sysselsättningen, har framför allt i varudelen dämpats under de senaste åren. Trots detta har BNP-tillväxten varit hög i Sverige, eftersom andra delar av ekonomin har utvecklats mycket positivt. Framöver bedöms tillväxten i IKT-sektorn bli lägre än under perioden 1994–2000, men förutses trots detta fortsätta att innebära betydande bidrag till BNP-tillväxten.

IKT-sektorns betydelse för svensk ekonomi

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Andel av BNP, %</i>							
<i>IKT-varor</i>	1,2	1,3	1,5	1,4	1,3	1,0	–
<i>IKT-tjänster</i>	2,9	3,1	3,5	3,8	4,3	4,7	–
<i>Produktivitetstillväxt, %</i>							
Totalt	3,1	2,2	1,1	3,2	2,3	1,3	2,3
Bidrag från:							
<i>IKT-varor</i>	0,6	0,5	0,7	0,4	0,5	0,2	0,1
<i>IKT-tjänster</i>	0,2	0,4	0,0	0,4	0,2	0,4	0,3
<i>BNP-tillväxt, %¹</i>							
Totalt	4,5	4,4	1,1	2,4	3,6	4,1	3,7
Bidrag från:							
<i>IKT-varor</i>	0,7	0,6	0,7	0,5	0,5	0,2	0,2
<i>IKT-tjänster</i>	0,2	0,3	0,2	0,5	0,4	0,6	0,4
<i>Exporttillväxt, %</i>							
Totalt	14,1	11,3	3,5	13,7	8,4	5,9	9,8
Bidrag från:							
<i>IKT-varor</i>	2,7	3,6	3,1	3,4	2,6	3,1	4,2
<i>IKT-tjänster</i>	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,4

³ I IKT-sektorns produktion inkluderas här kontorsmaskiner och datorer (SNI 30), teleprodukter (SNI 32), instrument och mätapparatur (SNI 332 och 333), telekommunikationstjänster (SNI 642) och datakonsulter och dataservicebyråer (SNI 72). I beräkningar av sysselsättning och produktivitet har även posttjänster (SNI 641) inkluderats eftersom SNI 642 inte varit separat tillgänglig för sysselsättningen i nationalräkenskaperna.

¹ BNP till producentpris

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

5 Näringslivets produktion

Näringslivets produktion var år 2000 4,6 % högre än 1999. Uppgången omfattade stora delar av näringslivets sektorer, då produktionen ökade kraftigt såväl inom industrin, byggindustrin som tjänstesektorerna. Produktionen i dessa tre sektorer utgör sammanlagt mer än 90 % av näringslivets produktion.

Under första halvåret 2000 steg näringslivets produktion kraftigt. I jämförelse med första halvåret 1999 var ökningen 5,4 %. Under slutet av föregående år mattades emellertid produktionsökningen i näringslivet till en årlig ökningstakt på 3,9 % för andra halvåret.

Tabell 5.1 Näringslivets produktion

Procentuell volymförändring

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Jord- och skogsbruk, fiske	0,6	-0,3	0,0	0,0	-	-
Industri	4,1	6,3	3,6	4,4	3,3	2,8
El-, gas-, värme- och vattenverk	-0,5	-4,5	-2,5	-2,5	-	-
Byggindustri	5,9	3,3	4,7	5,0	-	-
Tjänstesektorer	5,1	4,6	3,2	2,7	-	-
Summa näringsliv	4,6	4,6	3,2	3,1	2,6	2,4

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Under inledningen av 2001 är den ekonomiska aktiviteten i näringslivet fortsatt försvagad, dels till följd av att den internationella konjunkturförsvagningen medför att de svenska industriföretagen möter en dämpad efterfrågan, dels beroende på att utvecklingen för den svenska teleproduktindustrin inte är lika god som tidigare. Dessutom väntas den inhemska efterfrågan inte vara lika stark framöver som under 1999 och 2000. Hushållens konsumtion, som tidigare drevit produktionsökningen inom tjänstesektorerna, förväntas inte utvecklas i lika god takt som tidigare. Risken för att kapacitetsrestriktioner kommer att hindra ökningstakten för näringslivets produktion förefaller däremot ha avtagit.

Till skillnad från andra delar av näringslivet fortsatte byggkonjunkturen att stärkas under andra halvåret 2000. Ökade bostadsinvesteringar samt utbyggnaden av tredje generationens mobiltelefonnät väntas bidra till att produktionen i byggindustrin stiger även de närmaste åren.

Sammantaget prognoseras näringslivets produktion öka med 3,2 % i år och med 3,1 % nästa år.

I ett medelfristigt perspektiv förutses näringslivets produktion öka något snabbare än en trendmässig ökningstakt. Produktionen i näringslivet förutses öka med 2,6 % år 2003 och med 2,4 % år 2004.

Produktiviteten inom näringslivet ökade med 2,3 % förra året, vilket till stor del förklaras av en stark produktivitetstillväxt i industrin. Under innevarande år förutses produktiviteten öka med 1,5 % och nästa år med 2,2 %. Den något svagare produktivitetstillväxten i år beror på att företagen väntas anpassa sin personalstyrka till konjunkturläget med en viss fördröjning.

5.1 Industrin

Industriproduktionen ökade med 6,3 % år 2000 i förhållande till 1999. Under första halvåret 2000 ökade industriproduktionen med drygt 7 % jämfört med första halvåret 1999. Produktionsökningen var särskilt hög inom kemisk industri, teleproduktindustri samt inom motorfordonsindustri. Under slutet av 2000 mattades industrikonjunkturen av. Andra halvåret 2000 försvagades ökningstakten för produktionen avsevärt inom teleproduktindustrin och inom motorfordonsindustrin.

Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin

Procentuell förändring

	1999	2000	2001	2002
Produktionsvolym	4,1	6,3	3,6	4,4
Arbetskraftskostnad	2,8	4,1	3,9	3,5
Produktivitet	2,9	4,7	2,6	3,9
Enhetsarbetskostnad (ULC)	-0,1	-0,6	1,2	-0,4
ULC i 11 OECD-länder ¹	0,2	-0,7	1,2	0,5
ULC i 11 OECD-länder, SEK	2,9	2,1	3,2	-2,2
Relativ ULC, SEK	-2,9	-2,6	-1,8	1,8
Vinstmarginal	-0,9	0,4	-0,4	-1,1
Bruttoöverskottsandel ²	33,4	35,6	34,8	32,0

¹ 11 OECD-länder avser Kanada, Förenta staterna, Japan, Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Storbritannien, Tyskland, Danmark och Norge.

² Avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Produktion och produktivitet

Den försvagning av industrikonjunkturen som skedde under slutet av förra året bedöms vara en följd både av att den internationella konjunkturläget mattades och av en något svagare inhemska efterfrågan under årets sista månader. Teleproduktindustrins lägre produktionstillväxt under

fjärde kvartalet 2000 bidrog också till försvagningen av industriproduktionen.

Under slutet av förra året minskade orderingen till industrin, framför allt från exportmarknaden. Orderförsvagningen drabbade investeringsvaruindustrin hårdast. Enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer var en större andel företag under slutet av 2000 missnöjda med orderstockens storlek än tidigare under året. Ordernedgången skedde emellertid från mycket höga nivåer.

Under inledningen av innevarande år är konjunkturläget för den svenska industrin fortsatt dämpat, men situationen har inte förvärrats. Konfidensindikatorn i KI:s barometer, som speglar företagets tillförsikt, är fortsatt negativ men har inte fortsatt att sjunka. Inköpschefsindex ligger precis under 50-strecket som indikerar skiljelinjen mellan upp- och nedgång i industrikonjunkturen. Nettotalen för ordergång och produktionsvolym enligt barometern har inte heller fortsatt att falla lika kraftigt som under slutet av föregående år.

Industriföretagens förväntningar avseende produktionsvolymen framöver är återhållsamma. Endast en svag ökning av produktionen förutses.

Barometern visar också att företagen har låga förväntningar på orderingen. Det är framför allt orderingen från exportmarknaden som förutses utvecklas svagt under inledningen av 2001. Orderingen från hemmamarknaden förväntas öka något mer.

Statistiken över kapitalkvoten i industrin (se avsnitt 10) indikerar att sammantaget för 2000 var kapacitetsutnyttjandet högt. Enligt KI:s barometer sjönk emellertid kapacitetsutnyttjandet i industrin under slutet av förra året. Det tyder på att risken för kapacitetsbrister för företagen har minskat.

Andelen företag med brist på personal minskade under slutet av förra året, enligt KI:s barometer. Sett i ett historiskt perspektiv ligger emellertid bristen på tekniska tjänstemän på en hög nivå. Det finns därmed risk att industriföretagen kan få svårighet att finna viss personal, men rekryteringsproblemen har minskat i förhållande till inledningen av 2000.

Konjunkturläget för svensk industri förutses förbättras framöver. En återhämtning av den internationella konjunkturen väntas och därmed beräknas efterfrågan på varor producerade i Sverige åter stiga. Efterfrågan inom landet förutses

utvecklas något svagare i år och nästa år än vad som var fallet under 1999 och 2000. Sammantaget är BNP-tillväxten emellertid förhållandevis hög, vilket medför en god efterfrågan på varor. Produktionstillväxten inom teleproduktindustrin varierar kraftigt. Under innevarande år förväntas produktionen inom teleproduktindustrin vara lägre än under 2000 för att därefter öka något starkare 2002. Omfattande utbyggnad av kapaciteten inom basindustrin beräknas bidra till att produktionen kan öka i takt med efterfrågan. En del av försäljningen och förädlingen väntas under inledningen av 2001 ske från de lager som (delvis ofrivilligt) byggdes upp under slutet av förra året. Detta gör att nyproduktionen tar fart med en viss fördröjning.

Sammantaget bedöms industriproduktionen öka med 3,6 % innevarande år och med 4,4 % nästa år.

Produktivitetstillväxten i industrin var 4,7 % förra året. Produktiviteten ökade starkt under inledningen av 2000 för att sedan mattas av något under slutet av året i takt med att industrikonjunkturen gick in i en lugnare fas. Produktivitetstillväxten inom teleproduktindustrin, som under flera år har bidragit starkt till produktivitetstillväxten inom industrin som helhet, var hög under inledningen av år 2000 men försvagades under slutet av förra året. Framöver väntas inte teleproduktindustrin bidra lika starkt som tidigare år till den totala produktivitetstillväxten för industrin (se fördjupningsruta efter avsnitt 4 och 5). Industriföretagens anpassning av personalen till det försvagade konjunkturläget beräknas ske med en viss eftersläpning. Därmed väntas produktivitetstillväxten bli lägre i år än nästa år. Sammantaget väntas produktiviteten i industrin öka med 2,6 % i år och med 3,9 % nästa år.

Konkurrenskraft

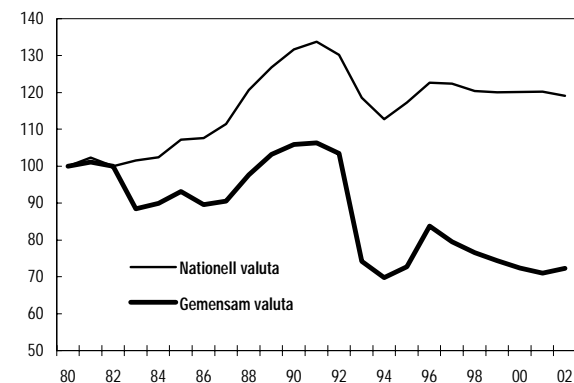
Arbetskraftskostnaden för svenska företag steg enligt preliminär statistik med drygt 4 % år 2000. Till följd av en stark produktivitetstillväxt inom industrin sjönk emellertid enhetsarbetskostnaden i Sverige. Framöver antas kostnaderna för arbetskraft öka något långsammare än förra året. Den svagare produktivitetstillväxt som väntas inom den svenska industrin innevarande år medför emellertid att enhetsarbetskostnaden stiger i år. Nästkommande år förväntas den stigande produktivitetstillväxten motverka de stigande kostnaderna för arbetskraft. Enhetsarbetskost-

naden inom den svenska industrin förutses därmed minska år 2002.

Vid en jämförelse av enhetsarbetskostnadens utveckling i Sverige och i konkurrentländerna visar det sig att de har utvecklats i ungefär samma takt de senaste åren (mätt i nationell valuta). Förhållandevis låga löneökningar, en god produktivitetstillväxt och hög konkurrens har inneburit mycket måttliga kostnadsökningar. Trots en förutsedd kronförstärkning förblir svensk industris konkurrensläge gott de närmaste åren. Löneökningarna under perioden antas vara ungefär lika stora i Sverige som i konkurrentländerna samtidigt som produktivitetstillväxten bedöms bli något starkare i Sverige även i fortsättningen. Det innebär att enhetsarbetskostnaden utvecklas mer fördelaktigt i Sverige än i omvärlden. Därigenom motverkas till viss del de negativa effekterna på kostnadsläget av den förväntade apprecieringen av kronan.

Diagram 5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 11 OECD-länder

Index 1980 = 100

Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Lönsamhet

Priserna på inhemskt producerade varor för försäljning inom landet började stiga något under slutet av förra året. De har emellertid inte stigit lika mycket som export- och importpriserna på varor, vilket även indikerar att pristrycket inom landet är lågt och att det finns lediga resurser att tillgå. Hemmamarknadspriserna väntas öka mer nästa år än i år, eftersom industriföretagen förutses få svårt att höja priserna i år till följd av det försämrade konjunkturläget. Nästa år bedöms konjunkturläget förbättras och det blir lättare för företagen att genomföra prishöjningar. Enligt KI:s barometer är också företagens förväntningar om prishöjningar de närmaste månaderna måttliga. Priserna på importerade varor förutses sjunka successivt under innevarande och näst-

kommande år då den svenska kronan väntas appreciera samtidigt som det internationella pristrycket dämpas av den något svagare konjunkturen. När priserna på inhemskt producerade varor stiger så ökar företagets kostnader för insatsvaror. De sjunkande importpriserna bidrar emellertid till att industrins insatsvarukostnad ökar relativt långsamt. Tillsammans med måttliga löneökningar leder det till att företagets rörliga kostnader stiger endast marginellt framöver. Eftersom industriföretagen kan få svårt att genomföra prishöjningar, trots att produktionskostnaderna bedöms öka framöver, förutses företagets marginaler minska något. Bruttoöverskottsandelen, dvs. bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet, minskar därmed till knappt 35 % 2001 och till 32 % 2002.

Diagram 5.2 Industrins bruttoöverskottsandel

Procent

Anm: Beräkningarna enligt gamla nationalräkenskaper (SNA-68) för 1980-1993, samt nya nationalräkenskaper (ENS-95) för 1993-2002.
Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

5.2 Byggnadsverksamhet

Förra året steg den totala byggvolymen, dvs. bygginvesteringar och -reparationer, med drygt 4 % för andra året i rad. Ökningen i föl förklaras dels av stigande investeringar i näringslivet, dels av ett ökat bostadsbyggande. Infrastrukturinvesteringarna minskade däremot.

När flera delar av ekonomin visade tecken på en viss dämpning i tillväxten mot slutet av förra året fortsatte byggkonjunkturen att stärkas. KI:s barometer från februari i år visar att stocken av antagna anbud har vuxit de senaste månaderna och att tre av fyra byggföretag är nöjda med orderstockens storlek. Priserna har höjts och ytterligare prishöjningar är aviserade enligt barometern.

En viktig orsak till den goda byggkonjunkturen är att bostadsinvesteringarna ökar. Under de senaste åren har bostadsbyggandet successivt stigit och förra året inleddes drygt 40 % fler nybyggnationer av lägenheter jämfört med 1997. Uppgången under de senaste åren är en återhämtning från de mycket låga nivåerna som rådde under större delen av 1990-talet, och fjolårets nivå får fortfarande betecknas som låg. Troliga orsaker till detta är dels att det tidigare har visat sig finnas en tröghet i vändpunkterna då bostadsinvesteringarna tar fart, dels att vissa utbudsrestriktioner i form av brist på byggnadsarbetare och planerad tomtmark dämpar uppgången. Hushållens starka ekonomiska situation torde bidra till att reparationer samt ny- och ombyggnationer av bostäder fortsätter att öka framöver. Huspriserna på andrahandsmarknaden är mycket höga och det är därigenom förhållandevis lönsamt med nybyggnationer. Det bör dock understrykas att de regionala skillnaderna är stora.

En viktig faktor som pekar mot kraftigt ökade bygginvesteringar de närmaste åren är satsningarna i den tredje generationens mobiltelefonnät, UMTS (se avsnitt 10). Därtill väntas såväl reparationer som nybyggnationer av vägar och järnvägar åter öka från och med i år.

Under de senaste åren har en stor del av tillväxten i svensk ekonomi skett i tjänstesektorn. Efterfrågan på tjänster har ökat kraftigt de senaste åren och därmed har också behovet av att bygga ut produktionskapaciteten varit betydande. Trots ett ökat byggande av kommersiella lokaler är vakanstalen, dvs. andelen tomma lokaler i förhållande till beståndet, i storstadsområdena fortfarande låga i ett historiskt perspektiv. Vakanstalen ligger nu på samma nivåer som i slutet av 1980-talet. En fortsatt god konjunktur i tjänstesektorn (se nedan) väntas innebära en ökning av byggandet av kontors- och affärslokaler. Den enligt KI:s barometer allt högre orderingsgången till arkitekter och bygg- och teknisk konsultverksamhet förstärker bilden av en fortsatt god byggkonjunktur.

Industrins bygginvesteringar steg förra året med 5 % efter tre år av fallande eller oförändrade investeringsnivåer. Under de senaste fyra åren ökade industriproduktionen med närmare 6 % per år i genomsnitt. De i förhållande till produktionen låga bygginvesteringarna förklaras delvis av att det är de kunskapsintensiva delarna av industrin, såsom telekom- och läkemedelsbran-

scherna, som har stått för en stor del av produktionsuppgången. I år väntas industrins byggande tillta i samband med att basindustrin utökar sin produktionskapacitet.

Tabell 5.3 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kronor		Årlig procentuell förändring		
	2000	1999	2000	2001	2002
Byggnadsinvesteringar	127	4,1	4,5	7,2	6,6
Näringslivet	58	-3,2	9,4	7,7	7,7
Myndigheter	28	-1,4	-8,3	5,1	2,1
Bostäder	41	22,3	7,9	7,9	7,9
Reparationer och underhåll	74	5,0	3,7	1,0	1,0
Totalt	201	4,4	4,2	5,1	4,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

5.3 Tjänstesektorer

Produktionen inom tjänstesektorerna ökade med 4,6 % år 2000 jämfört med 1999. Produktionen har utvecklats starkt inom tjänstesektorerna under flera år. Den höga ökningstakten förklaras av en stark utveckling av sysselsättningen samt hushållens disponibla inkomster och således en hög efterfrågan på tjänster från hushållen. Tjänsteproduktionen inom uppdragsverksamhet och för datakonsulter har ökat kraftigt under flera år. Även varuhandeln har utvecklats väl, särskilt sällanköpsvaruhandeln och partihandeln.

Framöver bedöms utvecklingen inom tjänstesektorerna bli något svagare. Under slutet av 2000 sjönk ökningstakten för hushållens konsumtionsutgifter, vilket indikerar ett något försvagat konjunkturläge för tjänstesektorerna. Enligt KI:s barometer uppvisade omsättningen inom detaljhandeln lägre ökningstakter under slutet av föregående år. Inom handeln med motorfordon har försäljningsvolymen sjunkit kraftigt den senaste tiden. Trots avmattningen bedöms hushållens konsumtion fortsätta att öka i god takt, om än inte lika starkt som under 1999 och 2000. Efterfrågan på tjänster väntas därmed bli relativt hög även framöver. Risken för att kapacitetsrestriktioner i form av brist på arbetskraft kommer att hindra produktionsökningen har minskat för tjänstesektorerna som helhet. Inom exempelvis uppdragsverksamhet är rekryteringsproblemen emellertid fortfarande omfatt-

tande, men de förutses endast i begränsad omfattning hindra ytterligare expansion.

Sammantaget förutses produktionen inom tjänstesektorerna öka med 3,2 % under innevarande år och med 2,7 % under nästa år.

Tjänsteföretagens anpassning av personalstyrkan till den något mattade konjunktursituationen förutses ske med en viss fördröjning, i likhet med industriföretagen. Det medför att produktivitetstillväxten inom tjänstesektorerna beräknas bli lägre i år än nästa år. Produktivitetstillväxten inom tjänstesektorerna väntas öka med 1,1 % 2001 och med 1,6 % 2002.

Långsiktig produktivitetstillväxt

Ett viktigt inslag i makroekonomiska prognoser är antaganden om den långsiktigt hållbara BNP-tillväxten, eftersom den är en utgångspunkt i diskussioner om resursläge, prisutveckling och medelsiktiga kalkyler. Mot bakgrund av den svaga demografiska utvecklingen framöver⁴ är produktivitetstillväxten särskilt viktig för en god långsiktig BNP-tillväxt.

Arbetsproduktiviteten, som visar hur mycket som produceras per arbetad timme, ökade mellan 1980 och 1991 med i genomsnitt 1,2 % per år i Sverige⁵. Därefter har den genomsnittliga produktivitetstillväxten uppgått till 2,3 %. Ett antal faktorer bedöms ha bidragit till den goda utvecklingen under 1990-talet. Bland dessa kan nämnas förändringen av industristrukturen med en snabb tillväxt i kunskapsintensiva branscher, avregleringar och reformerna av den ekonomiska politiken, med en övergång till en låg och stabil inflation och en ny budgetprocess. Av särskilt intresse för bedömningen av den framtida tillväxten är i vilken utsträckning uppgången i produktivitetstillväxten under 1990-talet är att betrakta som varaktig eller ej.

Industrin

Produktivitetstillväxten i industrin uppgick i genomsnitt till 2,5 % per år under perioden 1980–1991. Därefter har tillväxten i genomsnitt fördubblats. Särskilt snabbt växte produktiviteten i industrin år 1992–1994 (se tabell på nästa sida).

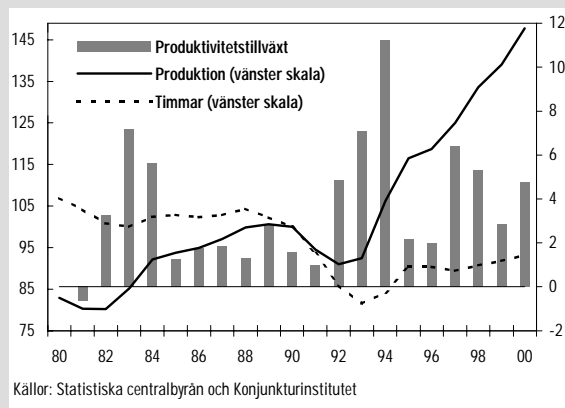
Vanligtvis utvecklas produktiviteten svagt i samband med en avmattning eftersom företagen sällan kan anpassa arbetsstyrkan omedelbart. Trots att industriproduktionen föll 1992 steg produktiviteten snabbt eftersom den djupgående recessionen dels tvingade fram rationaliseringar, dels ledde till en utslagning av lågproduktiva företag. I samband med återhämtningen i industrin, som gynnades av den kraftiga kronförsvagningen efter 1992, bidrog det stigande kapacitetsutnyttjandet ytterligare till en högre produktivitetstillväxt. Ovanstående faktorer be-

döms endast tillfälligt ha höjt produktivitetstillväxten. Sannolikt är dock att de, tillsammans med skärpta konkurrensförhållanden (bl.a. till följd av EU-medlemskapet) har bidragit till att beständigt höja produktivetsnivån.

Produktivitetstillväxt i industrin

Volym och timmar, index 1990=100

Procent

Parallellt med ovan diskuterade effekter har även strukturella förändringar påverkat produktivitetstillväxten på 1990-talet, främst i form av en snabb tillväxt i teleproduktindustrin. Sedan 1994 har produktiviteten i teleproduktindustrin i genomsnitt ökat med 32 % per år, vilket förklarar en stor del av industrins sammantagna produktivitetstillväxt. Exklusive teleprodukter var industrins produktivitetstillväxt 1995–2000 endast marginellt högre än under 1980-talet (se tabell på nästa sida). Även om osäkerheten är stor, är det inte sannolikt att utvecklingen i teleproduktindustrin förblir lika positiv som under de senaste åren. Tillväxten bedöms dock vara högre än i industrin som helhet, vilket bidrar till att höja den sammantagna produktivitetstillväxten.

Sammantaget bedöms den långsiktiga produktivitetstillväxten i industrin framöver uppgå till 3,3 % per år, vilket är något högre än under perioden 1980–1991, men lägre än under 1990-talet. Bakom detta ligger en svagare utveckling i teleproduktindustrin och att den starka tillväxten 1992–1994 i övriga industribranscher främst innebär en nivåökning.

Övrigt näringsliv

Tjänstesektorn utgör 85 % av förädlingsvärdet i övrigt näringsliv. Dessutom ingår bl.a. bygg- och energisektorn. Produktivitetstillväxten i övrigt näringsliv var liksom i industrin högre under 1990-talet än under 1980-talet. Mellan 1980 och

⁴ Se avsnitt 12 och fördjupningsruta till avsnitt 6.

⁵ Arbetsproduktiviteten används vanligen som mått på produktiviteten. Den del av produktivitetstillväxten som inte förklaras av ökade insatser av kapital drivs av förändringar av den s.k. totalfaktorproduktiviteten, TFP. Förändringen av TFP återspeglar bl.a. teknisk utveckling, förändrad utbildningsnivå, grad av konkurrens mellan företagen och makro- och mikroekonomiska institutionella förändringar.

1991 steg produktiviteten med 1,3 % per år, medan den därefter har ökat med 1,9 % per år.

En flitigt diskuterad fråga är om ökad användning av informations- och kommunikationsteknik (IKT) har påverkat produktiviteten. I statistiken saknas tydliga belägg för detta, samtidigt som mätsvårigheterna är stora. Näringslivets investeringar i mjukvaror utgör ca 15 % av de totala bruttoinvesteringarna. För hårdvaror finns inga uppgifter i nationalräkenskaperna men importen av datorer har ökat med i genomsnitt 20 % per år sedan 1994. I vissa tjänstesektorer är produktivitetens utvecklingen förvånansvärt svag (trots upprevideringar för 1997–1999 i november 2000). Det gäller bl.a. finanssektorn där IKT-investeringarna sannolikt har varit betydande.

Avregleringar och ökad konkurrens inom vissa områden, t.ex. telekommunikation, har sannolikt bidragit till att höja produktivitetens utvecklingen. För telekomtjänster har produktiviteten sedan 1994 ökat med ca 9 % i genomsnitt per år jämfört med ca 4 % per år mellan 1980 och 1993. Detta kommer även andra delar av ekonomin till godo, bl.a. genom att priserna på telekomtjänster har fallit med ca 0,5 % per år.

Utvecklingen i övrigt näringsliv är svårbedömd, bl.a. till följd av att delsektorerna har så pass olika produktivetsnivåer och att effekterna av IKT-användning är osäkra. För medelsiktsåren görs bedömningen att produktiviteten i övrigt näringsliv ökar med 1,7 % per år, vilket är något lägre än under den senaste tioårsperioden men högre än på 1980-talet. Rationaliseringstryck och IKT-användning bedöms främst ha inneburit en höjd produktivetsnivå, men även delvis en varaktigt tillväxtökning.

Offentlig sektor

Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder är produktivitetstillväxten i offentlig sektor per definition nära noll⁶. Antagandet implicerar att ett land som Sverige, där den offentliga produktionen uppgår till ca 20 % av BNP och produktivetsnivån i den offentliga sektorn är lägre än i näringslivet, måste ha en högre produktivi-

tetstillväxt i näringslivet än ett land med en mindre andel offentlig produktion för att den totala produktivitetstillväxten skall bli densamma. Ett enkelt räkneexempel kan illustrera detta⁷. Den offentliga sektorns andel av BNP uppgår i land A till 20 % och i land B till 10 %. För att den totala produktivitetstillväxten skall uppgå till 2 % måste produktivitetstillväxten i näringslivet vara 2,5 % i A och 2,2 % i B.

Arbetsproduktivitet i olika sektorer

Procentuell förändring

	Andel av BNP ¹	81 -91	92 -00	92 -94	95 -00	Lång sikt
Näringsliv	0,79	2,0	2,8	3,2	2,5	2,2
Industri	0,21	2,5	5,2	7,7	3,9	3,3
Exkl. elektro ²	0,19	2,1	3,8	6,4	2,4	–
Övrigt näringsliv	0,57	1,3	1,9	1,7	2,0	1,7
Offentlig sektor	0,21	0,1	0,2	0,1	0,3	0,0
BNP		1,2	2,3	2,7	2,1	1,8

¹ År 1999

² Diverse elektronisk apparatur (SNI 31) och teleprodukter (SNI 32).

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Sammanfattningsvis kan konstateras att ett antal faktorer bidrog till att produktivitetstillväxten var högre under 1990-talet än under 1980-talet. Återhämtningen i industrin efter krisen i början av 1990-talet och de rationaliseringar som då tvingades fram bedöms ha medfört tillfälliga effekter på tillväxten och främst ha bidragit till en varaktigt högre produktivetsnivå. Reformerna av produkt- och kapitalmarknader, en stark produktivitetens utveckling i IKT-sektorn och eventuellt det stigande utnyttjandet av IKT i produktion av andra varor och tjänster talar dock för att uppgången i produktivitetstillväxt delvis är bestående. Detsamma gäller fortsatta satsningar på forskning och utbildning. Det finns således skäl att anta att den produktivitetstillväxt som är möjlig att upprätthålla på lång sikt i Sverige är högre än de 1,2 % som i genomsnitt uppmättes mellan 1980 och 1991, men lägre än 1990-talets tillväxttakt på 2,3 %. Sammantaget görs bedömningen att ungefär hälften av förbättringen är varaktigt, varför de medelsiktiga kalkylerna baseras på en total genomsnittlig produktivetsökning om ca 1,8 % per år. I näringslivet bedöms motsvarande ökningstakt uppgå till ca 2,2 %.

⁶ Produktionen (förädlingsvärdet) i offentlig sektor mäts i nationalräkenskaperna som summan av arbetskraftskostnader och kapitalförslitning. Produktivitetstillväxten blir därmed nära noll eftersom den reala produktionsökningen i stort sett överensstämmer med utvecklingen av antalet arbetade timmar. Vissa år kan en förändring i produktiviteten dock registreras, bl.a. till följd av sammansättningseffekter – om antalet arbetade timmar ökar mer i högavlönade grupper stiger produktivetsnivån, vilket innebär en positiv effekt på produktivitetstillväxten.

⁷ Att väga ihop produktivitetstillväxten mellan olika sektorer är sällan lika triviale som i exemplet ovan. Resonemanget baseras på antagandet att den procentuella ökningen i antalet timmar är lika hög i näringslivet som i den offentliga sektorn.

6 Arbetsmarknad

År 2000 fortsatte sysselsättningen att öka starkt. Jämfört med 1999 ökade antalet sysselsatta med i genomsnitt ca 90 000 personer. Enligt Statistiska centralbyråns (SCB:s) arbetskraftsundersökningar (AKU) var ökningen särskilt kraftig mot slutet av året, men utvecklingen skiljer sig åt mellan olika statistikällor och antalet arbetade timmar i ekonomin ökade betydligt mindre än antalet sysselsatta. Den öppna arbetslösheten föll med 0,9 procentenheter mellan 1999 och 2000 till 4,7 %, mätt som årsgenomsnitt. Sysselsättningen förväntas fortsätta öka framöver. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år, som enligt regeringens sysselsättningsmål skall uppgå till 80 % år 2004, beräknas stiga från 77,2 % år 2000 till 78,4 % år 2002.

Arbetskraftsutbudet väntas också fortsätta stiga framöver. Den planerade ökningen av antalet platser vid högskolor och universitet dämpar dock utbudsökningen en del. Sammantaget innebär utvecklingen av antalet sysselsatta och arbetskraftsutbudet att den öppna arbetslösheten faller till 3,7 % år 2002.

Tabell 6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet

Procentuell förändring om annat ej anges

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP	3,6	2,7	2,6	2,3	2,1
Produktivitet	2,3	1,3	1,9	1,8	1,7
Arbetade timmar	1,5	1,3	0,7	0,4	0,3
Medelarbetstid	-0,8	-0,3	0,0	0,0	0,0
Antal sysselsatta	2,2	1,6	0,7	0,4	0,3
Reguljär sysselsättningsgrad ¹	77,2	78,1	78,4	78,5	78,5
Arbetskraft	1,2	0,8	0,4	0,6	0,4
Öppen arbetslöshet ²	4,7	3,9	3,7	3,9	4,0
Program ³	2,6	2,4	2,2	2,0	1,7

¹ Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

² I procent av arbetskraften

³ Antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften. De program som inkluderas i denna beteckning är de program som AMS redovisar som konjunkturberoende samt europastipendier.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet

Det s.k. BNP-gapet, dvs. skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, bedöms slutas under år 2002. Risken för överhettning reduceras dock av att antalet platser i kunskapslyftet successivt trappas ner fram t.o.m. 2003 samtidigt som antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program bedöms minska

under hela perioden fram till 2004. Nedtrappningen frigör resurser i ekonomin och under kalkylåren 2003 och 2004 kan BNP därför öka med 2,3 % respektive 2,1 %. Detta är något högre än den långsiktigt hållbara tillväxttakten som bedöms uppgå till ca 2 %. Sysselsättningen beräknas då stiga i snabbare takt än vad som kan förklaras av befolkningsutvecklingen. Den reguljära sysselsättningsgraden stiger därmed till 78,5 % år 2004.

Nedtrappningen av kunskapslyftet och de arbetsmarknadspolitiska programmen innebär att arbetskraftsutbudet ökar snabbt under en relativt kort tid. Alla de personer som annars skulle ha deltagit i något av dessa program eller genomgått kunskapslyftet kommer sannolikt inte omedelbart att finna sysselsättning. Därför bedöms den öppna arbetslösheten temporärt stiga något, från 3,7 % år 2002 till 4,0 % år 2004. Uppgången i arbetskraftsutbudet dämpas dock till viss del av att antalet platser vid högskolor och universitet fortsätter att öka.

Arbetsmarknads- och utbildningspolitik

Antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program minskade från i genomsnitt 142 000 år 1999 till 113 000 förra året. Under loppet av 2000 ökade dock antalet deltagare successivt, framförallt under hösten, och var vid årets slut nästan 130 000 i säsongrensade termer. I år antas antalet deltagare minska till 107 000 personer, mätt som årsgenomsnitt, vilket innebär en relativt kraftig neddragning under året. Mellan år 2001 och 2004 minskar successivt anslagna medel för arbetsmarknadspolitiska program och år 2004 beräknas antalet deltagare uppgå till 77 000 personer.

Anslagen för kunskapslyftet minskar såväl i år som nästa år. Enligt regeringens ursprungliga planer avslutas kunskapslyftet år 2002. Istället kommer kommunerna under perioden 2003–2005 erbjudas ett nytt statsbidrag som motsvarar nära 47 000 platser i den kommunala vuxenutbildningen och ca 7 000 platser inom folkhögskolan. Detta innebär en ytterligare nedtrappning år 2003. Fr.o.m. 2006 förs statsbidraget in i det generella statsbidraget till kommunerna respektive folkbildningen.

Antalet permanenta platser inom högskolor och universitet utökas med drygt 20 000 under prognosperioden. Ökningen fortsätter år 2003 då regeringen satsar ytterligare 500 miljoner kronor.

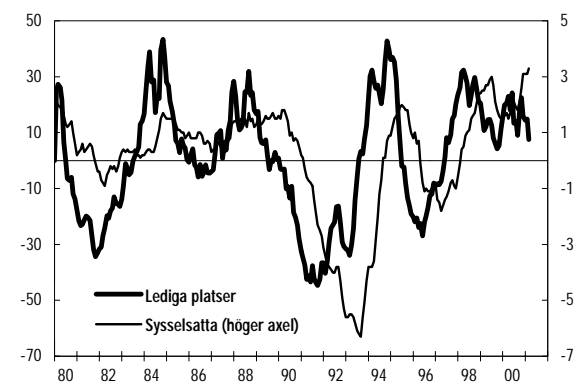
Sysselsättning

Under perioden september 2000–februari 2001 steg antalet sysselsatta med i genomsnitt nästan 130 000 personer jämfört med samma period ett år tidigare, enligt AKU. En genomgång av statistik tillbaka till mitten av 1970-talet visar att motsvarande ökning under en 6-månadersperiod inte förekommit tidigare. Siffrorna är dock svårtolkade eftersom utvecklingen av antalet sysselsatta enligt AKU skiljer sig från andra källor. SCB:s kortperiodiska sysselsättningsstatistik indikerar exempelvis en avtagande sysselsättningsökning mot slutet av förra året.

De flesta indikatorer tyder på en avmattning i sysselsättningstillväxten framöver. Efterfrågan i ekonomin dämpades under det sista kvartalet 2000 och även framöver väntas efterfrågan växa i en lägre takt än vad den gjort de senaste åren. Utvecklingen av antalet nyanmälda lediga platser vid landets arbetsförmedlingar, som historiskt sett varit en bra indikator på sysselsättningsutvecklingen, tyder också på en avtagande tillväxttakt framöver (se diagram 6.1). Antalet varsel har också börjat öka, om än från en mycket låg nivå. Enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) barometrar har företagen reviderat ner sina anställningsplaner betydligt jämfört med mitten av förra året. Mätt som årsgenomsnitt förutses sysselsättningstillväxten falla från 2,2 % år 2000 till 1,6 %, motsvarande 65 000 personer, i år. Det höga årsgenomsnittet förklaras av att den starka sysselsättningsuppgång som skedde mot slutet av 2000 innebär att antalet sysselsatta redan då var betydligt högre än årsgenomsnittet för 2000. Under innevarande år prognoseras ett relativt svagt förlopp.

Diagram 6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta

Årlig procentuell förändring Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Arbetsmarknadsstyrelsen

Nästa år bedöms tillväxten i ekonomin bli mindre sysselsättningsintensiv, vilket dämpar sysselsättningsutvecklingen. Mätt som årsgenomsnitt faller ökningstakten till 0,7 %, motsvarande 28 000 personer. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år, som enligt regeringens sysselsättningsmål skall uppgå till 80 % år 2004, beräknas öka från 77,2 % år 2000 till 78,4 % år 2002.

Den demografiska utvecklingen framöver medför att andelen personer i åldrarna 55–64 år respektive 16–19 år, med relativt låga sysselsättningsgrader, ökar som andel av befolkningen i arbetsför ålder. Om andelen sysselsatta i varje enskild åldersgrupp skulle ligga kvar på oförändrad nivå skulle således den sammantagna sysselsättningsgraden minska (se fördjupningsruta till avsnitt 6). Trots att demografin påverkar sysselsättningsutvecklingen i negativ riktning väntas ändå det totala antalet sysselsatta öka med 0,4 % respektive 0,3 % åren 2003 och 2004. Sysselsättningsökningen möjliggörs av nedtrappningen av kunskapslyftet och de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen. Den reguljära sysselsättningsgraden väntas öka till 78,5 % år 2004 vilket innebär att det fattas nästan 80 000 reguljärt sysselsatta för att regeringens sysselsättningsmål skall uppfyllas. I ett alternativt scenario i avsnitt 13 beskrivs en utveckling där målet uppnås.

Utvecklingen i olika branscher

Nästan hela sysselsättningsuppgången mellan 1999 och 2000 skedde i näringslivets tjänstesektorer. Bland enskilda näringar noteras den största uppgången bland datakonsulter och databyråer, forsknings- och utvecklingsinstitutioner samt andra företagsservicefirmor. Såväl i år som nästa år förutses tjänstesektorerna stå för merparten av den totala sysselsättningstillväxten i ekonomin, men bidraget från andra branscher ökar nästa år.

Trots en relativt stark ökning av industriproduktionen förra året, fortsatte antalet sysselsatta inom industrin att minska, om än inte lika mycket som 1999. Enligt nationalräkenskaperna ökade emellertid sysselsättningen i industrin mätt i antalet arbetade timmar. Den höga ökningstakten i industriproduktionen förklaras dock främst av en hög produktivitetstillväxt i flertalet expanderande näringsgrenar. Framöver väntas en fortsatt svag minskning av antalet sysselsatta i industrin, bl.a. till följd av den svagare industrikonjunkturen.

Trots att bygginvesteringarna ökade med nästan 5 % förra året förblev antalet sysselsatta inom byggsektorn oförändrat enligt AKU. Enligt nationalräkenskaperna ökade dock sysselsättningen med drygt 2,5 %. Den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken tyder på en ökning av antalet anställda i samma storleksordning som tillväxttakten i bygginvesteringarna. KI:s barometrar tyder också på att antalet anställda ökade förra året, framför allt inom bostadsbyggande och övrigt husbyggande. För innevarande och nästa år prognoseras en relativt stark sysselsättningsökning, bl.a. till följd av ett ökat väg- och järnvägsbyggande samt utbyggnaden av tredje generationens mobiltelefonnät.

Sysselsättningen inom kommunala myndigheter minskade något förra året enligt AKU, efter att ha ökat de två närmast föregående åren.⁸ Enligt den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken ökade dock sysselsättningen i primär- och landstingskommunerna med drygt 1 %. Utöver den verksamhet som kommunerna bedriver finns det verksamhet som lyder under en annan huvudman men som är finansierad med offentliga medel. Det kan vara kooperativ, stiftelser eller privata företag som tillhandahåller exempelvis äldre- och handikappomsorg. Utvecklingen mot allt fler enskilda huvudmän gör att en del av sysselsättningsökningen i denna sektor tillfaller näringslivets tjänstesektorer och inte kommunerna.

Ökade statsbidrag och högre skatteinkomster bedöms leda till en ökning av antalet anställda i kommunerna framöver. Ökningen kan dock komma att bli lägre än prognoserat till följd av svårigheter att rekrytera arbetskraft till kommunerna. Enligt undersökningar från såväl Arbetsmarknadsstyrelsen som Svenska kommunförbundet anser en majoritet av kommunerna att det råder brist på grundskollärare, undersköterskor, skötare och vårdare. Rekryteringsläget beskrivs som mycket kärt och kommunerna anser att det är svårt att förena kravet på balans i ekonomin med kraven på att vara en attraktiv arbetsgivare.

Inom statliga myndigheter ökade sysselsättningen med drygt 3 % förra året enligt AKU. En

liknande uppgång syns inte i den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken och enligt nationalräkenskaperna minskade sysselsättningen. Antalet statligt anställda förväntas öka något i år, bl.a. till följd av ökningen av antalet högskole- och universitetsplatser.

Tabell 6.2 Sysselsättning, branschfördelat

Tusental personer

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Näringslivet</i>	2805	2888	2953	2975	2985	2994
Jord- och skogsbruk, fiske	104	98	93	91	–	–
Industri	797	796	795	794	–	–
Byggindustri	225	226	230	233	–	–
Tjänstesektorer	1679	1769	1835	1858	–	–
<i>Offentliga myndigheter</i>	1260	1264	1265	1271	1276	1281
Statliga	186	192	195	195	–	–
Kommunala	1074	1072	1070	1076	–	–
Totalt	4068	4159	4224	4252	4267	4281

Anm: Se fotnot 7 för kommentar till sysselsättningen i kommunala myndigheter respektive näringslivets tjänstesektorer.

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Antal arbetade timmar och medelarbetstid

Mellan 1999 och 2000 minskade medelarbetstiden⁹ med 0,8 %. Trots att det var skottår förra året var det en vardag mindre än 1999, vilket gav ett negativt bidrag till utvecklingen av antalet arbetade timmar och därmed också till utvecklingen av medelarbetstiden. Medelarbetstiden drogs också ner av att den vanliga arbetade tiden, som har ökat kraftigt sedan 1990-talets mitt och nu ligger på en högre nivå än vad den gjorde 1990, minskade. Övertiden minskade också, och sjukfrånvaron fortsatta öka. I viss mån motverkades minskningen i medelarbetstid av att frånvaron p.g.a. studier och arbetsmarknadsskäl minskade.

De uppgörelser om arbetstidsförkortning som ingår i flera av de löneavtal som slutits i pågående avtalsrörelse bedöms påverka den vanliga arbetade tiden negativt, även om det fortfarande i många fall är oklart i vilken form arbetstagarna kommer ta ut förkortningen. Effekten motverkas dock av att frånvaron till följd av studier väntas minska i och med nedtrappningen av antalet deltagare i vuxenutbildningen. I år väntas överti-

⁸ I AKU fördes anställda i kyrkan över från kommunala myndigheter till näringslivets tjänstesektorer först i år. AKU uppskattar att sysselsättningen i respektive bransch därmed är över- respektive underskattad med i genomsnitt ca 22 000 personer år 2000. Ännu är det svårt att urskilja effekten av överföringen i årets siffror varför den inte beaktats i prognosen.

⁹ Mätt som det totala antalet arbetade timmar under året enligt nationalräkenskaperna, dividerat med genomsnittligt antal sysselsatta enligt AKU.

den fortsätta minska medan sjukfrånvaron ser ut att fortsätta öka. Till följd av ett ökat barnafödande förra året kan också frånvaron till följd av vård av barn bli något högre i år än förra året. Sammantaget väntas således medelarbetstiden minska ytterligare i år medan den åren därefter förutses ligga kvar oförändrad.

Produktivitet

Tillväxten blev svagare förra året än prognoserat i budgetpropositionen, framför allt till följd av en oväntat svag utveckling av antalet arbetade timmar. Produktivitetens utvecklingen i ekonomin som helhet blev, mätt som årsgenomsnitt, starkare än förutsett. Den svagare efterfrågan i ekonomin mot slutet av året, i kombination med den fortsatt starka sysselsättningsutvecklingen ledde dock till att produktiviteten försvagades mot slutet av året. Effekten på sysselsättningen av det svagare konjunkturläget väntas uppkomma med viss eftersläpning och sysselsättningsökningen i år blir relativt stark i förhållande till den förväntade BNP-tillväxten. Produktivitetstillväxten blir därmed låg i år. Nästa år förväntas industrikonjunkturen stärkas och sysselsättningsstillväxten dämpas, vilket innebär att produktivitetstillväxten stiger. Under perioden 2003–2004 antas produktiviteten stiga med i genomsnitt 1,8 %. Det är en något starkare tillväxttakt än ett genomsnitt för perioden 1980–2000. En anledning till att den trendmässiga produktivitetstillväxten antas vara något högre de närmaste åren är att det genomförts ett flertal strukturella förändringar som sammantaget bedöms bidra till en högre produktivitetstillväxt än den historiska trenden. Av dessa förändringar kan nämnas avregleringar av vissa produkt- och kapitalmarknader, utbyggnaden av högskolor och universitet, en skärpt konkurrenslagstiftning samt ökad internationell konkurrens (se fördjupningsruta om den långsiktiga produktivitetstillväxten i avsnitt 5).

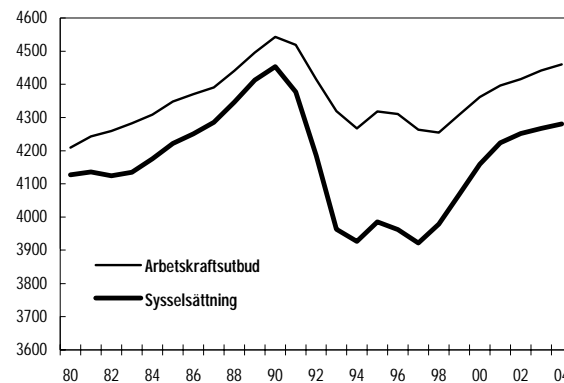
Arbetskraftsutbud och öppen arbetslöshet

Samtidigt som sysselsättningen ökat kraftigt de senaste månaderna har också arbetskraftsutbudet ökat. Statistiken tyder på att det främst är personer som tidigare varit definierade som studerande som nu trätt in på arbetsmarknaden. Antalet hemarbetande har också fortsatt minska. Till skillnad från första halvan av 2000 har också netto bidraget från värnpliktiga och från personer som befinner sig utomlands, som betraktar sig

själva som lediga, eller som är utanför arbetskraften av ospecificerad anledning varit positivt.

Diagram 6.2 Sysselsättning och arbetskraftsutbud

Tusental personer

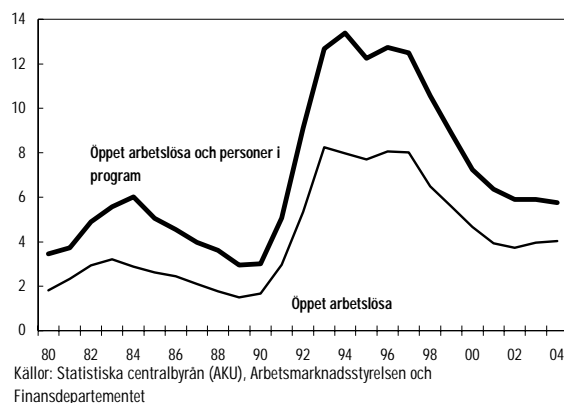
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Majoriteten av de latent arbetslösa, dvs. personer som kan och vill arbeta men inte aktivt söker arbete, är studerande. Framöver ökar antalet personer i åldern 16–19 år, vilket bedöms leda till fler studerande på gymnasienivå. I år är dessutom den planerade ökningen av antalet platser vid högskolor och universitet större än minskningen i de arbetsmarknadspolitiska programmen och kunskapslyftet och sammantaget ökar därmed antalet studerande. Nästa år blir effekten den omvända och antalet studerande minskar något. Det goda arbetsmarknadsläget väntas föra med sig att andra latent arbetslösa söker sig in på arbetsmarknaden framöver. Däremot förutses antalet personer som är långvarigt sjuka eller förtidspensionerade öka under perioden i takt med att andelen personer i åldrarna 55–64 år, där dessa personer av naturliga skäl är överrepresenterade, stiger.

Sammantaget väntas arbetskraftsutbudet öka med ca 54 000 personer mellan 2000 och 2002. Arbetskraften ökar mindre än sysselsättningen, vilket innebär att den öppna arbetslösheten faller från 4,7 % år 2000 till 3,7 % år 2002. Efter 2002 ökar däremot arbetskraftsutbudet mer än sysselsättningen och den öppna arbetslösheten stiger därmed till 4,0 % år 2004. Nedgången av kunskapslyftet och de arbetsmarknadspolitiska programmen ger under dessa år ett relativt stort tillskott till arbetskraftsutbudet och alla nya arbetslösa förutses inte kunna bli sysselsatta omgående.

Diagram 6.3 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program

Procent av arbetskraften

Osäkerheter i prognosen

Det finns en rad osäkerheter beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden framöver. År 2004 beräknas fortfarande en relativt stor andel av den arbetsföra befolkningen befinna sig utanför arbetskraften. Det är mycket svårt att bedöma hur stor arbetskraftspotentialen är. De senaste årens kraftiga sysselsättningsuppgång har kunnat kombineras med måttliga löneökningar, fortsatt låg inflation och låga inflationsförväntningar. Möjligheten finns att arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar bättre än vad som antagits i kalkylen. Därmed skulle sysselsättningsnivån år 2004 kunna bli högre än prognoserat. En sådan utveckling beskrivs i avsnitt 13.

Det finns även faktorer som talar för en sämre utveckling framöver. I dagsläget är det svårt att överblicka de konsekvenser för sysselsättningen som den senaste tidens vinstvarningar i sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT) kan få. Medan de direkta sysselsättnings-effekterna av en mer dämpad produktion i teleproduktindustrin tycks vara marginella är de indirekta effekterna, via t.ex. en lägre inhemsk efterfrågan, mer svårbedömda. Konjunkturavmattningen syns emellertid inte bara i IKT-sektorn. Fordonsindustrin, som vanligtvis känner av en konjunkturedgång i ett tidigt skede, rapporterar om ett ökat antal varsel.

En annan risk är att löneökningarna blir högre än vad som antagits i prognosen. Fortfarande saknas flera avtal, men även för de branscher där löneavtal har slutits är det svårt att bedöma hur löneglidningen kommer att utvecklas framöver. Mot bakgrund av de senaste årens utveckling på arbetsmarknaden finns det en risk att löneökningarna blir högre än vad som antagits i prognosen (se avsnitt 7). Högre löneökningar än

beräkningsantagandet bedöms främst leda till en lägre tillväxt och sämre sysselsättningsutveckling än vad som nu förutses.

Det är också möjligt att bristsituationen och matchningsproblemen på arbetsmarknaden underskattats. Enligt KI:s senaste kvartalsbarometer sjönk visserligen bristtalen sista kvartalet 2000, men inom industrin ligger bristen på tekniska tjänstemän på en historiskt sett hög nivå. Bristtalen är också höga i vissa branscher med relativt låga kompetenskrav, såsom delar av handeln och åkerier. Inom databehandlingsverksamhet ligger bristtalen på den lägsta nivån sedan 1994, men liksom inom uppdragsverksamhet är det fortfarande en stor andel företag som uppger att de har brist på personal med branschspecifik kompetens. En lättroblig arbetskraft underlättar matchningsprocessen mellan utbud och efterfrågan. Även om situationen på arbetsmarknaden har förbättrats i de flesta län är sysselsättningsgraden fortfarande betydligt lägre och arbetslösheten betydligt högre, i vissa delar av landet än i andra. Om det uppstår allvarligare matchningsproblem än väntat på arbetsmarknaden eller rena bristsituationer, dvs. restriktioner vad gäller tillgången på arbetskraft med den kompetens som efterfrågas skulle detta sannolikt få negativa effekter på tillväxt, sysselsättning och lönebildning.

Tabell 6.3 Sysselsättningsgrad och öppen arbetslöshet i olika regioner

	Öppen arbetslöshet, procent av arbetskraften		Sysselsättningsgrad, procent av den arbetsföra befolkningen	
	1999	2000	1999	2000
Stockholm	3,8	3,0	77,7	79,4
Östra Mellansverige	6,0	4,9	71,8	72,9
Småland och öarna	4,9	3,6	75,6	76,8
Sydsverige	6,6	5,8	69,5	70,9
Västsverige	5,4	4,5	72,8	74,1
Norra Mellansverige	7,5	6,4	70,4	71,4
Mellersta Norrland	6,4	6,6	70,3	71,9
Övre Norrland	7,8	5,5	68,4	70,3
Hela riket	5,6	4,7	72,9	74,2

Anm: Siffrorna ovan avser åldersgruppen 16–64 år
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU)

Demografi

Enligt SCB:s senaste befolkningsprognos kommer antalet personer mellan 16 och 64 år, dvs. den s.k. arbetsföra befolkningen, att öka med 176 000 personer mellan 2000 och 2010. Efter år 2005 avtar dock ökningstakten. De två sista åren minskar den arbetsföra befolkningen. Anledningen till den svaga befolkningstillväxten efter år 2005 är att de stora årskullarna som är födda under 1940-talet då successivt pensioneras. Under prognosperioden 2001–2004 ökar den arbetsföra befolkningen med 0,4 % per år. Befolkningstillväxten är emellertid koncentrerad till ålderskategorierna 16–19 år samt 55–64 år. Sysselsättningsgraden i dessa åldersgrupper är betydligt lägre än genomsnittet eftersom de äldre i större utsträckning än andra är långvarigt sjuka eller förtidspensionerade och flertalet av de yngre är studerande. Om sysselsättningsgraden i varje enskild åldersgrupp skulle ligga kvar på oförändrad nivå från år 2000 och framåt skulle andelen sysselsatta av den arbetsföra befolkningen totalt sett minska med ca 1 procentenhet mellan år 2000 och år 2004 (se tabellen nedan). An-

talet sysselsatta skulle i princip vara oförändrat, trots att den arbetsföra befolkningen ökar med knappt 100 000 personer under perioden. Förändringen i ålderssammansättningen framöver försämrar möjligheterna att nå regeringens sysselsättningsmål. För en beskrivning av effekterna på de offentliga finanserna av den åldrande befolkningen, se avsnitt 12.

Arbetsför befolkning fördelat på olika åldersgrupper samt sysselsättningsgrader i de olika grupperna

	2000		2004	
	Tusental resp. andelar av befolkn. 16–64 år	Sysselsättningsgrad	Tusental resp. andelar av befolkn. 16–64 år	Sysselsättningsgrad, konstanta nivåer i varje åldersgrupp
16–64 år	5602	74,2	5698	73,3
16–19 år	7,2	28,6	7,9	28,6
20–24 år	9,2	59,7	9,0	59,7
25–34 år	21,9	80,4	20,0	80,4
35–54 år	43,6	85,5	42,4	85,5
55–59 år	10,2	78,0	11,2	78,0
60–64 år	7,8	48,4	9,4	48,4

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

7 Löner

Enligt preliminärt utfall från SCB och beräkningar från KI ökade timlönerna mellan 1999 och 2000 med 3,6 %, varav löneglidningen är beräknad till knappt 1 %. Utfallet kommer dock att korrigeras för eventuella retroaktiva utbetalningar och den preliminära statistiken bedöms revideras upp med 0,2 procentenheter till en total löneökning på 3,8 %. Det är en något snabbare löneökning än 1999, vilket huvudsakligen kan förklaras av högre avtalsmässiga löneökningar år 2000, mätt som årsgenomsnitt.

Tabell 7.1 Timlöner

Genomsnittlig årlig procentuell förändring

	1995–1997	1998–2000	2001–2004
Industri	5,5	3,6	
Avtal	3,3	2,3	
Löneglidning	2,2	1,3	
Byggnadsindustri	3,8	4,2	
Avtal	2,9	2,6	
Löneglidning	0,9	1,6	
Övrigt näringsliv	4,5	3,8	
Avtal	3,5	2,8	
Löneglidning	1,0	1,0	
Statliga myndigheter	4,7	3,5	
Avtal	3,2	2,3	
Löneglidning	1,6	1,3	
Kommunala myndigheter	4,0	3,5	
Avtal	3,6	2,8	
Löneglidning	0,4	0,7	
Totalt	4,6	3,7	3,5
Avtal	3,4	2,6	
Löneglidning	1,2	1,1	

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Inom industrin och statliga myndigheter var dock även löneglidningen högre år 2000 än året dessförinnan. Inom bygg- respektive kommunsektorn, var däremot löneglidningen lägre. Beräkningen av löneglidningen i kommunsektorn år 1999 bygger emellertid på en uppskattning av löneutvecklingen för kommunalt anställda mellan 1998 och 1999 eftersom det fortfarande saknas komplett jämförbar statistik för den perioden. Därmed är det svårt att jämföra utfallen mellan åren.

Större delen av arbetsmarknaden har haft treåriga avtal som löpt över perioden 1998–2000. Den årliga genomsnittliga löneökningen dessa år uppgick till 3,7 %, varav löneglidningen är be-

räknad till 1,1 %. Lönerna ökade denna period med nära 1 procentenhet mindre per år än under perioden 1995–1997, vilket framför allt beror på lägre avtalsmässiga löneökningar. De treåriga avtal som slöts under 1995 blev förhållandevis höga, vilket sannolikt berodde på att inflationsförväntningarna för de kommande åren vid tidpunkten för förhandlingarna var betydligt högre än inflationsförväntningarna inför 1998 års avtalsrörelse.

Flertalet löneavtal löper ut i år och har omförhandlats eller håller på att omförhandlas. Det saknas dock fortfarande avtal för de kommande åren för en relativt stor del av arbetsmarknaden. Löneökningarna i de avtal som har slutits i år är mätliga. Resultatet av de pågående förhandlingarna är svårbedömt då det i vissa fall är stor skillnad mellan fackens krav och arbetsgivarnas bud. De totala löneökningarna, inklusive löneglidning, antas begränsas till 3,5 % per år perioden 2001–2004.

Avtalen inom industrin slöts, i enlighet med förhandlingsordningen i det s.k. industriavtalet, innan det gamla avtalet löpt ut. Medlare fick dock kopplas in i några förhandlingar. De flesta av de avtal som slutits inom industrin i år är likartade och löper över drygt tre år. I flertalet avtal avsätts en del av löneutrymmet till en förkortning av arbetstiden, något som i de flesta fall kommer att korrigeras vid en eventuell lagstiftad arbetstidsförkortning. Många av avtalen ger något högre genomsnittliga årliga löneökningar än under förra avtalsperioden. De individuella garantierna är i de flesta fall också något högre än under den föregående avtalsperioden. Dessutom är låglönesatsningarna mer utbredda. I flertalet avtal är de lägst betalda garanterade högre procentuella löneökningar än genomsnittet i respektive förbund.

De avtal som slutits inom offentlig sektor löper över en längre tidsperiod och är mer decentraliserade än avtalen i näringslivet. Redan förra året slöts nya femåriga avtal för sjuksköterskor och lärare m.fl. Sjuksköterskorna är garanterade 2 % per år i avtalsmässiga löneökningar på riksnivå. Trots ett förhållandevis lågt avtal förra året ökade dock sjuksköterskornas löner, enligt statistik från Landstingsförbundet, med ca 5,5 %, vilket är i linje med genomsnittet för perioden 1996–1999. De höga löneökningarna beror sannolikt till viss del på en ökad brist på vårdpersonal.

Löneförhandlingarna för lärarna drog ut på tiden och ett nytt avtal blev klart först ett halvår efter att det gamla avtalet hade löpt ut. Motsättningarna mellan parterna gällde bland annat hur mycket av löneökningarna som skulle garanteras på central nivå. Fackförbunden krävde att en löneökning på i genomsnitt 20 % för kollektivet under en femårsperiod skulle garanteras i avtalet, vilket arbetsgivarna motsatte sig. Parterna enades slutligen om ett avtal med ett fastställt löneökningstrymme på 20 % på fem år med garanterade löneökningar på 5 % i genomsnitt för kollektivet. En översyn av löneutvecklingen skall göras under första halvåret i år och om parterna inte är nöjda med resultatet har de möjlighet att säga upp avtalet redan under hösten.

De avtal som slutits för läkare och kommunalt anställda akademiker innehåller inga preciserade löneökningar på central nivå, bortsett från första avtalsåret.

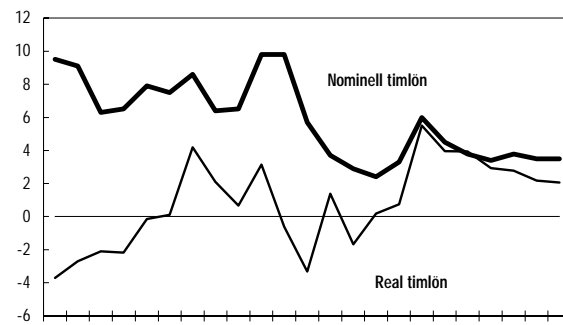
LO:s gemensamma avtalskrav inför den pågående avtalsrörelsen var löneökningar inom ett utrymme på i genomsnitt 3,8 % per år med en tydlig satsning på de lägst betalda medlemmarna. Totalt beräknade LO att de gemensamma kraven skulle innebära en kostnadsökning för arbetsgivarna på mellan 4,2 % och 4,3 % per år.

Resulterar LO:s satsning på att höja relativlönerna för de lägst avlönade i betydligt högre avtalsmässiga löneökningar för exempelvis Kommunals och Handelsanställdas medlemmar än de avtal som slutits hittills i år är det möjligt att löneökningarna blir högre än vad som antagits i prognosen. Förutom relativt höga avtal kan låglönesatsningarna leda till en ökad löneglidning om de mer högavlönade kräver kompensation för försämrade relativlöner. De mer utbredda individuella garantierna i slutna avtal kan också leda till att löneglidningen stiger framöver, om arbetsgivarna i större utsträckning än tidigare justerar relativlöneförändringar via löneglidning. En fortsatt snabb sysselsättningsökning ökar risken för att det uppstår bristsituationer på delar av arbetsmarknaden, vilket också skulle kunna leda till ökad löneglidning framöver, även om löneglidningen hittills inte har ökat nämnvärt. Den förväntade avmattningen i ekonomin kan dock bromsa löneglidningstakten. KI:s senaste kvartalsbarometer tyder på att bristen på arbetskraft har minskat något och att det snarare är efterfrågeläget än tillgången på arbetskraft som begränsar produktionstillväxten framöver. Ett fortsatt lågt pristryck bidrar sannolikt också till

att hålla tillbaka lönekraven. Med löneökningar på 3,5 % per år kommer, givet den prisutveckling som förutses i kalkylen, reallönerna att stiga med i genomsnitt 2 % i år och nästa år. Det är en svagare utveckling än under de senaste fem åren då reallönerna i genomsnitt steg med knappt 4 % per år. Under 1980-talet och början av 1990-talet var dock reallönerna i princip oförändrade. Jämfört med den perioden kommer således utvecklingen fortfarande att vara starkare.

Diagram 7.1 Nominell och real timlöneutveckling

Procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Givet den produktivitetsutveckling som förutses framöver är nominella löneökningar på 3,5 % per år förenliga med Riksbankens inflationsmål på 2 %.

8 Inflation

Inflationstrycket är fortsatt lågt i svensk ekonomi. Måttliga löneökningar, ökad konkurrens och god produktivitetstillväxt har bidragit till att hålla nere inflationen.

I prognosen antas kronan förstärkas framöver vilket, i kombination med låga internationella prisökningar, medför att importpriserna väntas falla kraftigt både i år och nästa år. Då förra årets stigande importpriser inte slog igenom fullt ut på konsumentpriserna, väntas inte heller minskningen få fullt genomslag i konsumentledet. Genomslaget i konsumentledet väntas därför delvis kompenseras och fördröjas av att företagen anpassar sina vinstmarginaler. Produktivitetstillväxten i svensk ekonomi väntas bli fortsatt god under prognosperioden. Under förutsättning att löneökningarna begränsas till 3,5 % per år blir även det inhemska inflationstrycket måttligt.

Inflationen, mätt som förändringen över 12 månader, enligt både konsumentprisindex (KPI) och Riksbankens mått UND1X¹⁰ beräknas ligga mellan 1,5 % och 2 % under prognosperioden. Penningpolitiken antas anpassas så att inflationen år 2003 och 2004 utvecklas i linje med Riksbankens inflationsmål, dvs. 2 %.

Bostäder

Inflationen, enligt KPI, uppgick i februari till 1,6 %, mätt som tolv månaderstal. Ökande bostadskostnader förklarar 1 procentenhet av ökningen i konsumentpriser under perioden, vilket främst kan hänföras till höjda hyror samt höjda priser på villaolja och el. Att hyror har haft en så stor effekt på KPI hittills i år förklaras till stor del av att årets hyresförhandlingar har blivit klara tidigare än vad som vanligtvis är fallet och således är hyreshöjningarna mer koncentrerade till början av året.

Stigande bostadskostnader väntas i prognosen ge ett bidrag till inflationen enligt KPI på ca 0,6 procentenheter under loppet av respektive år. Ökningen i bostadskostnader förklaras huvudsakligen av höjda hyror, vilka väntas stiga med 1,5 % under innevarande år och med 1,7 % nästa

år. Den ränteutveckling som ligger till grund för prognosen innebär endast små förändringar av räntekostnader för såväl hyresvärdar som egnahemsägare.

Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling

Procentuell förändring					
	2000	2001	2002	2003	2004
KPI, årsgenomsnitt	1,3	1,5	1,6	1,9	2,0
KPI, dec-dec	1,4	1,6	1,8	2,0	2,0
UND1X, årsgenomsnitt	1,4	1,6	1,6	–	–
UND1X, dec-dec	1,3	1,8	1,6	–	–
HIKP, årsgenomsnitt	1,3	1,5	1,3	–	–
HIKP, dec-dec	1,3	1,6	1,4	–	–
NPI, årsgenomsnitt	2,5	1,5	1,2	–	–
NPI, dec-dec	2,8	1,8	1,2	–	–
Prisbasbelopp, tkr	36,6	36,9	37,4	37,9	38,5
HIKP, EU, årsgenomsnitt	2,1	2,0	2,0	1,9	1,7

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Importpriser

En stor del av inflationen i Sverige bestäms av prisutvecklingen på importerade varor. Under det senaste året har importpriserna ökat kraftigt, vilket till stor del kan förklaras av den kraftiga uppgången i oljepriset. Knappt 0,3 procentenheter av inflationen enligt KPI i februari, vilken som tidigare nämnts uppgick till 1,6 %, kan förklaras av höjda priser på drivmedel och villaolja. Prisutvecklingen på olja utgör ett betydande osäkerhetsmoment i inflationsprognosen. Oljepriset steg kraftigt under föregående år, fluktuerade mycket under slutet av året och har nu sjunkit tillbaka. I slutet av innevarande år, förutses priset ligga på 25 dollar per fat och i slutet av nästa år på 24 dollar per fat, vilket ligger i linje med prognosen som gjordes i budgetpropositionen.

Importpriserna på såväl olja som bearbetade varor påverkas i hög grad av kronans utveckling. Under hösten och vintern försvagades kronan kraftigt. Kronan har nu varit svag under en längre tid. Under prognosperioden väntas dock kronan stärkas. 2001 och 2002 antas kronan appreciera med ca 3 % per år. Osäkerheten är betydande avseende såväl hur mycket kronan kommer att förstärkas som förloppet. Därtill kommer svårigheten att bedöma i vilken utsträckning en försvagad krona påverkar inflationen. Erfarenheterna från de senaste åren tyder på ett relativt litet genomslag, vilket till viss del torde förklaras av att företagen har sett förändring-

¹⁰ I UND1X har räntekostnader för egnahemsägare och de direkta effekterna av ändrade skatter och subventioner exkluderats från KPI. Riksbanken deklarerade förra året att utformningen av penningpolitiken baseras på utsikterna för UND1X på upp till två års sikt.

arna i kronkursen som tillfälliga. Det är dock troligt att prissättare reagerar med att höja priserna på importerade varor om de inte längre anser att försvagningen är temporär.

Världsmarknadspriserna väntas stiga under perioden, men effekterna på importpriserna motverkas av den förväntade förstärkningen av kronan. Sammantaget väntas importpriserna falla under prognosperioden. Lägre importpriser på varor beräknas, tillsammans med fallande oljepriser, sammantaget bidra till att reducera KPI med ca 1 procentenhet under innevarande år och ca 0,5 procentenheter under loppet av nästa år vid fullt och direkt genomslag. Effekterna av de lägre importpriserna balanseras dock till stor del av bl.a. fördröjda effekter av förra årets höga oljepris och den senaste tidens svaga växelkurs, t.ex. via högre priser på insatsvaror och höjda vinstmarginaler. Omfattningen och betydelsen av dessa motverkande effekter är mycket svåra att bedöma, men de väntas bidra till att höja inflationen både i år och nästa år.

Inflationsförväntningar och vinstmarginaler

Inflationsförväntningarna i ekonomin är fortsatt låga. Enligt SCB:s senaste enkät ligger inflationsförväntningarna för det närmaste året i linje med Riksbankens inflationsmål på 2 %. Även på längre sikt överensstämmer inflationsförväntningarna med Riksbankens inflationsmål. Förväntningarna om den framtida inflationen har i stora drag varit oförändrade de senaste 6 månaderna. De stabila inflationsförväntningarna kan ses som tecken på att Riksbankens prisstabilitetsmål har hög trovärdighet. Detta torde bidra till återhållsamma löneökningar och en allmänt sett låg inflationsbenägenhet även framöver.

Utöver utvecklingen i arbetskraftskostnader (se avsnitt 7) bestäms den inhemskt genererade inflationen huvudsakligen av hur vinstmarginalerna utvecklas i näringslivet. På kort sikt slår kostnadsökningar i producentledet, t.ex. höjda importpriser, normalt inte igenom fullt ut i konsumentpriserna på grund av att konkurrensen i såväl producent- som detaljistledet inte medger fullständig övervältring. I normalfallet bör dock kostnadsökningar på längre sikt leda till motsvarande höjningar av konsumentpriserna. De fallande importpriserna väntas under prognosperioden ge utrymme för företagen och handeln att höja vinstmarginalerna bl.a. för att kompensera för förra årets höga importpriser.

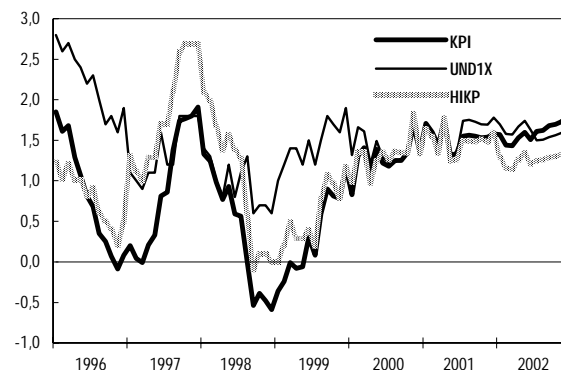
Jordbrukspriser

EU:s Agenda 2000 för jordbrukspolitiken innebär att man i stället för att hålla upp livsmedelspriserna via gränsskydd etc., övergått till direkta inkomststöd för jordbrukarna. Agenda 2000 innebär att interventionspriserna för spannmål och kött sänks under en två- respektive treårsperiod. Den första sänkningen genomfördes den 1 juli 2000. Sänkningen av interventionspriserna hittills har haft en mycket liten effekt i producentled och sedan sänkningen har livsmedelspriserna för konsumenterna t.o.m. stigit. Effekterna av Agenda 2000 på jordbrukspriserna förväntas därmed bli negligerbara under prognosperioden.

En annan faktor som kan vara av betydelse för jordbruksprisutvecklingen är utvecklingen av BSE, den s.k. "galna kosjukan", samt mul- och klövsjukan. På kort sikt kan sjukdomarna, på grund av efterfrågebortfall eller restriktioner i utbud, påverka konsumentpriserna. Vi förutsätter dock att dessa effekter skulle bli av kortsiktig natur och inte komma att påverka inflationstrycket i stort.

Diagram 8.1 Konsumentprisutveckling

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Av diagrammet ovan framgår att inflationen enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser, HIKP, faller kraftigt i januari 2002. Nedgången förklaras av införandet av maxtaxan i barnomsorgen, vilket sänker inflationen enligt HIKP med 0,3 procentenheter. Barnomsorgsavgifter ingår i HIKP, men inte KPI eller UND1X. En annan viktig skillnad mellan inflationsmåten är att räntekostnader för egna hemsägare, som ingår i KPI, inte ingår i vare sig HIKP eller UND1X.

9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter

Tack vare en gynnsam sysselsättningsutveckling, goda reala löneökningar samt beslutade och föreslagna skattesänkningar så ökar hushållens reala disponibla inkomster kraftigt under prognosperioden. Ökningen väntas bli speciellt kraftig 2001 då den enligt prognosen kommer att uppgå till över 5 %, vilket är den kraftigaste ökningstakten på flera decennier.

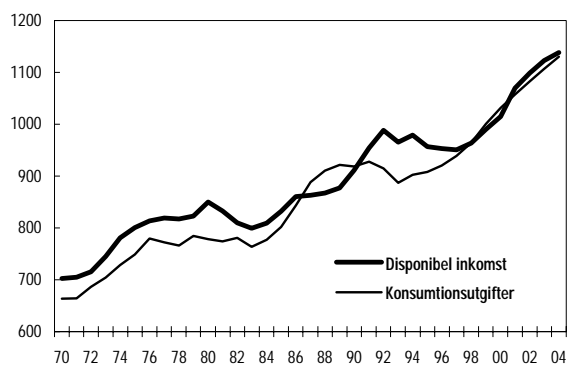
Tendenser till mättnad i hushållens kapitalvärurköp och en viss försämring i den finansiella ställningen talar för att konsumtionen kommer att öka något långsammare under de närmaste åren än under de senaste. Sparkvoten förutses öka. Den gynnsamma sysselsättnings- och inkomstutvecklingen, tillsammans med den i grunden goda förmögenhetsställningen och hushållens relativt positiva syn på den egna ekonomin, väntas göra att konsumtionstillväxten ändå förblir god. Osäkerheten om konsumtionens utveckling har dock ökat.

9.1 Hushållens inkomster

År 2000 steg hushållens disponibla inkomster med 2,6 %, se tabell 9.1. Hushållens reala lönesumma steg med hela 5,2 %. En kraftig ökning av skatter på 1999 års höga reavinster drog dock ner utvecklingen av de reala disponibla inkomsterna med drygt 1 procentenhet år 2000. Innevarande år bedöms de reala disponibla inkomsterna utvecklas mycket starkt. Ökningen bedöms uppgå till 5,4 %. En så kraftig ökning i hushållens reala inkomster som prognoseras för 2001 har inte uppmätts sedan 1960-talet.

Diagram 9.1 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser referensår 1999

Anm: Uppgifterna avser hushållssektorn exklusive Svenska kyrkan.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den kraftiga förstärkningen av realinkomsterna 2001 kan förklaras av ett antal faktorer. Sysselsättningen väntas stiga samtidigt som inflationen är fortsatt låg. Detta bidrar till en ökning av den reala lönesumman med 3,3 %. Transfereringsinkomsterna från den offentliga sektorn utvecklas starkare under 2001 än förra året och beräknas öka med 2 % realt. Utbetalningar från bland annat sjukförsäkring och pensioner stiger enligt prognosen. Höjda barnbidrag från och med den 1 januari och det nya studiestödssystemet som införs den 1 juli i år påverkar också hushållsinkomsterna positivt. Det förbättrade läget på arbetsmarknaden leder till minskade utbetalningar från arbetslöshetsförsäkringen samt lägre utgifter för arbetsmarknadspolitiska program. Sammantaget minskar transfereringsinkomsterna som andel av den disponibla inkomsten.

Ytterligare en starkt bidragande orsak till ökningen av hushållens disponibla inkomster är att hushållens direkta skatter och avgifter sjunker 2001. Inkomstskatterna har i år sänkts med ca

Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter

	Miljarder kronor		Procentuell volymförändring			
	2000	2000	2001	2002	2003	2004
Lönesumma, inkl. sjuklön	907	5,2	3,3	2,6	2,0	1,8
Transfereringar från offentlig sektor	397	-0,2	2,0	0,8	5,5	1,0
Övriga inkomster, netto	205	3,0	0,5	1,1	1,6	1,6
Direkta skatter och avgifter	474	4,0	-2,1	1,1	4,9	2,1
Disponibel inkomst	1 035	3,6	(2,6)	5,4	2,7	2,1
Hushållens konsumtionsutgifter	1 051	4,1	(3,0)	2,5	2,4	2,1

Anm: Utvecklingstalen för år 2000 påverkas av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. Inom parentes redovisas utvecklingstal exklusive denna effekt. Lönesumma, transfereringar, övriga inkomster och skatter är deflaterade med KPI. Disponibel inkomst är deflaterad med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

16 miljarder. Sänkningen består av det andra steget i kompensationen för den allmänna pensionsavgiften, en höjning av den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt samt en höjning av grundavdraget. Den kommunala utdebiteringen stiger dock 2001 med drygt 1,5 miljarder kronor. Sammantaget innebär skatteförändringarna en förstärkning av disponibelinkomsten med nära 1,5 %.

Även 2002 väntas reallön och sysselsättning utvecklas väl, om än med lägre tillväxttal än i år. Den reala lönesumman bedöms stiga med 2,6 %. Transfereringsinkomsterna från den offentliga sektorn ökar i prognosen reallt med 0,8 % men fortsätter att falla som andel av hushållens disponibla inkomster. Föreslagna reformer inom arbetskadeförsäkring, höjt garantibelopp inom föräldraförsäkringen och höjda nivåer inom a-kassan har en positiv påverkan på hushållens transfereringsinkomster. Minskade utbetalningar från arbetslöshetsförsäkringen och lägre utgifter för arbetsmarknadspolitiska program reducerar även 2002 hushållens transfereringsinkomster från offentlig sektor. Eventuellt fortsatta skattesänkningar tar regeringen ställning till först i kommande budgetproposition. Sammantaget prognoseras en fortsatt stark ökning av hushållens disponibla inkomster under 2002. Den reala ökningen bedöms bli 2,7 %.

Under 2003 och 2004 mattas sysselsättningsökningen och de sammanlagda löneinkomsternas reala ökningstakt uppgår enligt prognosen till ca 2 % per år. Vid nu gällande och föreslagna regler för skatter och transfereringar bedöms den reala disponibla inkomsten stiga med 2,1 % och 1,4 % för 2003 respektive 2004. År 2003 stiger transfereringarnas andel av hushållens disponibla inkomster. Pensionärernas särskilda grundavdrag avskaffas och ersätts med en beskattad garantipension. För att pensionärerna skall erhålla samma nettobelopp höjs bruttoutbetalningarna, samtidigt som skattebetalningarna stiger.

En eventuell överföring till hushållen av över-skott utöver saldomalet för offentlig sektor, har inte beaktats i beräkningen av hushållens disponibla inkomster.

Den kraftiga ökningen av hushållens reala disponibla inkomster under innevarande år medför att hushållens sparkvot, exklusive sparande i avtalspensioner, blir positiv för första gången sedan 1997. Sparkvoten prognoseras i år till 1,3 %, en uppgång med 2,9 procentenheter jämfört med 2000, se tabell 9.2 och diagram 9.5. Nästa år vän-

tas sparkvoten stiga med ytterligare 0,3 procentenheter till 1,6 %. Sparkvoten inklusive sparande i avtalspensioner bedöms uppgå till 4,6 % 2001 och 5,0 % 2002.

Tabell 9.2 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst

	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Nettosparande:</i>					
Exklusive sparande i avtalspensioner	-1,6	1,3	1,6	1,5	0,8
Inklusive sparande i avtalspensioner	2,0	4,6	5,0	5,0	4,6
Hushållens finansiella sparande ¹	2,4	5,0	5,2	4,9	4,1

¹ Inklusivt sparande i avtalspensioner.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

9.2 Hushållens konsumtionsutgifter

Hushållens konsumtionsutgifter har under några år ökat mycket kraftigt och bidragit starkt till den höga tillväxten i ekonomin som helhet. Tack vare att sysselsättningen och den disponibla inkomsten väntas fortsätta utvecklas gynnsamt, och tack vare en i grunden god förmögenhetsställning, förutses tillväxten i hushållskonsumtionen vara hög även under prognosperioden. Ökningstakten väntas dock bli något lägre än under de senaste åren, nämligen ca 2,5 % per år 2001 och 2002.

Utvecklingen under senare tid

Hushållens konsumtionsutgifter växte i hög takt under 1998 och 1999. År 1999 var konsumtionstillväxten 3,8 % vilket är den högsta ökningstakten sedan 1987. Utvecklingen var särskilt stark under andra halvåret 1999. Även under första halvåret 2000 ökade konsumtionsutgifterna kraftigt. Enligt de preliminära nationalräkenskaperna dämpades utvecklingen under tredje kvartalet och, framför allt, under fjärde kvartalet förra året. Om man bortser från effekterna av att Svenska kyrkan förra året i nationalräkenskaperna överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn ökade hushållskonsumtionen med 3,5 % tredje kvartalet och med mindre än 0,1 % fjärde kvartalet 2000 jämfört med motsvarande kvartal 1999. Enligt Statistiska centralbyråns säsongrensade tidserie ökade konsumtionen mycket svagt från tredje till fjärde kvartalet förra året. I genomsnitt för hela år 2000 blev tillväxten ca 3,0 %

exklusive effekterna av överföringen av Svenska kyrkan och 4,1 % inklusive dessa effekter.

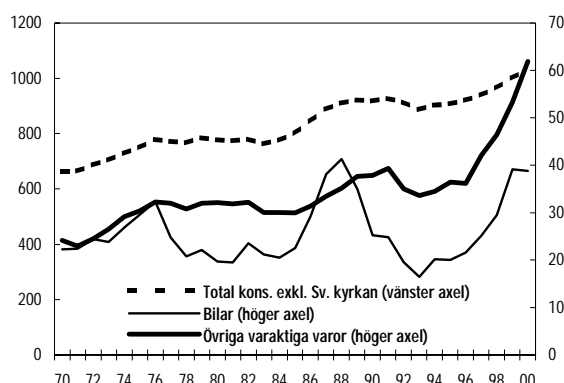
För att kunna bedöma om den dämpning som förefaller ha ägt rum under slutet av 2000 är tillfällig eller ett tecken på en kraftigare avmattning är det nödvändigt att närmare studera de olika komponenterna i nationalräkenskapernas statistik över hushållens konsumtion. Tillfälliga effekter kan förvisso ha påverkat utfallet. Det varma vädret under fjärde kvartalet 2000 är sannolikt en viktig förklaring till att bostads- och energikonsumtionen minskade med ca 0,8 % jämfört med fjärde kvartalet 1999. Det höga oljepriset kan ha bidragit till den låga energiförbrukningen samt till att också bensinkonsumtionen var låg fjärde kvartalet. Även bortsett från dessa faktorer måste dock konsumtionstillväxten i slutet av förra året betecknas som betydligt lugnare än under den närmast föregående tiden. Konsumtionen av livsmedel och kläder utvecklades svagt positivt medan konsumtionen av alkohol sjönk jämfört med motsvarande tidpunkt föregående år. Inköpen av möbler, hushållsartiklar och varor och tjänster inom kultur- och fritidsområdena ökade, men i lägre årstakter än under de två senaste åren. Bilden av en mer dämpad konsumtionstillväxt under slutet av 2000 är också väl förenlig med nationalräkenskapernas uppgifter om import- och lagerutvecklingen (se avsnitt 4.2 resp. 10.3).

Som stöd för en konjunkturbedömning är det framför allt intressant att studera hur konsumtionen fördelar sig på olika varaktighetsgrupper. Den grupp som i nationalräkenskaperna benämns varaktiga varor har under den långa återhämtningsfasen i svensk ekonomi bidragit mycket starkt till konsumtionstillväxten. En förklaring till den starka utvecklingen av konsumtionen av dessa varor är att det sannolikt har funnits ett uppdämt behov av att ersätta förslitna kapitalvaror efter de första åren under 1990-talet då konsumtionen var låg. Inköp av kapitalvaror kan i ekonomisk mening betraktas som investeringar snarare än som konsumtion. Konsumtionen av bilar och övriga varaktiga varor kan därmed i viss mån ses som en ersättning för sparande och har tjänat som en delförklaring till den låga sparkvoten. Som framgår av diagram 9.2 har konsumtionen av dessa varor historiskt uppvisat ett cykliskt förlopp. Denna cykel kan i viss utsträckning vara knuten till kapitalvarornas livslängd. Om behovet av ersättningsinvesteringar börjar bli mättat kan hushållen därmed välja att

omfördela en del av sina resurser från kapitalvaruinköp till finansiellt sparande. Konsumtionstillväxten kan därför dämpas något även om de grundläggande förutsättningarna för ökad konsumtion – främst sysselsättning, inkomster och förmögenhet – fortsätter att vara gynnsamma. Av detta skäl har prognoserna i de senaste vår- och budgetpropositionerna förutsatt att konsumtionen av varaktiga varor skulle mattas av, vilket också tycks ha skett.

Diagram 9.2 Hushållens konsumtionsutgifter totalt samt för bilar och för övriga varaktiga varor

Miljarder kronor, fasta priser referensår 1999

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

När det gäller kapitalvaruinköpen framgår det av nationalräkenskaperna att bilinköpen var nästan 17 % lägre fjärde kvartalet 2000 än fjärde kvartalet 1999. De tre föregående kvartalen uppvisade ökningstakter som var positiva men betydligt lägre än de mycket höga tillväxttal som förekommit under de föregående två åren. Bilinköpen under hela år 2000 var 0,8 % lägre än under 1999 vilket bidrog negativt till den totala konsumtionstillväxten förra året.¹¹

Konsumtionen av andra varaktiga varor än bilar växte med 16 % i genomsnitt år 2000 jämfört med år 1999, men de kvartalsvisa årstakterna avtog successivt från 20 % första kvartalet till 11 % sista kvartalet. Konsumtionen av bl.a. radio-, TV-, IT- och mobiltelefonutrustning växte mycket kraftigt. Även för vissa av dessa kompo-

¹¹ Hushållens direktimport av bilar ingår inte i nationalräkenskapernas bilkonsumtionsmätt utan i en samlingspost tillsammans med annan konsumtion som svenska hushåll företar i utlandet. Den kraftigt ökade direktimporten under senare år har därför bidragit till att nationalräkenskapernas bilkonsumtionsmätt hållits nere. Även om direktimporten under hösten 2000 har fortsatt att öka jämfört med föregående år har årstakterna emellertid avtagit även för direktimporten. Ökad privatimport kan alltså inte i sig förklara den minskade konsumtionen av bilar i nationalräkenskapstermer.

menter var dock årstakterna något lägre fjärde kvartalet.

Hittills finns få indikatorer på hur hushållens konsumtion faktiskt har utvecklats under inledningen av 2001. Bilregistreringsstatistiken visar att hushållen inregistrerade 20 % färre bilar under första kvartalet i år än under motsvarande period förra året vilket innebär en fortsatt kraftig nedgång. Enligt detaljhandelsstatistik från SCB ökade omsättningen i detaljhandeln med 5 % i januari i år jämfört med januari förra året. Detta innebär att omsättningstillväxten fortsätter att vara god men lägre än de mycket höga ökningstakter som noterades fr.o.m. senhösten 1999 t.o.m. sommaren 2000. Statistik från Handelsutredningsinstitut tyder på en svag utveckling i detaljhandeln i februari. Konjunkturinstitutets barometer visar att motorfordons- och sällanköpsvaruhandeln har sänkt sina förväntningar i takt med att utfallen blivit svagare.

Sammantaget kan konstateras att hushållens konsumtion ökade kraftigt förra året, men också att tillväxten dämpades mot slutet av året. Denna dämpning kan endast i begränsad omfattning hänföras till rent tillfälliga faktorer som exempelvis vädervariationer. Bilden är inte entydig, men avmattningen i varukonsumtionen framstår som tämligen bred. Bland de varaktiga varorna, som i stor utsträckning är cykliska, har framför allt bilkonsumtionen fallit kraftigt. Konsumtionen av övriga varaktiga varor har utvecklats betydligt bättre, men tillväxttalen är lägre än under de senaste två åren. Den statistik för inledningen av 2001 som hittills kommit in är inte heller entydig men tyder på en lugnare utveckling än förra året.

Förutsättningarna för hushållens konsumtion

De senaste årens starka konsumtionsökning har understötts av en mycket hög sysselsättningstillväxt, snabbt ökande reala disponibla inkomster och en stor och växande finansiell och real förmögenhet i hushållssektorn. Tillsammans med bl.a. de starka offentliga finanserna har dessa omständigheter bidragit till att hushållen sett optimistiskt på sin egen och landets ekonomiska utveckling. Det är av stor betydelse för konsumtionstillväxten hur dessa faktorer fortsätter att utvecklas under prognosperioden.

Sysselsättningen ökade mycket snabbt under förra året vilket sannolikt bidrog till den goda konsumtionstillväxten. Som redovisas i avsnitt 6 bedöms sysselsättningen fortsätta öka kraftigt i

år, mätt som årsgenomsnitt, för att växa i något lägre takt nästa år. Konsumtionsprognosen bygger på den prognos för disponibelinkomsten som redovisas i avsnitt 9.1. Enligt denna prognos väntas de reala disponibla inkomsterna öka kraftigt i år för att utvecklas något långsammare nästa år (se diagram 9.1). Det är rimligt att anta att hushållen i sina konsumtionsplaner i viss mån även tar hänsyn till att de offentliga finanserna är starka. Om den disponibla inkomsten 2002 skulle öka mer än vad som beskrivs i avsnitt 9.1, t.ex. till följd av större skattesänkningar än vad som där beaktats, och förutsättningarna i övrigt är oförändrade, skulle konsumtionen sannolikt bli något högre än vad som nu prognoseras.

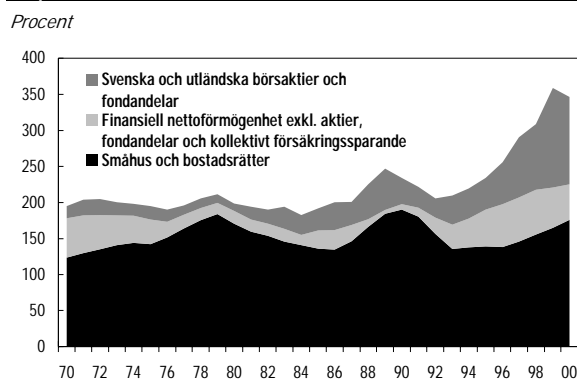
Hushållens skulder ökade under loppet av förra året med ca 9 % och hushållens finansiella placeringar (dvs. finansiellt bruttosparande) var låga. Sammantaget innebar detta att det finansiella nettosparandet var lågt, vilket tillsammans med börsnedgången under 2000 har påverkat hushållens finansiella ställning negativt. Enligt finansiella räknepåskeden för tredje kvartalet 2000 var hushållens finansiella nettoställning vid utgången av detta kvartal i stort sett densamma som vid början av år 2000. För fjärde kvartalet finns ännu inga finansiella räknepåskeden, men enligt Sparbarometern, som publiceras av Finansinspektionen, var bruttotillgångarna vid slutet av 2000 ca 1,7 % (49 mdkr) lägre och nettoställningen ca 7,8 % (144 mdkr) lägre än ett år tidigare. Den fortsatt negativa börsutvecklingen hittills under 2001 innebär sannolikt att hushållens finansiella tillgångar nu har återgått till ungefär den nivå de hade före den särskilt snabba börsuppgång som inleddes fjärde kvartalet 1999. Uppskattningarna av förmögenhetsutvecklingen under de senaste två kvartalen är dock ännu osäkra.

Den mycket snabba ökningen av hushållens finansiella förmögenhet under 1999 och början av 2000 bidrog sannolikt avsevärt till den mycket starka utvecklingen av hushållens konsumtion under både 1999 och första halvåret 2000. Den nedgång på aktiebörserna som inleddes under våren 2000 och som accelererade under hösten har troligen också bidragit till att konsumtionsavmattningen på senare tid blivit kraftigare än vad som tidigare förutsetts. Även om det ännu är för tidigt att utvärdera storleken av dessa förmögenhetseffekter är det möjligt att effekterna, såväl positiva som negativa, underskattats i tidigare prognoser.

Samtidigt som hushållens finansiella ställning har försämrats har den reala förmögenheten fortsatt att öka i värde. Under det senaste året har priserna på sålda småhus ökat med ca 10 %. Antalet överlåtelse har emellertid sjunkit kraftigt under samma period, enligt preliminära uppgifter med ca 8 %.

I diagram 9.3 nedan illustreras en uppskattning av hushållens totala förmögenhetsställning i relation till den disponibla inkomsten för åren 1970–2000. Diagrammet visar att hushållens finansiella ställning som nämnts har försämrats under den senaste tiden, men den samlade förmögenhetsställningen måste fortfarande betecknas som mycket god.

Diagram 9.3 Hushållens förmögenhet i förhållande till disponibel inkomst

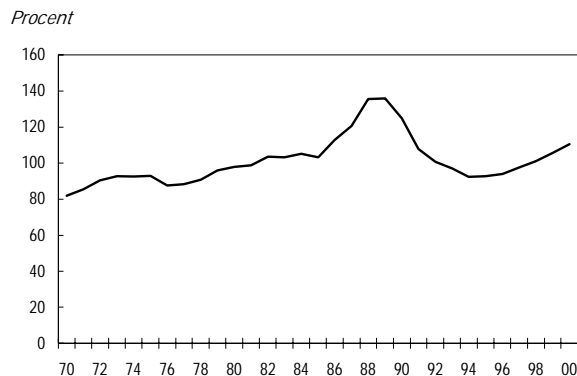

Anm: Värdet för 2000 är uppskattningar baserade på Finansinspektionens sparbarometer och egna beräkningar.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

I diagram 9.4 illustreras hushållens skulder i förhållande till den disponibla inkomsten. Detta mått har fortsatt att stiga och uppskattas nu ligga på ungefär samma nivå som 1991, då skulderna motsvarade 108 % av den disponibla inkomsten.

Diagram 9.4 Hushållens bruttoskuld i förhållande till disponibel inkomst

Anm: Värdet för 2000 är en uppskattning baserad på Finansinspektionens sparbarometer och egna beräkningar.

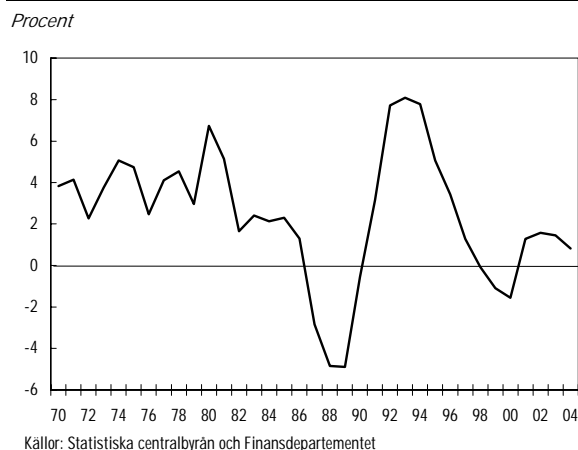
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Fortfarande är skuldbördan avsevärt lägre än under de sista åren på 1980-talet, men den ökande skuldsättningen gör hushållen känsligare för förändrade tillgångspriser och räntor.

Sparande och konsumtion

Sparkvoten har, som nämnts tidigare, sjunkit de senaste åren. I diagram 9.5 visas hushållens nettosparkvot enligt den tidigare definitionen (dvs. exklusive nettosparande i avtalspensioner).

Diagram 9.5 Hushållens nettosparkvot. Sparande (exkl. avtalspensioner) i förhållande till disponibel inkomst

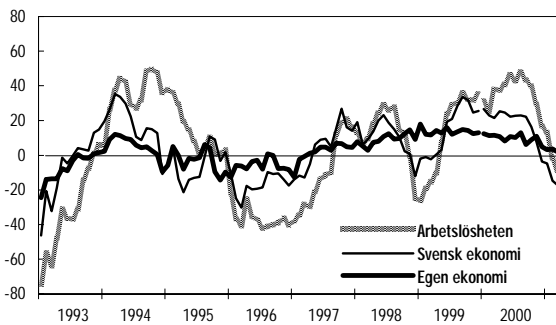

Enligt detta mått har sparkvoten varit negativ sedan 1998. Som diskuterats ovan kan hushållens låga sparande de senaste åren till viss del förklaras av stora inköp av kapitalvaror och snabbt ökande tillgångspriser. Mot bakgrund av att hushållens konsumtion av varaktiga varor kan vara på väg att dämpas och att den finansiella nettoställningen försämrats, om än från en mycket hög nivå, är det rimligt att anta att hushållen kommer att öka sparkvoten de närmaste åren. Hur stor del av de emotsedda inkomstökningarna som kommer att användas till sparande respektive till konsumtion beror i stor utsträckning på hushållens förväntningar om den egna ekonomiska utvecklingen. I diagram 9.6 illustreras hushållens tillförsikt avseende det egna hushållets ekonomi, Sveriges ekonomi och arbetslösheten, enligt Statistiska centralbyråns mätningar av hushållens inköpsplaner (HIP).

Som framgår av diagrammet sjönk HIP-indikatoren på hushållens tillförsikt avseende egen ekonomi något under förra året. Den har

Diagram 9.6 Hushållens förväntningar om ekonomin tolv månader framåt

Nettotal, procent

Anm: En metodomläggning 1 jan. 2000 ändrade seriernas nivåer. I diagrammet har värden för 2000–2001 anpassats till tidigare nivåer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

däremot inte försämrats i samma snabba takt som de bägge makroekonomiska förtroendekindikatorerna under fjärde kvartalet 2000 och början av 2001. Denna tudelning, i optimistiska förväntningar på den egna ekonomin och en mer pessimistisk syn på makroekonomin, företer vissa likheter med situationen i samband med den finansiella krisen hösten 1998. Den starka underliggande realekonomiska utvecklingen i Sverige 1998–1999 bidrog sannolikt till att hushållen under hela denna period gjorde åtskillnad mellan å ena sidan den tillfälliga försvagningen i världsekonomin och å andra sidan dennas begränsade effekter på hushållens ekonomi. Även för närvarande förutses goda förutsättningar för hushållens konsumtion. De gradvis sänkta nettotalen avseende egen ekonomi förra året kan betyda att hushållen successivt anpassat sina förväntningar till bl.a. en lägre förmögenhetstillväxt, och de stämmer väl överens med en relativt långsam dämpning av konsumtionstillväxten. En fortsatt kraftig börsnedgång tillsammans med en ökad osäkerhet om den internationella och svenska konjunkturen kan dock komma att försämra hushållens tillförsikt ytterligare. Detta är ett väsentligt osäkerhetsmoment i konsumtionsprognosen.

Utvecklingen 2001–2004

Den samlade bedömningen är att de grundläggande förutsättningarna för fortsatt konsumtionstillväxt är goda under prognosperioden 2001–2002. Sysselsättningen förväntas utvecklas väl under framför allt 2001. Den reala disponibla inkomsten förutses också växa i god takt under innevarande år. Nästa år väntas sysselsättnings- och inkomstillväxten bli något lägre men fortfarande ge relativt stort utrymme för ökad kon-

sumtion. De offentliga finanserna är starka. Hushållens syn på den egna ekonomin är positiv. De finansiella tillgångarna har minskat och skuldsättningen har ökat, men den samlade förmögenhetsställningen måste ändå fortfarande betecknas som stark i ett historiskt perspektiv. En avmattning av hushållens konsumtionstillväxt har förutsetts redan i tidigare prognoser. Det är rimligt att anta att hushållens konsumtion av bl.a. varaktiga varor nu växer i en lugnare takt, och att en något större andel av inkomsten sparas. Preliminära nationalräkenskaper för fjärde kvartalet 2000 tyder på att denna avmattning blir något kraftigare än förutsett. Detta kan delvis hänga samman med att den snabba ökningen i de finansiella tillgångarnas värde 1999–2000 har brutits. Sammantaget förutses konsumtionen växa med ca 2,5 % per år under 2001 och 2002 (se diagram 9.1).

Osäkerheten avseende hushållens konsumtionsutveckling under de närmaste åren bedöms nu vara större än i de närmast föregående prognoserna. Ett fortsatt kraftigt börsfall eller en sämre internationell konjunkturutveckling än vad som förutses i denna prognos skulle snabbt kunna försämra hushållens tillförsikt. Det är också möjligt att nationalräkenskapernas utfall för fjärde kvartalet förra året skall ses som inledningen på en kraftigare dämpning än vad som antagits här. Å andra sidan kan det svaga preliminära utfallet i större utsträckning än beräknat bero på tillfälliga faktorer. Om den disponibla inkomsten 2002 skulle öka mer än vad som nu förutses kan konsumtionen komma att växa starkare än enligt denna prognos.

Även under kalkylperioden 2003–2004 väntas den i grunden goda förmögenhetsställningen, hushållens realinkomstutveckling och de emotsedda starka offentliga finanserna ge stöd för en kalkyl som innebär fortsatt hög konsumtionstillväxt, även om en mer dämpad sysselsättningsutveckling bidrar till att tillväxttakten fortsätter att avta. Åren 2003 och 2004 beräknas hushållens konsumtionsutgifter öka i takt med BNP, i genomsnitt med ca 2,2 % per år. För att konsumtionen skall kunna utvecklas enligt denna kalkyl behöver de väntade offentliga finansiella överskotten utöver saldomålen till viss del komma hushållen till godo. Hur dessa överskjutande överskott skall disponeras tar regeringen dock ställning till först i kommande budgetpropositioner.

10 Investeringar

Investeringarna ökade förra året med 4,5 % mätt som årsgenomsnitt. Uppgången var något lägre än vad som förutsågs i budgetpropositionen då investeringstillväxten beräknades uppgå till 5,1 % för 2000. Det var framför allt investeringarna inom industrin och offentliga myndigheter som blev mindre omfattande än väntat.

De något försämrade tillväxtutsikterna för svensk ekonomi får konsekvenser för investeringsutvecklingen de närmaste åren. Industriföretagen justerade successivt ned sina investeringsplaner under förra året. Den oväntat låga kapacitetsutbyggnaden i industrin var sannolikt till viss del en konsekvens av att vissa investeringar ställdes in på grund av den fallande efterfrågan. Ytterligare en trolig orsak är emellertid att planerade investeringar inte hann realiseras. Fördröjda effekter av den kraftiga produktionsökningen och det höga kapacitetsutnyttjandet förra året väntas medföra att industrins investeringar ökar i år trots ett svagt konjunkturläge. En fortsatt tillväxt i tjänstesektorn och utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefonnät, UMTS, är viktiga förklaringar till att investeringarna i näringslivet som helhet beräknas öka med förhållandevis höga 6 % både i år och nästa år.

Tabell 10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kronor 2000	Procentuell volymförändring				
		2000	2001	2002	2003	2004
<i>Näringslivet</i>	267	6,4	6,3	6,0	2,5	2,2
Industri	82	3,1	4,8	3,0	3,4	3,2
Övrigt näringsliv	185	8,0	7,0	7,4	2,1	1,8
<i>Bostäder</i>	41	7,9	7,9	7,9	12,0	12,0
Nybyggnad	19	19,3	10,0	12,0	–	–
Ombyggnad	22	–0,7	6,0	4,0	–	–
<i>Offentliga myndigheter</i>	48	–7,4	4,0	2,4	2,4	2,1
Totalt	356	4,5	6,2	5,8	3,6	3,5
Därav						
Maskiner	172	4,0	5,7	5,3	2,8	2,5
Byggnader	127	4,5	7,2	6,6	5,0	5,2
Övrigt	57	6,5	5,6	5,4	2,8	2,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

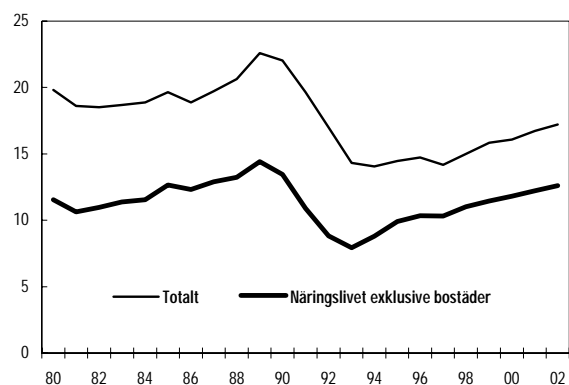
Enligt nationalräkenskaperna föll investeringarna inom offentliga myndigheter kraftigt förra året. Under de närmaste åren väntas en återhämtning ske av myndigheternas investeringar.

Förra året steg bostadsinvesteringarna med 8 %. Det förbättrade läget på arbetsmarknaden, en kraftig ökning av hushållens disponibla inkomster och de låga räntorna talar för en fortsatt uppgång i bostadsbyggandet. Uppgången dämpas dock av den ojämna regionala utvecklingen som skapar vissa utbudsrestriktioner. Såväl i år som nästa år väntas bostadsinvesteringarna öka med ca 8 %.

I den medelfristiga kalkylen, dvs. för åren 2003 och 2004, antas BNP växa i en långsiktigt normal och hållbar takt. Därmed antas BNP-tillväxten avta något jämfört med vad som prognoseras för i år och nästa år. Eftersom investeringarna i stor utsträckning påverkas av produktionstillväxten dämpas även investeringsuppgången 2003–2004. Bostadsinvesteringarna antas nå en långsiktigt hållbar nivå i det medelfristiga perspektivet, vilket innebär en kraftig uppgång från dagens låga nivå.

Diagram 10.1 Investeringar som andel av BNP

Löpande priser, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

10.1 Näringslivet

Industrin

Industriproduktionen ökade kraftigt under första halvåret 2000. Under förra årets senare del försämrades emellertid industrikonjunkturen överraskande snabbt. Enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer har avmattningen fortsatt under inledningen av 2001. Den fallande efterfrågan förefaller ha medfört att industriföretagen delvis har ställt in tidigare planerade investeringar. Så sent som i oktober förra året uppgav företagen enligt Statistiska centralbyråns (SCB:s) investeringsenkät att de hade investeringsplaner för 2000 som innebar en volymökning med 6 % i jämförelse med 1999. Nationalräkenskapernas

preliminära utfall för 2000 visar att uppgången stannade på 3 %.

Enligt volymberäkningar baserade på SCB:s enkät från i februari i år kommer industrins investeringar att öka med 8 % innevarande år. Delar av basindustrin, såsom gruv-, trä-, papper- och massaindustrierna, har mycket expansiva investeringsplaner. Även fordonsindustrin och textilbranschen har planer på att bygga ut kapaciteten, medan övriga branscher förutser måttligt ökade eller minskade investeringar i år.

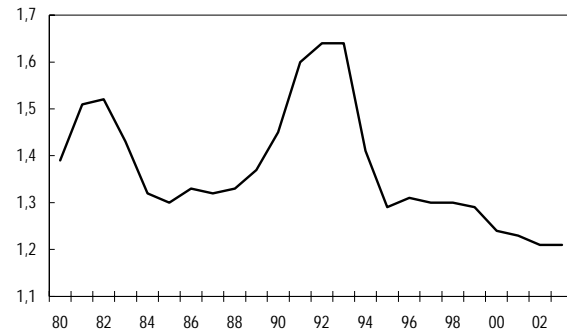
Investeringsenkätens uppgifter om industriföretagens sammantagna planer för i år framstår som expansiva mot bakgrund av det försvagade konjunkturläget. Sedan enkäten genomfördes har orderingången till industrin försämrats ytterligare. Investeringsstillväxten torde därför bli lägre än vad enkäten visar. De förhållandevis omfattande planerna för i år är troligen till viss del en följd av den mycket starka produktionsökningen förra året. Vid tidigare snabba tillväxtfaser har det visat sig vara svårt för företagen att på kort tid realisera planerade investeringar och man kan därför anta att det som en fördröjning från förra året genomförs vissa investeringar i år. Den planerade utbyggnaden av produktionskapaciteten i basindustrin är sannolikt ett exempel på detta. Karaktären på basindustrins investeringar, med en relativt lång planeringshorisont, talar för att dessa investeringar kommer att realiseras. KI:s barometer visar också att orderingången till maskinindustrin från hemmamarknaden var mycket hög under större delen av förra året, vilket brukar föregå ökade investeringar. Sammantaget bedöms industrins investeringar växa med knappt 5 % i år.

Under senare delen av innevarande år och under nästa år bedöms efterfrågan på industrivaror successivt öka i takt med att den internationella tillväxten åter tar fart. Därmed antas det uppstå ett behov av en fortsatt men begränsad utbyggnad av produktionskapaciteten. Nästa år bedöms investeringstillväxten i industrin uppgå till ca 3 %.

Utvecklingen av kapitalkvoten, dvs. kapitalstocken i förhållande till produktionsnivån, stöder prognosen om ökade investeringar i industrin både i år och nästa år. Nedgången i kapitalkvoten de senaste åren indikerar ett ökat resursutnyttjande och att det därmed finns ett behov av att bygga ut produktionskapaciteten, se diagram 10.2. Svårigheterna med att bedöma så-

väl den kortsiktiga som den långsiktiga utvecklingen av kapitalkvoten bör dock understrykas.

Diagram 10.2 Kapitalkvoten i industrin

Anm: Kapitalkvoten definieras som kvoten mellan kapitalstocken och förädlingsvärdet i industrin, uttryckt i 1998 års priser.

Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Övrigt näringsliv

Investeringarna i näringslivet exklusive industrin steg år 2000 med hela 8 %. Uppgången förklaras framför allt av stigande investeringar i tjänstesektorn där höga ökningstal för i stort sett samtliga delbranscher noterades.

Förra året ökade tjänsteproduktionen med 4,6 %. Den kraftiga sysselsättningsuppgången inledningsvis i år i tjänstesektorn visar att aktiviteten alltjämt är hög, vilket överensstämmer med SCB:s investeringsenkät från i februari som sammantaget visar på en fortsatt utbyggnad av kapaciteten. Prognosen för hushållens konsumtion, som är viktig för utvecklingen av produktionen och investeringarna i tjänstebranscherna, har reviderats ned i jämförelse med budgetpropositionen. Tillväxten förutses ändå vara god i denna sektor framöver. Beräkningar över vinstandelar visar att dessa visserligen har fallit de senaste åren men att de ligger på förhållandevis höga nivåer. För tjänstebranscherna som helhet väntas därför investeringarna öka i god takt även 2001 och 2002, se tabell 10.2.

Även inom andra delar av övrigt näringsliv väntas investeringarna växa de närmaste åren. Till exempel är det troligt att byggindustrin utökar sin produktionskapacitet till följd av utbyggnaden av den tredje generationens mobiltelefonnät (se nedan), ökade infrastrukturinvesteringar samt en i övrigt god byggkonjunktur.

Investeringsutvecklingen inom övrigt näringsliv väntas domineras av utbyggnaden av den s.k. tredje generationens mobiltelefonnät, UMTS, de närmaste åren. I ansökningarna till Post- och telestyrelsen angav de företag som fick licenser för de nya näten att kostnaderna för utbyggnaden

uppgår till ca 100 miljarder kronor t.o.m. 2012. Huvuddelen av investeringarna skall dock göras t.o.m. 2003 då de nya näten ska nå i stort sett hela Sveriges befolkning. Genom att företagen delvis tillåts samarbeta kan utgifterna för utbyggnaden minskas kraftigt i förhållande till vad företagen uppgav i ansökningarna. Tidpunkten för och storleken på dessa investeringar är mycket svåra att bedöma. I denna prognos antas investeringarna i UMTS-näten uppgå till 6 miljarder kronor i år och till 14 miljarder kronor nästa år. Den direkta effekten på den totala investeringstillväxten uppgår därmed till ca 2 procentenheter och på BNP-tillväxten till ca 0,3 procentenheter per år. De faktiska tillväxtbidragen är dock mindre genom undanträngning av bl.a. andra investeringar och, vad gäller BNP, genom att delar av utrustningen torde importeras.

Tabell 10.2 Övriga näringslivets investeringar

	Miljarder kronor		Procentuell volymförändring		
	2000	1999	2000	2001	2002
<i>Varuproducenter</i>					
Jord- och skogsbruk	9	-5,2	-0,8	3,8	2,3
Energi- och vattenverk	16	-9,0	6,2	3,9	3,0
Byggindustri	9	17,4	1,9	6,4	5,4
<i>Tjänsteproducenter</i>					
Handel	25	-1,0	6,1	4,2	3,6
Finansiell verksamhet	8	15,3	-4,9	4,7	3,4
Företagstjänste- verksamhet	29	10,7	3,0	4,9	4,7
Hushållsverksamhet	11	9,3	14,6	4,4	3,3
Fastighetsverksamhet	19	3,6	13,5	5,4	4,2
Övrig tjänsteverksamhet	59	27,7	13,8	12,0	14,4
därav transport	36	42,3	6,1	1,2	3,2
post och tele	16	8,1	36,9	37,3	35,6
övrigt	7	6,7	9,8	6,7	3,0
Summa	185	10,0	8,0	7,0	7,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

De fortsatt positiva förväntningarna om byggkonjunkturen utgör ett stöd för en prognos om generellt sett ökade investeringar i övrigt näringsliv. KI:s barometer visar att det bl.a. finns förväntningar om en fortsatt uppgång i övrigt husbyggande. Dessutom är orderingen till arkitekter samt bygg- och annan teknisk konsultverksamhet hög enligt barometern, vilket normalt förebådar en investeringsuppgång på ett till två års sikt. Priserna på kommersiella fastigheter ökade under senare delen av 1990-talet och

de steg med ytterligare 4 % 2000. Prisnivån är därmed generellt sett hög, vilket är en viktig förutsättning för att investeringar i nya fastigheter skall vara lönsamma.

10.2 Bostäder

Bostadsinvesteringarna ökade med 8 % förra året. Nybyggnationer av bostäder ökade starkt medan ombyggnationer minskade. Flera fundamentala faktorer talar för att bostadsinvesteringarna kommer att fortsätta att öka även de närmaste åren. Stigande fastighetspriser på andrahandsmarknaden och fallande vakanstal visar att efterfrågan på bostäder är hög i dagsläget. Under 2-årsperioden februari 1999 till februari i år har villapriserna ökat med närmare 20 %. Även om den regionala fördelningen är skev innebär den allt högre prisnivån att det i många fall är relativt lönsamt med nybyggnationer. Antalet beviljade bygglov, vilka är giltiga i 5 år, var förra året 30 % fler än två år tidigare.

En viktig faktor för utvecklingen av bostadsinvesteringarna är hushållens ekonomiska situation. Som framgår av diagram 9.3 i avsnittet om hushållens ekonomi och konsumtion försämrades hushållens finansiella förmögenhet förra året på grund av nedgången på Stockholmsbörsen. Trots detta måste ändå hushållens förmögenhetsställning betecknas som god. Dessutom beräknas de reala disponibla inkomsterna öka med drygt 5 % i år och med ca 3 % nästa år vilket, tillsammans med en fortsatt förbättring av läget på arbetsmarknaden, väntas bidra till att höja efterfrågan på bostäder ytterligare. I takt med de försämrade internationella konjunkturutsikterna har räntorna fallit, vilket underlättar finansieringen av bostadsbyggandet. Förslaget om investeringsbidrag för att stimulera byggandet av hyresrätter som presenteras i vårpropositionen samt de tidigare beslutade stöden till studentbostäder och ekologiskt byggande väntas också bidra till ökade bostadsinvesteringar de närmaste åren.

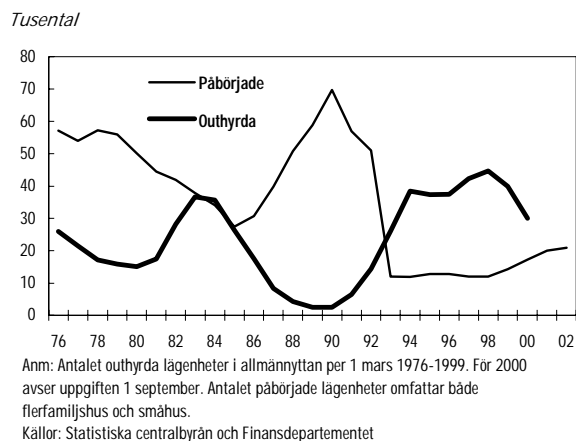
Trots många gynnsamma omständigheter och en i dagsläget hög efterfrågan ligger bostadsinvesteringarna på en mycket låg nivå. Förra året uppgick antalet påbörjade nybyggnationer till 17 200 lägenheter enligt preliminär statistik från SCB. Enligt Boverkets bedömningar skulle det behövas byggas 25 000–30 000 lägenheter årligen för att svara mot den långsiktiga efterfrågan. Det

kan nämnas att under de senaste 8 åren har i genomsnitt endast 13 000 lägenheter byggts per år, vilket är en viktig förklaring till att de totala investeringarnas andel av BNP var mycket låg under större delen av 1990-talet, se diagram 10.1.

Möjliga orsaker till att bostadsbyggandet fortfarande är förhållandevis återhållsamt är bl.a. en låg lönsamhet i nyproduktion av hyresrätter samt vissa utbudsrestriktioner i form av brist på byggnadsarbetare och tomtmark i de expansiva storstadsområdena.

Sammantaget beräknas antalet påbörjade nybyggnationer närma sig en mer långsiktigt hållbar nivå de närmaste åren. Antalet påbörjade nybyggda lägenheter beräknas uppgå till 20 000 i år för att sedan stiga till 21 000 nästa år. Av samma orsaker bedöms även påbörjade ombyggnationerna av bostäder öka framöver, från 18 300 lägenheter förra året till 22 000 i år och till 23 000 nästa år.

Diagram 10.3 Antalet outhyrda lägenheter respektive påbörjade nybyggnationer av lägenheter

10.3 Lager

Under förra året gav lagerinvesteringarna ett bidrag till BNP-tillväxten på motsvarande 0,6 % av BNP. Av det totala lagerbidraget förklaras ca 0,4 procentenheter av en lagerökning i industrin, och förändringen av handelslager förklarar ytterligare ca 0,2 procentenheter. Lageruppbyggnaden förefaller delvis vara ofrivillig och resultatet av en missbedömning av efterfrågeläget mot slutet av förra året. Därmed bedöms det finnas ett behov av att avveckla dessa lager i år, vilket väntas dämpa produktionstillväxten med motsvarande 0,2 % av BNP. Under perioden 2002-2004 antas lagerinvesteringarna vara av samma

storleksordning som i år och de är därmed tillväxtneutrala.

Industriföretagen verkar till viss del ha överraskats av försämringen av industrikonjunkturen under andra halvåret 2000. Av KI:s barometer framgår att missnöjet med lagersituationen steg förhållandevis kraftigt mot slutet av förra året och att problemen kvarstår under inledningen av innevarande år. Lagerkvoten, dvs. lagerstocken i förhållande till produktionen, steg visserligen under andra halvåret 2000 men uppgången var begränsad, vilket indikerar att den kraftiga lagertillväxten under förra året även var resultatet av att produktionsnivån var mycket hög. Sammantaget förefaller det finnas ett behov av att justera ned lagren i år. Den något splittrade bilden mellan barometern och beräkningar över lagerkvoten utgör emellertid en osäkerhet i bedömningen av hur stort detta behov är. Nästa år väntas industrins lager öka något i samband med att produktionen tilltar.

Även inom detaljhandeln bedöms det finnas ett behov av att justera ned lagren i år. Lagerproblemen uppstod under andra halvåret i fjol, troligen som en konsekvens av att företagen överskattade styrkan i hushållens efterfrågan efter den mycket starka inledningen av förra året. Företagen köpte helt enkelt in för mycket varor inför andra halvåret och när hushållens efterfrågan steg mindre än väntat växte lagren. Detta stämmer överens med lagerkvotens utveckling och KI:s barometer som visar att missnöjet med lagersituationen ökade mot slutet av förra året. Även inom partihandeln noterades en lagertillväxt förra året och då framför allt av maskiner och verktyg, vilket kan sättas i samband med avmattningen i industrin. Nedjusteringen av handelslagrens önskade lager väntas framför allt ske under första halvåret 2001. Nästa år bedöms en frivillig lagertillväxt ske i takt med att hushållens konsumtion stiger.

11 Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas uppgå till 3,6 % av BNP i år. År 2002 väntas sparandet sjunka till drygt 3 % av BNP. Det positiva sparandet bidrar till att den offentliga nettoskulden vänds till en positiv finansiell nettoställning redan i år. Även för 2003 och 2004 överstiger prognosen för det finansiella sparandet målet om ett överskott på 2 % av BNP.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Finansiellt sparande

För år 2000 uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande till nära 85 miljarder kronor eller 4,1 % av BNP, se tabell 11.1. Det är en ökning med 50 miljarder kronor eller 2,4 % av BNP, jämfört med 1999. Den kraftiga förbättringen beror på att utgifterna sjönk medan skatteinkomsterna ökade som andel av BNP.

I år fortsätter utgifterna att minska som andel av BNP främst till följd av en kraftig minskning

av ränteutgifterna på statsskulden. Även inkomsterna sjunker som andel av BNP. Skattekvoten sjunker med drygt 1 procentenhet till 51,7 %. Inkomsterna av räntor och utdelningar minskar genom AP-fondens överföring av tillgångar till staten för amortering av statsskulden. Det finansiella sparandet reduceras till 3,6 % av BNP.

År 2002 sjunker skattekvoten ytterligare till följd av att tillfälliga skatteinkomster i år om 8 miljarder kronor på SPP-medel faller bort. Utgiftskvoten fortsätter att minska men i lägre takt än under de närmaste föregående åren. Det finansiella sparandet beräknas till 3,1 % av BNP. År 2003 stabiliseras inkomsterna och utgifterna som andel av BNP och det finansiella sparandet beräknas till 3,1 % av BNP. För 2004 medför en minskad utgiftskvot att det finansiella sparandet stiger till 3,6 % av BNP.

Enligt prognosen överstiger det finansiella sparandet åren 2002–2004 målet om ett överskott på 2 % av BNP. Beräkningarna av skulder och ränteutgifter är emellertid baserade på ett antagande för den offentliga sektorns finansiella sparande i enlighet med målet för åren 2002–2004.

Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	1 238,5	1 247,3	1 280,6	1 336,2	1 395,3
<i>procent av BNP</i>	<i>59,5</i>	<i>57,6</i>	<i>56,7</i>	<i>56,6</i>	<i>56,6</i>
Skatter och avgifter	1 100,1	1 119,7	1 149,4	1 198,2	1 250,3
<i>procent av BNP</i>	<i>52,8</i>	<i>51,7</i>	<i>50,9</i>	<i>50,7</i>	<i>50,7</i>
Kapitalinkomster	68,1	57,2	58,3	62,4	66,9
Övriga inkomster	70,3	70,5	72,9	75,6	78,1
Utgifter	1 153,8	1 168,8	1 209,5	1 263,4	1 306,0
<i>procent av BNP</i>	<i>55,4</i>	<i>54,0</i>	<i>53,5</i>	<i>53,5</i>	<i>53,0</i>
Utgifter exkl. räntor	1 064,6	1 098,8	1 138,8	1 195,5	1 236,5
Ränteutgifter	89,2	70,0	70,6	67,9	69,5
Finansiellt sparande enligt prognos	84,7	78,5	71,1	72,8	89,2
<i>procent av BNP</i>	<i>4,1</i>	<i>3,6</i>	<i>3,1</i>	<i>3,1</i>	<i>3,6</i>
Beräkningsteknisk överföring	–	–	25,9	25,6	39,9
Finansiellt sparande efter överföring	84,7	78,5	45,2	47,2	49,3
<i>procent av BNP</i>	<i>4,1</i>	<i>3,6</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>
Finansiell ställning					
Nettoskuld	29,2	-75,0	-128,5	-181,3	-231,7
<i>procent av BNP</i>	<i>1,4</i>	<i>-3,5</i>	<i>-5,7</i>	<i>-7,7</i>	<i>-9,4</i>
Konsoliderad bruttoskuld	1 158,6	1 106,7	1 134,3	1 137,1	1 153,2
<i>procent av BNP</i>	<i>55,6</i>	<i>51,1</i>	<i>50,2</i>	<i>48,1</i>	<i>46,8</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

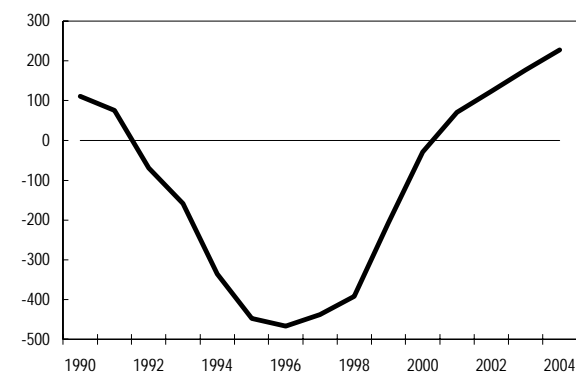
Den finansiella ställningen

Den offentliga sektorns finansiella tillgångar och skulder redovisas i Statistiska centralbyråns (SCB:s) finansräkenskaper. Enligt de regler som gäller inom EU (ENS 1995) värderas tillgångar och skulder till marknadspris. Det innebär att förändringen av den finansiella nettoställningen inte bara bestäms av det finansiella sparandet utan också påverkas av värdeförändringar på finansiella tillgångar och skulder. Det gäller såväl realiserade som realiserade värdeförändringar.

Den offentliga sektorns finansiella förmögenhet uppgick 1990 till över 100 miljarder kronor eller 8 % av BNP. Under den djupa krisen de första åren av 1990-talet försämrades den finansiella ställningen snabbt. Förmögenheten vändes till en nettoskuld som 1995 var nära 450 miljarder kronor eller 26 % av BNP, se diagram 11.1. Sedan 1996 har den finansiella ställningen förbättrats och 1999 hade nettoskulden mer än halverats till drygt 200 miljarder kronor eller 10,4 % av BNP. Förbättringen av den finansiella ställningen mellan 1995 och 1999 berodde så gott

Diagram 11.1 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning

Miljarder kronor

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

som uteslutande på värdeförändringar medan bidraget från sparandet var marginellt, se tabell 11.2. Värdeförändringarna uppstod genom att sjunkande räntor ökade marknadsvärdet på främst AP-fondens obligationer, genom att apprecieringen av kronan reducerade skulden i utländsk valuta samt genom stigande aktiekurser.

Tabell 11.2 Finansiell nettoställning

Miljarder kronor

	1995	1999	2000	2001	2002
Tillgångar	1 098	1 366	1 447	1 380	1 450
Staten	345	414	439	463	461
Pensionssystemet	601	752	801	702	763
Den kommunala sektorn	152	200	206	215	226
Skulder	1 545	1 573	1 476	1 305	1 322
Staten	1 386	1 374	1 279	1 106	1 114
Pensionssystemet	1	8	2	2	2
Den kommunala sektorn	158	191	195	197	206
Finansiell nettoställning	-447	-207	-29	75	128
<i>procent av BNP</i>	<i>-26,1</i>	<i>-10,4</i>	<i>-1,4</i>	<i>3,5</i>	<i>5,7</i>
Staten	-1 041	-960	-840	-643	-653
Pensionssystemet	600	744	799	700	761
Den kommunala sektorn	-6	9	11	18	21
Förändring av nettoställning		1995-99	1999-00	2000-01	2001-02
Totalt		240	178	104	54
genom					
Finansiellt sparande		3	85	79	45
Värdeförändring		237	93	26	8
därav					
Tillgångar		268	81	-67	70
Skulder		28	-97	-171	17

Anm: För staten är skulden redovisad enligt Riksgäldskontorets redovisning av statsskulden. Denna avviker från värderingen i finansräkenskaperna. Skillnaden har i tabellen lagts på statens tillgångar så att den finansiella nettoställningen stämmer med redovisningen i finansräkenskaperna.

I värdeförändringarna 1995-99 ingår förutom statistiska diskrepanser även skillnader mellan national- och finansräkenskapernas redovisning av det finansiella sparandet.

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Förra året beräknas den finansiella ställningen ha förbättrats med nära 180 miljarder kronor. Av förbättringen svarade det finansiella sparandet för 84 miljarder kronor. Genom marknadsnoteringen av Telia AB ökade det bokförda värdet av statens andel i Telia med 75 miljarder kronor. Det är börsnoteringar i sig som påverkar värderingen oavsett hur stor andel av tillgångarna som säljs i samband med noteringen. Icke marknadsnoterade aktier värderas i finansräkenskaperna till det bokförda värdet av eget kapital. Vid utgången av 2000 beräknas den offentliga sektorns finansiella tillgångar till 1 447 miljarder kronor och skulderna till 1 476 miljarder kronor, varav statskulden uppgick till 1 279 miljarder kronor. Tillgångarna finns främst i pensionssystemet, men även staten har stora tillgångar, varav en del består av lågt värderade aktier i icke börsnoterade bolag som t.ex. Vin och Sprit AB och Vattenfall AB.

Överskotten i den offentliga sektorns finansiella sparande medför en fortsatt förbättring av den finansiella ställningen. Nettoskulden vänds i år till en positiv förmögenhet på över 3 % av BNP. Denna förmögenhet växer i takt med det finansiella sparandet. I prognosen inkluderas endast de värdeförändringar på statskulden som följer av den förutsatta apprecieringen av kronan. Genom att överskotten från och med 2002 ligger i ålderspensionssystemet kommer förmögenheten att växa genom ackumulering av finansiella tillgångar både i fördelningssystemet (AP-fonden) och i premiepensionssystemet. Samtidigt medför det underskott som uppstår i statens finansiella sparande, vid ett överskott på 2 % av BNP i hela den offentliga sektorn, att skuldsidan i den offentliga sektorns balansräkning också ökar. Skuldökningen är dock inte större än att statskulden och den konsoliderade bruttoskulden, som förra året understeg referensvärdet inom EU på 60 % av BNP, fortsätter att minska som andel av BNP.

Jämförelse med budgetpropositionen för 2001

Enligt preliminära nationalräkenskaper blev den offentliga sektorns finansiella sparande år 2000 ca 14 miljarder kronor bättre än vad som beräknades i budgetpropositionen för 2001. Det högre sparandet beror på att skatteinkomsterna underskattades. Eftersom en del av de högre skatteinkomsterna förra året bedöms vara permanenta har skatterna för prognosperioden inte revideras ned i takt med nedjusteringen av BNP. Det fi-

nansiella sparandet för 2001 beräknas därför vara i stort sett oförändrat jämfört med beräkningen i budgetpropositionen. För åren 2002 och 2003 bidrar de nu föreslagna reformerna till att reducera det finansiella sparandet jämfört med prognosen i budgetpropositionen.

Den konsoliderade bruttoskulden vid utgången av 2000 blev 60 miljarder kronor lägre än beräkningen i budgetpropositionen. Det beror huvudsakligen på en oväntad ökning av AP-fondens innehav av statspapper. Dessa räknas av från statskulden i redovisningen av den konsoliderade bruttoskulden. AP-fonden väntas emellertid under prognosperioden dra ned sitt innehav statspapper så att den konsoliderade bruttoskuldens nivå kommer att ligga i linje med vad som förutsattes i budgetpropositionen. Nettoskuldens värde var vid slutet av 1999 enligt finansräkenskaperna 17 miljarder kronor lägre än vad som redovisades i budgetpropositionen. Trots den lägre nivån har prognosen för nettoskulden justerats upp för år 2000 med 19 miljarder kronor, främst till följd av att värdet av statens aktier i Telia AB sjönk under hösten förra året.

Skatter och avgifter

I nationalräkenskaperna redovisas skatterna i huvudsak när skattskyldigheten uppstår och inte, som i statsbudgeten, när skatten betalas. Periodiseringen av inkomstskatterna är dock ofullständig på grund av att redovisningen avviker från de slutligt fastställda skatterna. Därtill kommer att den del av mervärdesskatten och tullinkomsterna, som ingår som en del av EU-avgiften, inte redovisas som transaktioner i den offentliga sektorn utan bokförs som en skatt till utlandet. De totala skatteinkomsterna är således större än de skatter som redovisas i den offentliga sektorn.

Skatteinkomsterna har stigit kraftigt de senaste åren och uppgick 2000 till 53,4 % av BNP, se tabell 11.3. I år har skatterna sänkts med 21 miljarder kronor eller 1 % av BNP. Därav svarar sänkt inkomstskatt för hushåll för 15 miljarder kronor. Skatten på utdelade medel från försäkringsgivaren Alecta, f.d. SPP, höjer tillfälligt skatteinkomsterna med 8 miljarder kronor eller 0,4 % av BNP i år. Skatteförändringarna bidrar till att skattekvoten sjunker till 52,3 % i år.

I den ekonomiska vårpropositionen föreslås inga skattesänkningar för 2002 annat än att redetivstödets utformas som ett skatteavdrag. Skatte-

Tabell 11.3 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållens direkta skatter och avgifter	22,4	21,3	21,0	21,4	21,4
Företagens direkta skatter	3,3	3,2	2,7	2,4	2,6
Arbetsgivar- och egenföretagaravgifter	15,1	14,8	14,8	14,7	14,6
Mervärdesskatt	7,1	7,4	7,4	7,4	7,3
Fastighetsskatt	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Övriga indirekta skatter	4,4	4,5	4,3	4,2	4,0
Summa	53,4	52,3	51,2	51,1	51,0
<i>varav till EU</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,3</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

kvoten sjunker ändå med drygt 1 procentenhet till 51,2 %, bl.a. till följd av periodiseringseffekter och att den tillfälliga skatten på SPP-medel faller bort.

År 2003 avskaffas det särskilda grundavdraget för pensionärer och skatteförmånen ersätts med en beskattad garantipension. Det medför att skatteinkomsterna från hushållen ökar med 13 miljarder kronor eller 0,5 % av BNP. Eftersom andra skatter minskar som andel av BNP till följd av att skattebaserna ökar långsammare än BNP så stabiliseras skattekvoten 2003 och 2004 på ungefär samma nivå som 2002.

Utgifter

Den offentliga sektorns utgifter uppgick förra året till 55,4 % av BNP. Utgiftskvoten har minskat sedan 1993, då den, inklusive utgifter för bankstödet, uppgick till 70 %. Redovisningen av utgifterna är konsoliderade för interna transaktioner mellan delsektorerna inom den offentliga sektorn. Det innebär bl.a. att statsbidragen till kommuner och landsting, vilka ingår i de statliga takbegränsade utgifterna, inte ingår i den offentliga sektorns utgifter. Däremot ingår den kommunala konsumtionen som delvis finansieras med statsbidrag.

Tillväxten i BNP, sänkta ränteutgifter och minskningen av arbetslösheten bidrar till en fortsatt minskning av utgiftskvoten 2001 och 2002. Utgiftskvoten exklusive räntor stiger 2003 till följd av att det särskilda grundavdraget för pensionärer ersätts med en beskattad garantipension. Detta höjer utgiftskvoten, liksom skattekvoten, med 0,5 procentenheter. Bortsett från denna förändring skulle utgiftskvoten exklusive räntor sjunka även 2003, trots den antagna långsammare BNP-ökningen.

Den offentliga konsumtionen är i stort sett oförändrad som andel av BNP i år och nästa år. I volym beräknas den statliga konsumtionen öka med 1,5 % i år, efter en minskning med nära 3 % förra året. Den kraftiga minskningen var delvis en följd av att utgifterna inom försvaret sjönk med 5 %. För 2002 väntas den statliga konsumtionen sjunka med 1,5 %. Den kommunala konsumtionen förutses stiga med drygt 1 % per år 2001 och 2002.

Tabell 11.4 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Hushållstranf.	19,1	19,0	18,7	19,2	18,9
Övriga transf.	3,3	2,8	2,9	2,8	2,7
Konsumtion	26,3	26,4	26,3	26,1	26,0
Staten o. ålderspensionssystemet	7,6	7,7	7,4	7,3	7,2
Kommunal sektor	18,7	18,7	18,9	18,8	18,8
Investeringar	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5
Ränteutgifter	4,3	3,2	3,1	2,9	2,8
Summa utgifter	55,4	54,0	53,5	53,5	53,0
exkl. räntor	51,1	50,8	50,4	50,6	50,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Under 2003 och 2004 beräknas den offentliga konsumtionen öka med 0,5 % per år i volym. Det finansiella utrymmet för en fortsatt tillväxt i den kommunala sektorns konsumtion uppgår till 1 % per år, medan den statliga konsumtionen i stort sett bedöms vara oförändrad.

Ränteutgifterna minskar särskilt kraftigt i år då statskulden reduceras genom den stora överföringen från AP-fonden. I år beräknas ränteutgifterna till drygt 3 % av BNP. Det kan jämföras med 1995 och 1996, då ränteutgifterna uppgick till över 7 % av BNP. En del av nedgången beror

på att statsskulden reducerats genom att de finansiella tillgångarna dragits ned (se ovan avsnittet om nettoskulden). Därmed sjunker även inkomsterna av räntor och utdelningar. Underskottet av kapitalinkomster och ränteutgifter netto, uppgick som högst 1997 till drygt 2 % av BNP. I år beräknas detta underskott ha reducerats till 0,5 % av BNP. Nettot av den offentliga sektorns kapitalinkomster och ränteutgifter har således förbättrats betydligt mindre än vad de minskade ränteutgifterna visar.

11.2 Den statliga sektorn

Statens finansiella sparande uppgick till 27 miljarder kronor förra året och budgetsaldot visade ett överskott på 102 miljarder kronor. Skillnaden mellan det finansiella sparandet och budgetsaldot beror huvudsakligen på att inkomsterna från försäljningen av aktier i Telia AB inte inräknas i det finansiella sparandet. Statsskulden minskade med 95 miljarder kronor till 61,4 % av BNP.

Statens finansiella sparande påverkas av den finansiella infasningen av det reformerade ålders-

pensionssystemet. Reformen medför en påtaglig belastning på statens finanser. De statliga ålderspensionsavgifterna, överföringen av medel till premiepensionssystemet, reglering av avgiftsuttaget m.m. medför en årlig nettoförsvagning av statsfinanserna med 60 miljarder kronor. Därtill kommer att pensionsutgifter för 7,5 miljarder kronor, från och med 2003, överförs till staten från ålderspensionssystemet. Som kompensation för denna försvagning har det under åren 1999 och 2000 överförts medel till staten från AP-fonden motsvarande 45 miljarder kronor vardera året för amortering av statsskulden. I början av 2001 har ytterligare en överföring på 155 miljarder kronor ägt rum. Denna överföring leder till att ett finansiellt sparande på nära 172 miljarder kronor redovisas för staten i år. Statsskulden minskar med 174 miljarder kronor medan statsbudgeten beräknas visa ett överskott på endast 69 miljarder kronor. Den ovanligt stora skillnaden mellan förändringen av statsskulden och budgetsaldot beror till större delen på att den del av överföringen från AP-fonden som består av statsobligationer inte påverkar det redovisade budgetsaldot utan skrivs av direkt mot statsskulden.

Tabell 11.5 Statens finanser (exklusive statliga affärsverk och aktiebolag)

Miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	737,8	841,7	698,9	718,1	750,8
Skatter och avgifter	627,9	625,3	637,3	654,7	685,8
Överföring från AP-fonden	46,6	155,0	–	–	–
Övriga inkomster	63,4	61,4	61,6	63,4	64,9
Utgifter	710,8	670,0	691,8	716,9	735,7
Transfereringar till hushåll, näringsliv och utlandet	291,7	293,9	302,1	331,7	338,7
Bidrag till kommuner	82,6	83,9	90,2	79,9	82,0
Ålderspensionsavgifter till pensionssystemet	20,0	21,3	23,4	24,7	26,0
Premiepensionsmedel	55,7	19,6	20,9	23,0	24,0
Konsumtion och investeringar	179,2	188,7	192,0	197,1	203,1
Ränteutgifter	81,6	62,6	63,1	60,5	62,0
Finansiellt sparande enligt prognos	27,0	171,7	7,1	1,2	15,1
<i>procent av BNP</i>	<i>1,3</i>	<i>7,9</i>	<i>0,3</i>	<i>0,1</i>	<i>0,6</i>
Beräkningsteknisk överföring	–	–	25,9	25,6	39,9
Finansiellt sparande efter överföring	27,0	171,7	-18,8	-24,4	-24,9
<i>procent av BNP</i>	<i>1,3</i>	<i>7,9</i>	<i>-0,8</i>	<i>-1,0</i>	<i>-1,0</i>
Budgetsaldo	101,9	69,1	-16,7	-12,5	-20,5
<i>procent av BNP</i>	<i>4,9</i>	<i>3,2</i>	<i>-0,7</i>	<i>-0,5</i>	<i>-0,8</i>
Statsskuld	1 279,2	1 105,7	1 114,1	1 121,0	1 140,4
<i>procent av BNP</i>	<i>61,4</i>	<i>51,1</i>	<i>49,3</i>	<i>47,5</i>	<i>46,3</i>

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Åren 2002–2004, när effekten av infasningen av pensionsreformen är avslutad, beräknas statens sparande efter beräkningsteknisk överföring visa ett underskott på ca 1 % av BNP. Den beräkningstekniska överföringen innebär att statens finansiella sparande och budgetsaldo anpassas så att överskottsmalet inom hela den offentliga sektorn på 2 % av BNP uppnås exakt. Överskottet i de offentliga finanserna kommer att ligga i ålderspensionssystemet. Det är en följd av att pensionsreformen innebär en mycket stor omfördelning av det offentliga finansiella sparandet från staten till ålderspensionssystemet.

Underskottet i statsbudgeten blir något mindre än i det finansiella sparandet under perioden 2002–2004. Det beror dels på att den del av årets överföring från AP-fonden som består av bostadsobligationer påverkar budgetsaldot först när obligationerna förfaller till betalning, dels på antagna försäljningar av aktier. Budgetunderskottet medför att statsskulden ökar nominellt, men fortsätter att minska som andel av BNP. År 2002 väntas statsskulden understiga 50 % av BNP.

11.3 Ålderspensionssystemet

Ålderspensionsreformen innebär att AP-fonden fr.o.m. år 1999 har en delvis ny roll. Fonden finansierar numera inkomstbaserade ålderspensioner inom det reformerade systemets s.k. fördelningsdel. Finansieringsansvaret för förtids- och efterlevandepension har förts över till statsbudgeten. Vidare medför reformen att fondens avgiftsinkomster förstärks genom att det införs ålderspensionsavgifter på vissa transfereringar m.m. som betalas över statsbudgeten. Därtill kommer att en större del av arbetsgivaravgifterna sedan 2000 betalas till pensionssystemet.

Vid sidan av AP-fonden sker en förmögensuppbyggnad inom premiepensionssystemet. De medel som avsätts motsvarar intjänad premiepensionsrätt och placeras först i Riksgäldskontoret och därefter hos den fondförvaltare som den enskilde själv väljer. Genom att den statliga Premiepensionsmyndigheten (PPM) formellt är ägare av fondandelarna kommer sparandet i premiepensionssystemet att i nationalräkenskaperna inräknas i den offentliga sektorn. Under år 2000 överfördes retroaktiva premiepensionsmedel avseende inkomstären 1995–1998 från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till PPM, sammanlagt 56 miljarder kro-

nor. Det sparande som sker inom premiepensionssystemet motsvaras således av ett reducerat sparande inom staten. Medel motsvarande premiepensionsrätten överförs till PPM först andra året efter inkomståret. Sparandet i PPM består av den årliga överföringen av medel från Riksgäldskontoret samt direktavkastningen på förvaltade fonder med avdrag för utbetalda pensioner och förvaltningskostnader.

År 2000 uppgick det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet till drygt 55 miljarder kronor eller 2,7 % av BNP. Sparandet skedde helt i PPM medan AP-fondens sparande reducerades med 45 miljarder kronor av överföringen till staten. I år medför den stora överföringen på 155 miljarder kronor till staten att AP-fonden får ett underskott i det finansiella sparande på 121 miljarder kronor. PPM:s sparande sjunker till normal nivå när överföringen från Riksgäldskontoret består av ett års intjänade premiepensionsrätter.

Tabell 11.6 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	243,1	200,9	211,5	223,9	235,4
Avgifter	154,3	157,3	164,6	171,5	177,9
Premiepensionsmedel	56,1	19,6	20,9	23,0	24,0
Räntor och utdelningar	32,7	24,0	26,0	29,3	33,3
Utgifter	187,7	300,4	150,7	153,0	160,9
Pensioner	138,8	143,5	148,8	151,0	159,0
Överföring till staten	45,0	155,0	–	–	–
Övriga utgifter	3,8	1,9	1,9	2,0	2,0
Finansiellt sparande	55,4	–99,5	60,8	70,9	74,4
<i>procent av BNP</i>	<i>2,7</i>	<i>–4,6</i>	<i>2,7</i>	<i>3,0</i>	<i>3,0</i>
därav					
AP-fonden ¹	–0,3	–121,3	36,7	43,5	44,7
Premiepensionsmyndigheten	55,8	21,8	24,2	27,4	29,7

¹ Med AP-fonden avses fördelningsdelen av ålderspensionssystemet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

När överföringarna till staten upphör år 2002 beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till 2,7 % av BNP. År 2003 stiger sparandet till 3 % av BNP till följd av att staten övertar pensionsutgifter för 7,5 miljarder kronor. Det innebär att mer än hela överskottsmalet på 2 % av BNP för den offentliga sektorn ligger i pensionssystemet

och används för att bygga upp pensionsfonder. Överskottet i ålderspensionssystemet fördelas med ca 60 % på AP-fonden och 40 % på PPM.

11.4 Kommunsektorn

Den gynnsamma utvecklingen av skatteinkomster och statsbidrag skapar ett utrymme för fortsatt tillväxt av kommunal konsumtion under hela prognosperioden. Enligt kommunallagen är kommuner och landsting skyldiga att uppnå ekonomisk balans från och med år 2000. Om kostnaderna överstiger intäkterna skall underskottet täckas inom två år. Bedömningen av hur kommunsektorns konsumtionsutgifter utvecklas har gjorts med beaktande av balanskravet. Kommunsektorn som helhet beräknas uppfylla kravet om en ekonomi i balans fr.o.m. innevarande år.

Enligt nationalräkenskaperna ökade kommunsektorns konsumtionsutgifter i volym med 1,4 % förra året,¹² vilket är mer än vad som antogs i budgetpropositionen. Det finansiella sparandet uppgick till drygt 2 miljarder kronor. Övergången till extern förvaltning av nyintjänade kommunala avtalspensioner medför att det finansiella sparandet reduceras från och med år 2000, vilket inte beaktades i prognosen i budgetpropositionen. Eftersom kommunernas pensionsåtagande sjunker med motsvarande belopp påverkas emellertid inte det ekonomiska resultatet. Med den nya finansieringen av pensionerna torde ett finansiellt sparande nära noll vara tillräckligt för att balanskravet skall vara uppfyllt.

Inkomsterna i kommunsektorn fortsätter att utvecklas starkt i år och nästa år. Sysselsättningsuppgången i ekonomin som helhet leder till ökade skatteintäkter. Den genomsnittliga skattesatsen för kommuner och landsting 2001 är 30,53 % och den antas ligga kvar på en oförändrad nivå fram till och med 2004. Skatteinkomsterna beräknas öka med 75 miljarder kronor mellan 2000 och 2004. En del av ökningen beror på förändringar i inkomstbeskattningen, som sammantaget ökar kommunsektorns skatteunderlag.

Det generella statsbidraget regleras i motsvarande grad.

Statsbidragen till kommuner och landsting har höjts i flera steg. I år är statsbidragen 24 miljarder kronor högre än 1996. Justeringar till följd av förändringarna i inkomstbeskattningen har då inte beaktats.

Den kommunala skattekvoten, dvs. kommunsektorns skatteinkomster och statsbidrag som andel av BNP, är i stort sett oförändrad sett över perioden som helhet. Skatteinkomsterna stiger med ca 13 miljarder kronor från 2003 till följd av att det särskilda grundavdraget för pensionärer avskaffas och ersätts med en beskattad garanti-pension. Det generella statsbidraget sänks i motsvarande grad. Exkluderat denna förändring skulle således statsbidragen uppgå till 95 miljarder kronor 2004.

Tabell 11.7 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	466,0	488,1	508,3	525,4	544,8
Skatter	337,5	358,4	370,9	396,7	412,5
Statsbidrag ¹	82,6	83,9	90,2	79,9	82,0
<i>Skatter och statsbidrag, % av BNP</i>	<i>20,2</i>	<i>20,4</i>	<i>20,4</i>	<i>20,2</i>	<i>20,1</i>
Övrigt	45,9	45,8	47,2	48,9	50,4
Utgifter	463,7	481,8	505,2	524,8	545,1
Konsumtion	389,4	405,6	427,2	445,1	463,3
<i>Volymförändring²</i>	<i>1,4³</i>	<i>1,2</i>	<i>1,2</i>	<i>1,0</i>	<i>1,0</i>
Övrigt	74,3	76,1	78,0	79,7	81,8
Finansiellt sparande	2,3	6,3	3,1	0,6	-0,3

Anm: Från och med år 2000 redovisas kommunsektorn exklusive Svenska kyrkan.

¹ Statsbidrag redovisas netto efter avdrag för kommunernas och landstingens avgifter till det kommunala moms-systemet.

² Årlig procentuell förändring av konsumtionsutgifter i fasta priser.

³ Om överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållen beaktas blir utvecklingstakten -1,2 %.

Enligt preliminära nationalräkenskaper ökade primärkommunernas konsumtionsutgifter i volym med 0,5 % förra året. Det finansiella utrymmet förutses medge en ökning av konsumtionsutgifterna med i genomsnitt drygt 1 % per år de närmaste åren. Landstingens konsumtionsutgifter ökade enligt nationalräkenskaperna med 3,4 %. Konsumtionsökningen 2001-2004 beräknas dämpas till i genomsnitt knappt 1 % per år.

Det finansiella sparandet i kommunsektorn som helhet beräknas i år uppgå till 6 miljarder kronor och nästa år till 3 miljarder kronor. Därav beror ca 4 respektive ca 5 miljarder kronor på tillfälligt höga skatteinkomster till följd av slutavräkningen av skatter avseende åren 2000 och

¹² Om överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer beaktas minskade kommunsektorns konsumtionsutgifter med 1,2 %.

2001.¹³ Kommuner och landsting förväntas inte öka sina utgifter till följd av de tillfälligt högre inkomsterna utan i stället anpassa utgifterna till den varaktiga inkomstnivån. Det finansiella sparandet bedöms vara förenligt med en resultatnivå som för sektorn som helhet uppfyller kravet om en ekonomi i balans från och med år 2001.

11.5 Finanspolitiska mål och indikatorer

Inledning

Krisen i de offentliga finanserna i början av 1990-talet visade på ett drastiskt sätt behovet av riktlinjer och ramar för finanspolitiken. Sedan 1997 styrs finanspolitiken av tydliga kvantitativa mål. Ett mål för överskottet i de offentliga finanserna på 2 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel och nominella tak för statens utgifter tre år framåt i tiden utgör en fast ram för de finanspolitiska besluten. En finanspolitik inriktad mot budget- och utgiftsmål på medelfristig sikt har starkt bidragit till konsolideringen av de offentliga finanserna och till den goda utvecklingen av tillväxt och sysselsättning de senaste åren.

År 2000 uppnåddes överskottsmålet med god marginal. Att målet har nåtts innebär att fokus förflyttas något vad gäller den finanspolitiska inriktningen och därmed också av analysen av finanspolitiken. Efter konsolideringsperioden gäller det nu att bibehålla stabiliteten, också i situationer när ekonomin utsätts för olika typer av störningar. Detta ställer krav på indikatorer med vilka olika aspekter av finanspolitiken och de offentliga finanserna kan mätas. Exempel på sådana aspekter är de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet, huruvida politiken ligger i linje med det medelfristiga målet för det finansiella sparandet samt effekterna på ekonomins aggregerade efterfrågan av förändringar i de offentliga finanserna.

En uppsättning indikatorer som på olika sätt beskriver finanspolitiken och den offentliga ekonomin är i första hand nödvändiga som underlag för de finanspolitiska besluten. Därutöver

förstärks möjligheterna för extern analys av finanspolitiken och den offentliga sektorns utveckling. En hög grad av transparens angående finanspolitiken ger även stöd för de penningpolitiska besluten och bidrar till en väl avvägd samsättning av stabiliseringspolitiken.

I det följande redovisas olika indikatorer för de offentliga finanserna i ett medelfristigt och kortsiktigt perspektiv. I avsnitt 12 diskuteras de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet i ett demografiskt perspektiv.

En indikator för överskottsmålet

Finanspolitikens centrala mål är att i genomsnitt över en konjunkturcykel upprätthålla ett överskott i de offentliga finanserna motsvarande på 2 % av BNP. Syftet är att minska den offentliga skulden inför de demografiska förändringar som är förestående (se avsnitt 12). Dessutom krävs en tillräckligt stor marginal så att gränsen för underskotten i Stabilitets- och tillväxtpakten inte hotas i en lågkonjunktur. Överskottsmålet kan därmed ses som finanspolitikens ankare.

Eftersom målet definieras som ett genomsnitt över en konjunkturcykel kan överskottet för enskilda år avvika från 2 % av BNP. De automatiska förändringarna av skatteintäkterna och vissa utgifter över konjunkturcykeln påverkar saldot. I en högkonjunktur bör det faktiska saldot således vara större än 2 % av BNP och i en lågkonjunktur kan det tillåtas bli lägre än 2 %.

För att bedöma huruvida överskottsmålet uppfylls för enskilda år krävs en indikator för det underliggande saldot. Indikatoren skall avspegla överskottets strukturella nivå, rensat för tillfälliga effekter. I huvudsak utgörs de tillfälliga effekterna av konjunkturvariationer men även engångseffekter av annan typ kan förekomma. Tillfälliga skatteintäkter och försäljning av fast egendom är exempel på sådana engångseffekter.

Finanspolitiken befinner sig i balans i förhållande till det medelfristiga överskottsmålet när det strukturella överskottet ligger nära 2 % av BNP. Det centrala riktmärket för politiken enskilda år är således inte det faktiska överskottet utan det strukturella. Ett högre eller lägre strukturellt överskott kan dock vara nödvändigt om saldot i utgångsläget starkt avviker från målet. Så är fallet t.ex. för 2001. En snabb anpassning till målet kunde ha riskerat en alltför stark stimulans av efterfrågan.

Beräkningen av det cykliska justerade saldot bygger på en bedömning av konjunkturläget,

¹³ I nationalräkenskaperna förs skillnaden mellan preliminära och definitiva skattemedel till året efter inkomståret. Kommuner och landsting blir då antingen återbetalningsskyldiga eller erhåller ytterligare skattemedel. Betalningarna sker i januari året därpå.

t.ex. genom det s.k. BNP-gapet samt på konjunkturläget effekter på de offentliga finanserna. Produktionsgapet, som utgör skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, uppskattas utifrån en sammantagen bedömning av en rad indikatorer för produktion, arbetsmarknad samt pris- och lönebildning. Olika beräkningar av de offentliga finansernas konjunkturkänslighet visar att 1 procentenhets förändring av produktionsgapet påverkar det offentliga saldot med 0,7 till 0,9 % av BNP.¹⁴ Finansdepartementets bedömning är att känsligheten i genomsnitt är 0,75 % av BNP. Budgetkänsligheten kan dock variera mellan åren beroende på hur BNP:s komponenter utvecklas i förhållande till varandra. De offentliga finanserna är exempelvis mer känsliga för en uppgång i hushållens konsumtion, som utgör en viktig skattebas, än om konjunkturen drivs av den internationella efterfrågan genom en ökning av nettoexporten.

Beräkningarna exemplifieras i tabell 11.8. För 2001 beräknas överskottet i de offentliga finanserna uppgå till på 3,6 % av BNP. Produktionsgapet uppskattas till -0,8 %, vilket innebär att den faktiska produktionen bedöms vara lägre än den potentiella produktionsnivån. Det cykliskt justerade saldot uppgår till 4,2 % av BNP, $(3,6 - 0,75 * (-0,8))$. Periodiseringen av skatteinkomster och engångseffekter leder till att det strukturella saldot blir svagare än det cykliskt justerade saldot.¹⁵ Det strukturella saldot uppgår till 3,4 % av BNP och ligger således väl över det medelfristiga målet.

2002 prognoseras överskottet till drygt 3 % av BNP. Produktionen närmar sig den potentiella nivån och produktionsgapet bedöms minska till -0,3 %. Det strukturella saldot beräknas till 3,3 % av BNP, vilket innebär att det finns en god marginal till det medelfristiga målet inför beslutet om finanspolitiken i budgetpropositionen för 2002.

Uppskattningen av den potentiella produktionens nivå är osäker. Om den potentiella produktionsnivån antas vara att 1 % lägre skulle det innebära att den faktiska produktionen hade nått

den potentiella nivån redan under 2000. Med detta antagande, men med samma förutsättningar i övrigt, skulle det strukturella överskottet beräknas till 2,6 % av BNP 2001. Det strukturella saldot är även i det fallet starkare än målet 2001. För 2002 skulle det strukturella saldot beräknas till 2,5 %, vilket innebär att det medelfristiga målet fortfarande klaras med viss marginal även med en mer pessimistisk bedömning av den potentiella produktionsnivån.

Tabell 11.8 Strukturellt saldo i offentlig sektor

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande	4,1	3,6	3,1	3,1	3,6
Justering för BNP-gap	1,0	0,6	0,2	0,0	0,0
Cykliskt justerat saldo	5,1	4,2	3,3	3,1	3,6
Periodisering av skatter	-0,5	-0,4	-0,1	0,3	0,0
Engångseffekter mm	-0,1	-0,4	0,0	0,0	0,0
Strukturellt saldo	4,4	3,4	3,3	3,4	3,6
<i>BNP-gap</i>	<i>-1,3</i>	<i>-0,8</i>	<i>-0,3</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>

Anm: Beloppen är avrundade och summerar därför inte alltid

Källa: Finansdepartementet

En indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan

Förändringar i de offentliga finanserna påverkar efterfrågan i den privata sektorn. Ett växande överskott innebär att skatter och avgifter ökar snabbare än de offentliga utgifterna. Därmed begränsas inkomstillväxten i hushåll och företag. Olika typer av offentliga inkomster och utgifter påverkar efterfrågan på olika sätt. Skattesänkningar och utgiftsökningar kan t.ex. beröra hushåll med olika konsumtionsbenägenhet. En svarbedömd fråga är också om efterfrågan påverkas när regeländringar beslutas eller när de träder i kraft. Merparten av de beslut som påverkar statliga inkomster och utgifter offentliggörs i budgetpropositionerna för respektive år, dvs. flera månader före ikraftträdandet. Ofta aviseras reformer ännu längre i förväg.

På mer teoretiska grunder kan man hävda att hushåll och företag agerar mot bakgrund av styrkan eller svagheten i de offentliga finanserna oavsett tidpunkten för beslut om konkreta åtgärder. Ett överskott i de offentliga finanserna kan därför leda till högre privata utgifter redan innan budgetbesluten fattas, om hushållen bedömer att överskotten möjliggör framtida reformer. Omvänt kan hushållen bli mer försiktiga med sina utgiftsbeslut om de offentliga underskotten är stora eftersom dessa förr eller senare

¹⁴ För Sverige har sådana beräkningar bl. a. utförts av OECD, EU-kommissionen och av Henrik Braconnier och Steinar Holden i "The Public Budget Balance, Fiscal Indicators and Cyclical Sensitivity in The Nordic Countries." TemaNord 1999:575, Nordiska rådet, Köpenhamn 1999.

¹⁵ Exempelvis är de skatter som redovisas i nationalräkenskaperna betydligt högre än de slutligt debiterade skatterna, vilket innebär att det "underliggande" sparandet överskattas 2001 och 2002.

måste finansieras med skattehöjningar eller besparingar.

Den årsvisa förändringen av det offentliga sparandet utgörs av dessa skäl endast en grov indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan. Måttets partiella och ofullständiga karaktär måste beaktas i analysen av finanspolitikens inriktning.

Det offentliga sparandets förändring mellan åren kan fördelas på tre komponenter:

1. Diskretionär finanspolitik

Den diskretionära komponenten i finanspolitiken består av aktiva reformbeslut och besparingar i den statliga budgeten. En sammanställning av tidigare beslutade och nu föreslagna eller aviserade förändringar av de statliga inkomsterna och utgifterna under perioden 2002–2004 redovisas i kapitel 4 i den ekonomiska vårpropositionen. Budgeteffekten avser det aktuella året oavsett när besluten fattas.

2. Automatiska stabilisatorer

Om tillväxten i ekonomin överstiger den trendmässiga tillväxten ökar produktionsgapet, dvs. skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP. Det medför normalt att överskottet i de offentliga finanserna förstärks. Därmed dämpas inkomstillväxten i den privata sektorn, vilket bidrar till att begränsa ökningen av den inhemska efterfrågan och minskar risken för överhettning i ekonomin. De s.k. automatiska stabilisatorerna i de offentliga finanserna ger ett viktigt bidrag till stabiliseringspolitiken. Den höga skatte- och utgiftskvoten i Sverige medför att de automatiska stabilisatorerna är höga jämfört med flertalet andra länder, vilket innebär att de offentliga finanserna har en jämförelsevis starkt dämpande effekt på konjunktursvängningarna. Det gäller i såväl hög- som lågkonjunktur. Den makroekonomiska prognosen innebär att produktionsgapet är negativt fram till 2002, dvs. faktisk BNP understiger den potentiella produktionsnivån. Produktionsgapet bedöms emellertid slutas successivt, vilket innebär att BNP växer snabbare än den potentiella tillväxten. De automatiska stabilisatorerna ger därför ett positivt bidrag till det offentliga sparandets förändring. I beräkningarna antas att en förändring av produktionsgapet med 1 % påverkar det offentliga sparandet med 0,75 % av BNP.

3. Övriga saldpåverkande faktorer

Utöver den diskretionära finanspolitiken och de automatiska stabilisatorerna påverkas de offentliga finanserna av en mängd andra faktorer. Skatteinkomsterna bestäms inte enbart av den ekonomiska tillväxten och regeländringar. Tillväxtens sammansättning och nationalräkenskaperens ofullständiga periodisering av skatterna kan få betydande effekter på det redovisade offentliga sparandet enskilda år. Kapitalinkomster och ränteutgifter påverkas av förändringar av den offentliga sektorns tillgångar och skulder samt av ränteläget. Transfereringsutgifterna påverkas av volymförändringar utan direkt samband med den ekonomiska tillväxten, t.ex. den demografiska utvecklingen, förändrat utnyttjande av sjukförsäkring eller förtidspensionering m.m.

I tabell 11.9 redovisas det offentliga sparandets förändring åren 2000–2004. Av tabellen framgår att den diskretionära finanspolitiken hade en expansiv effekt på ekonomin under förra året. De reformer som genomfördes motsvarade 1,4 % av BNP. Den expansiva effekten motverkades emellertid av de automatiska stabilisatorerna, som gav upphov till en åtstramande effekt. Övriga faktorer bidrog till att den sammantagna effekten på ekonomin från de offentliga finanserna blev relativt kraftigt åtstramande. De offentliga kapitalinkomsterna netto förstärktes genom minskade ränteutgifter. Därtill innebar en ökad löneandel och kraftigt ökande reavinster under 1999 en mycket stark ökning av skattebetalningarna från hushållen. Enbart periodiseringseffekten motsvarar en förstärkning av de offentliga finanserna mellan 2000 och 2001 med 1,3 % av BNP.

Tabell 11.9 Indikator för effekter på efterfrågan

Förändring i procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande	2,4	-0,5	-0,5	0,0	0,5
<i>Bidrag från</i>					
Diskretionär finanspolitik	-1,4	-1,8	-0,6	-0,4	-0,2
Automatiska stabilisatorer	1,0	0,4	0,4	0,2	0,0
Övriga faktorer	2,8	0,9	-0,2	0,2	0,7

Källa: Finansdepartementet

I år är den diskretionära finanspolitiken fortfarande expansiv, medan de motverkande faktorerna är svagare. Åtstramningen från de automatiska stabilisatorerna avtar och bidraget från

övriga saldpåverkande faktorer är väsentlig lägre än förra året. Den sammantagna effekten blir svagt expansiv.

Även nästa år bedöms de offentliga finanserna ge en viss stimulans till efterfrågan. I beräkningen beaktas endast åtgärder som beslutats tidigare eller som föreslås och aviseras i denna proposition. Sammantaget uppgår dessa till 0,6 % av BNP. Som framgick av föregående avsnitt bedöms samtidigt det strukturella överskottet överstiga saldomålet med god marginal såväl 2001 som 2002. Hur överskottet utöver målet skall disponeras nästa år och vilken inriktning finanspolitiken bör ges måste avvägas mot den fortsatta konjunkturutvecklingen. Regeringens bedömning kommer att redovisas i höstens budgetproposition.

I kalkylen för 2003 och 2004 förutsätts BNP i stort sett växa längs den långsiktiga trenden. Produktionsgapet sluts, vilket innebär att de automatiska stabilisatorernas inverkan på de offentliga finanserna avtar. Hittills föreslagna reformer med ikraftträdande 2003 och 2004 uppgår till 0,4 respektive 0,2 % av BNP.

12 Demografi och offentliga finanser

12.1 En åldrande befolkning

Enligt Statistiska centralbyråns senaste befolkningsprognos väntas Sveriges befolkning öka med ca 600 000 personer de närmaste 30 åren eller i genomsnitt 20 000 personer per år. Ökningen är svagare än under de senaste tre decennierna, då befolkningstillväxten uppgick till drygt 800 000 personer. Det nya i situationen är emellertid att hela befolkningstillväxten mellan 2000 och 2030 sker i åldrarna över 64 år. Enligt prognosen kommer antalet personer i yrkesaktiva åldrar (20–64 år) att minska med 100 000 personer, medan antalet äldre personer ökar med 700 000. Det innebär att den s.k. äldrekvoten, förhållandet mellan antalet personer över 64 år och antalet personer i åldrarna 20–64 år, stiger kraftigt.

Tabell 12.1 Sveriges befolkning 1970–2030

Tusental personer

	2000	Förändring 1970–2000	Förändring 2000–2030
0–19 år	2047	-78	-22
20–64 år	5208	474	-97
Över 64 år	1531	417	718
Totalt	8786	813	598

Källa: Statistiska centralbyrån

Den stora ökningen av antalet äldre beror dels på de stora barnkullarna efter kriget, dels på den ökade medellivslängden. Mellan 1940 och 1960 föddes drygt 110 000 personer per år, vilket var 20 000 fler än under perioden 1920–1940. Under de senaste 30 åren har dessutom medellivslängden ökat med ca 5 år. En fortsatt ökning av medellivslängden är sannolik, även om ökningen inte väntas bli lika stark under de kommande tre decennierna. I SCB:s befolkningsprognos antas medellivslängden kring 2030 uppgå till 81 år för män och 85 år för kvinnor, vilket innebär en ökning med ytterligare 3–4 år jämfört med dagens nivåer.

Stagnationen i antalet personer i yrkesverksamma åldrar under kommande decennier beror på låga födelsetal under 1970- och 1980-talen. En tillfällig topp registrerades kring 1990 med födelsetal över 2 barn per kvinna i fruktsam ålder, men de senaste åren har födelsetalet legat kring 1,5, vilket motsvarar ca 90 000 födda per år. SCB:s befolkningsprognos förutsätter en uppgång till 1,8 under de närmaste 10 åren.

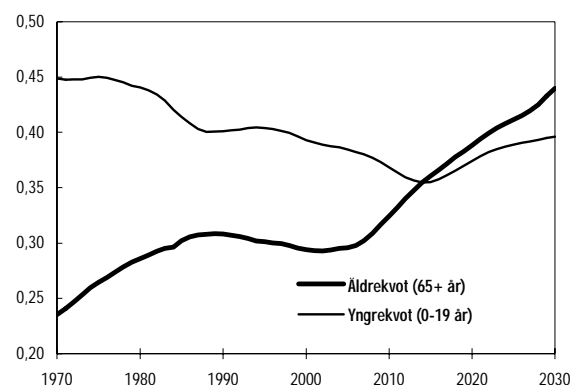
12.2 Den demografiska försörjningskvoten

Den förväntade demografiska utvecklingen kommer att påverka ekonomin och de offentliga finanserna på flera sätt. Den "demografiska" försörjningskvoten anger antalet personer i icke yrkesverksamma åldrar (0–19 år och 65+ år) i förhållande till antalet personer i yrkesverksamma åldrar (20–64 år) och utgör ett grovt mått på den förändrade försörjningsstrukturen i samhället. Vare sig försörjningen av personer i icke yrkesverksamma åldrar sker i privat eller offentlig regi, medför de demografiska förändringarna att färre personer skall försörja fler. Med en hög ambition i de offentliga välfärdssystemen blir effekterna av den demografiska utvecklingen särskilt kännbara i den offentliga sektorn om standarden i sjukvård och äldreomsorg ska kunna upprätthållas.

Diagram 12.1 visar demografiska försörjningskvoter för perioden 1970–2030. Tre distinkta 20-års intervall kan särskiljas. Mellan 1970 och 1990 ökade äldrekvoten. Samtidigt minskade de yngre åldersgrupperna i motsvarande grad, varför den totala försörjningskvoten blev oförändrad. Perioden 1990–2010 är en gynnsam period ur ett demografiskt försörjningsperspektiv. Försörjningskvoten för yngre fortsätter att minska. Även äldrekvoten minskar under större delen av perioden. I slutet av perioden börjar den emellertid att öka i allt snabbare takt. Under den sista 20-års perioden ökar den totala försörjningskvoten kraftigt, dels genom en viss återhämtning i yngrekvoten, dels genom en mycket stark ökning av äldrekvoten.

Diagram 12.1 Demografiska försörjningskvoter

Åldersgrupper i förhållande till personer 20–64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

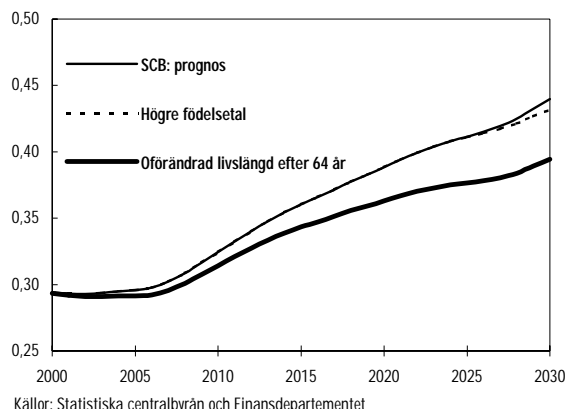
Även om befolkningsprognoser är relativt säkra i ett kortare tidsperspektiv, så är framskrivningar över flera decennier naturligtvis behäftade med en betydande osäkerhet. Särskilt födelsetalen har

uppvissat svärförutsägbara variationer under efterkrigstiden. Medellivslängden är en mer stabil prognosvariabel, som trots det ofta har underskattats. Prognoserna påverkas även av antaganden om nettomigrationen, som delvis styrs av händelser i omvärlden med kraftiga årsvisa variationer som följd. I den aktuella prognosen antas en nettomigration på 15 tusen personer per år.

I diagram 12.2 illustreras effekten på äldrekvoten av alternativa antaganden om födelsetal och återstående medellivslängd efter fyllda 65 år.

Diagram 12.2 Äldrekvoter

65+ år i förhållande till 20–64 år

Även om födelsetalen antas öka till 2,0 de närmaste åren, reduceras äldrekvoten först på längre sikt. På kort sikt ökar istället den totala försörjningskvoten ytterligare genom ett växande antal barn och ungdomar. Med oförändrad medellivslängd för personer över 64 år, vilket är ett mycket drastiskt antagande, minskar däremot uppgången i äldrekvoten påtagligt även på relativt kort sikt.

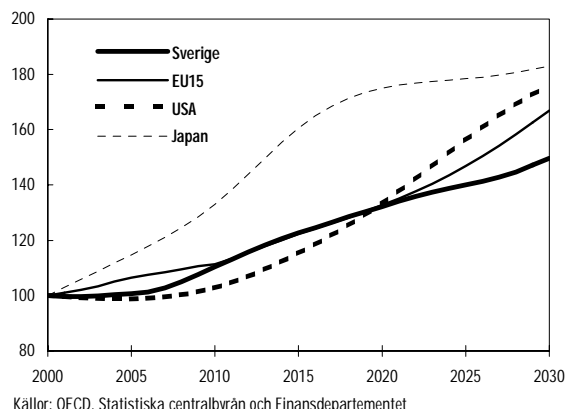
12.3 Utvecklingen i andra OECD-länder

Den demografiska utvecklingen är likartad i de flesta industriländerna. Äldrekvotens nivå var något högre i Sverige år 2000 än i övriga OECD-länder, men ökningen beräknas bli väsentligt mindre i Sverige under de närmaste decennierna. Exempelvis väntas äldrekvoten växa mycket snabbt i Japan. Äldrekvoten är hög redan idag och kommer enligt prognosen att växa till den högsta nivån inom OECD-området under de närmaste 20–30 åren. Förenta staternas befolkning har en relativt gynnsam sammansättning. Den totala försörjningskvoten är visserligen i nivå med den svenska, men det beror i första

hand på en hög yngrekvot, medan äldrekvoten fortfarande är bland de lägsta inom OECD. Den relativa ökningen av äldrekvoten bedöms emellertid att bli kraftigare än i Sverige, även om nivån kring 2030 fortfarande kommer att vara lägre. Bland EU-länderna väntas ökningen av äldrekvoten till 2030 bli störst i Nederländerna och Finland. I ett något längre perspektiv, fram till 2050, antas äldrekvoten nå mycket höga nivåer i Spanien och Italien. Sverige kommer då att ligga långt under genomsnittet i EU.

Diagram 12.3 Äldrekvoter i OECD

Index 2000=100

12.4 Den ekonomiska försörjningskvoten

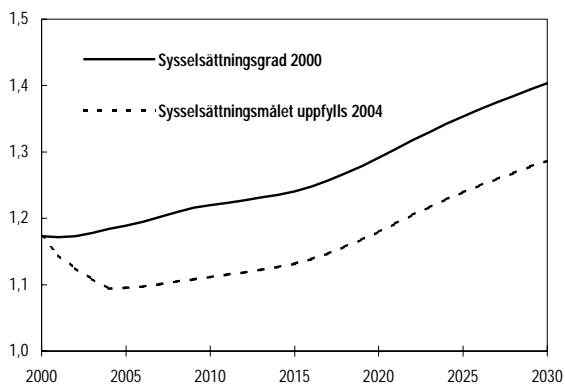
Försörjningsbördan beror inte enbart på den demografiska utvecklingen. En hög sysselsättningsgrad mildrar effekterna av den växande andelen av befolkningen i icke yrkesverksamma åldrar. Den "ekonomiska" försörjningskvoten kan definieras som antalet icke sysselsatta i förhållande till antalet sysselsatta. Den totala sysselsättningsgraden i åldrarna 20–64 uppgick förra året till ca 78 %, vilket innebär att även en betydande andel av befolkningen i yrkesverksamma åldrar saknar försörjning i form av egna arbetsinkomster. Den ekonomiska försörjningskvoten uppgick 2000 till 1,17, vilket innebär att 100 sysselsatta personer försörjer 117 icke sysselsatta personer utöver sig själva.

Under perioden fram till 2030 ökar den demografiska försörjningskvoten från 0,69 till 0,84, dvs. med drygt 20 %. De ekonomiska konsekvenserna påverkas starkt av sysselsättningsgraden i ekonomin. I diagram 12.4 illustreras två utvecklingsalternativ. Om sysselsättningsgraden per åldersgrupp är oförändrad från år 2000, så växer den ekonomiska försörjningskvoten över

perioden som helhet ungefär i takt med den demografiska försörjningskvoten. Kring 2030 uppgår den ekonomiska försörjningskvoten till ca 1,40, vilket är en ökning med 20 % jämfört med 2000. I det andra alternativet förutsätts att den reguljära sysselsättningsgraden stiger till 80 % år 2004 så att sysselsättningsmålet nås. Därefter antas sysselsättningsgraden förbli oförändrad i varje åldersgrupp. En sådan utveckling skulle medföra en kraftig minskning av den ekonomiska försörjningskvoten de närmaste åren. Jämfört med utgångsläget år 2000 skulle försörjningsbördan endast öka med 10 % fram till 2030.

Diagram 12.4 Ekonomisk försörjningskvot

Ej sysselsatta i förhållande till sysselsatta

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

12.5 Offentliga utgifter

De demografiska förändringarna kommer att få stora effekter på de offentliga utgifterna, eftersom det omedelbara ansvaret för försörjning, vård och omsorg för den icke sysselsatta delen av befolkningen i hög grad kanaliseras genom den offentliga sektorn. Att göra framskrivningar av de åldersberoende offentliga utgifterna i ett så pass långt tidsperspektiv är naturligtvis vanskligt. Svårförutsägbara medicinska, organisatoriska och institutionella förändringar gör att varje framskrivning blir mycket osäker. Det scenario som redovisas nedan bygger på följande förut-sättningar:

- En standardökning i den offentliga konsumtionen per person i respektive åldersgrupp på 0,5 % per år har antagits. Det innebär t.ex. att "personaltätheten" i bl.a. skola, vård och omsorg ökar med 0,5 % per år.

- Transfereringar som barnbidrag, studiestöd etc. har "standardsäkrats" så att de utvecklas i takt med reallönerna.
- Det reformerade pensionssystemet fasas in enligt fastställda regler.

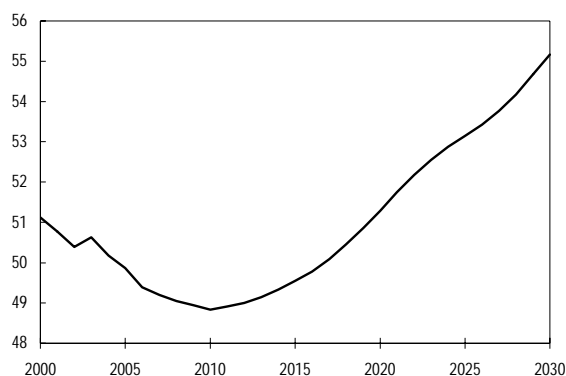
Beräkningar av resursbehoven för vård och omsorg av äldre är särskilt osäkra. Kalkylerna tar endast hänsyn till den rent demografiska komponenten. Historiskt uppvisar emellertid kostnadsutvecklingen inom t.ex. sjukvården ett relativt svagt samband med demografiska variabler. Medicinska framsteg kan vara kostnadsänkande, men kan också driva upp utgifterna genom att allt fler sjukdomar och åkommor blir möjliga att bota. Inget försök görs att belysa sådana effekter i kalkylerna. Ytterligare en viktig faktor som inte beaktats är att stigande medelålder är ett uttryck för bättre hälsa och därmed minskande vårdbehov i varje åldersgrupp. I kalkylen förutsätts att en framtida 80-åring har samma behov av vård som idag. Ett lika rimligt antagande kan vara att en del av vårdkostnaden uppkommer under de sista levnadsåren. I detta avseende överskattas sannolikt de framtida kostnaderna. Beräkningar över en så pass lång tidsperiod är mycket känsliga för vilka antaganden som görs i sådana avseenden. Kalkylerna skall därför i första hand ses som illustrerande exempel och inte som prognoser.

Av diagram 12.5 framgår utvecklingen för de offentliga utgifterna som andel av BNP. Kalkylerna bygger på att sysselsättningsgraden ökar fram till 2010 och att inga ytterligare utgiftsreformer genomförs utöver vad som föreslås eller aviseras i denna proposition.

Den ökande sysselsättningsgraden och det begränsade demografiska utgiftstrycket medför att utgiftskvoten faller de närmaste åren. Kring 2010 upphör ökningen av sysselsättningsgraden, samtidigt som det demografiska utgiftstrycket börjar stiga. I första hand kommer pensionsutgifterna att börja öka när 40-talisterna går i pension. Utgifterna för sjukvård och äldreomsorg accelererar kring 2025 till följd av en mycket kraftig ökning av antalet personer över 80 år. Belastningen på de offentliga finanserna kulminerar kring 2035. Under perioden 2010–2035 ökar utgiftskvoten med ca 6 procentenheter som andel av BNP.

Diagram 12.5 Offentliga utgifter exklusive räntor

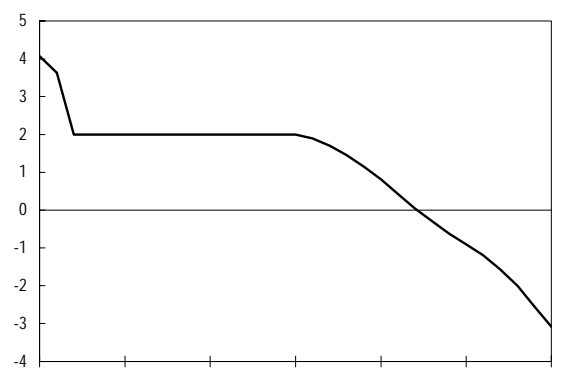
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Diagram 12.6 Finansiellt sparande i offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

12.6 Finanspolitiken på lång sikt

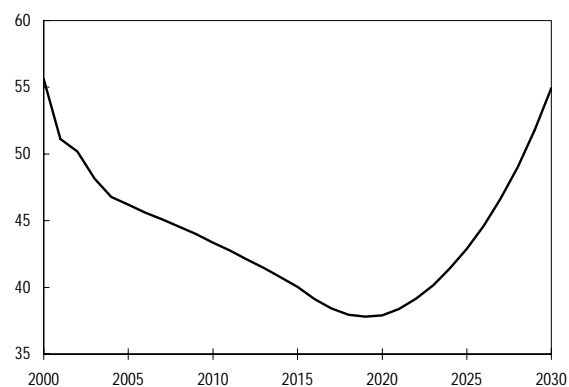
Om skattereglerna bibehålls oförändrade efter 2004, utan beaktande av ytterligare steg i kompensationen för egenavgifterna, och utgifterna följer den demografiska utvecklingen med de förutsatta standardökningarna, uppkommer ett växande överskott i de offentliga finanserna fram till ca 2015. Överskottet kommer att överstiga regeringens överskottsmål på 2 % av BNP.

I diagram 12.6 redovisas en kalkyl där det överskjutande överskottet, utöver 2 % av BNP, utnyttjas till permanenta skattesänkningar eller utgiftsreformer fram till 2015. Efter 2015 bibehålls skattereglerna oförändrade och utgiftsnivån skrivs fram med den demografiska utvecklingen inklusive standardtillskotten. Den ökande äldrekvoten medför att överskotten vänds till växande underskott. De skattesänkningar och utgiftsreformer som kan genomföras under de närmaste 5–10 åren inom ramen för ett saldomål på 2 % av BNP kan således visa sig ohållbara på lång sikt. Att åter höja skattekvoten kan vara svårt med en ökad internationell rörlighet i skattebaserna, varför en eventuell anpassning sannolikt måste ske på utgiftssidan.

Så länge överskotten i de offentliga finanserna upprätthålls kommer skuldkvoten att falla. Kalkylen innebär emellertid att de offentliga finanserna försvagas snabbt när det demografiska utgiftstrycket stiger. Under den senare delen av kalkylperioden uppkommer därför en accelererande ökning av skuldkvoten.

Diagram 12.7 Offentlig bruttoskuld

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Osäkerheterna i framskrivningar under en så lång tidsperiod är naturligtvis stora. Kalkylerna visar emellertid att även om överskottsmålet upprätthålls under en lång period, så kommer den demografiska utvecklingen att medföra betydande påfrestningar i de offentliga finanserna.

13 Alternativa scenarier

Bedömningar om den framtida konjunkturutvecklingen är behäftade med stor osäkerhet. Den statistik som inkommit under de senaste månaderna ger delvis motstridiga indikationer. Den internationella konjunkturförsvagningen innebär att det finns risk för en sämre utveckling än den som beskrivs i avsnitt 1–11, det s.k. basalternativet. Särskilt oroande är den snabba avmattningen i Förenta staterna. Tecknen på en ganska dramatisk försvagning av industrikonjunkturen i Sverige som har framkommit i bl.a. KI:s barometrar inger också oro.

Sysselsättningen, mätt i antal personer, har dock fortsatt att öka mycket starkt de senaste månaderna samtidigt som inflationstrycket fortfarande är lågt, vilket kan betyda att svensk ekonomi och framför allt arbetsmarknaden fungerar bättre än vad som förutses i basalternativet. För att belysa osäkerheten i prognosen redovisas två alternativa scenarier. Det ena scenariot, det s.k. lågtillväxtalternativet, beskriver en utveckling där nedgången i den amerikanska ekonomin blir betydligt djupare än i basalternativet och där spridningseffekterna till övriga världen blir omfattande. Det leder till en förhållandevis djup svensk konjunkturedgång. Det andra alternativet, högtillväxtalternativet, illustrerar en utveckling där arbetsmarknaden fungerar bättre än i basalternativet och där regeringens sysselsättningsmål uppnås år 2004.

I basalternativet, som ligger till grund för budgetberäkningarna, antas ett normalt resursutnyttjande uppnås och BNP-gapet slutas under 2002. Åren 2001–2002 anpassas tillväxten mot ett mer normalt konjunkturläge, de offentliga finanserna är fortsatt goda och penningpolitiken är i princip oförändrad. Även åren 2003 och 2004 stiger BNP mer än en långsiktigt hållbar tillväxttakt, vilket möjliggörs av en nedtrappning i såväl antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program som antalet platser i kunskapslyftet. Överskotten i de offentliga finanserna överträffar saldomålet på 2 % av BNP.

I lågtillväxtalternativet antas tillväxten utvecklas svagare än i basalternativet åren 2001 och 2002 vilket innebär att resursutnyttjandet minskar och BNP-gapet ökar. Under år 2003 inleds en återhämtning i ekonomin som fortsätter under år 2004. Djupet i konjunkturedgången åren 2001 och 2002 innebär dock att återhämtningsfasen inte är avslutad 2004 utan BNP kan stiga

snabbare än den trendmässiga tillväxttakten även efter år 2004, utan att överhettningssproblem uppstår. Orsakerna till och konsekvenserna av konjunkturförsvagningen beskrivs närmare i avsnitt 13.1.

Tabell 13.1 Nyckeltal, basalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	2,7	2,6	2,3	2,1
BNP-gap ¹	-1,3	-0,8	-0,3	0,0	0,0
Reguljär sysselsättningsgrad, 20–64 år ²	77,2	78,1	78,4	78,5	78,5
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	3,9	3,7	3,9	4,0
Marknadstillväxt för svensk export	11,8	6,3	7,1	7,0	7,1
Reporänta, slutkurs	4,00	4,00	4,25	4,50	4,50
Timlön, proc. förändring	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Kommunal konsumtion, proc. Förändring	1,4 ³	1,2	1,2	1,0	1,0
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	3,6	3,1	3,1	3,6
Budgeteringsmarginal, mdr kr	5	3	2	4	16

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

² Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³ Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstalet för år 2000 –1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

I högtillväxtalternativet växer BNP snabbare än i basalternativet samtliga år. Den starka expansionsfas som svensk ekonomi varit inne i de senaste åren fortsätter. Arbetsmarknaden antas fungera bättre än vad som förutses i basalternativet och regeringens sysselsättningsmål uppnås 2004. Högtillväxtalternativet beskrivs närmare i avsnitt 13.2.

13.1 Lågtillväxtalternativet

Internationell utveckling

I lågtillväxtalternativet antas BNP-tillväxten i Förenta staterna mattas av till 0 % i år och drygt 1 % nästa år. Förutom en allmänt försvagad efterfrågan i förhållande till basalternativet antas avmattningen inom sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT) bli omfattande. Den starka produktivitetstillväxten i Förenta staterna under senare år antas i detta alternativ vara av mer tillfällig, konjunkturell, art och implicerar endast delvis en varaktigt högre produk-

tivitetstillväxt. Hittills gjorda bedömningar om "ny ekonomi" antas således visa sig vara alltför optimistiska och så även bedömningarna om den potentiella tillväxten i Förenta staterna och andra regioner. Investerare i framför allt Förenta staterna antas revidera ner sina förväntningar om den långsiktiga kapitalavkastningen och de privata investeringarna väntas minska markant under innevarande år och början av nästa år. Detta antas tillsammans med den kraftiga avmattningen inom IKT-sektorn leda till fortsatt fallande börskurser. Även hushållens framtidsförväntningar försämras märkbart i Förenta staterna. Nettoexporten antas, till skillnad från de senaste åren, emellertid ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten redan under innevarande år. Det beror på att den inhemska efterfrågan minskar samtidigt som den amerikanska dollarn försvagas, vilket leder till en kraftigt dämpad importtillväxt.

De negativa effekterna av konjunkturförsvagningen motverkas delvis av att den amerikanska centralbanken antas sänka styrräntan till 3,0 %. Även den europeiska centralbanken, ECB, antas sänka styrräntan, till 4,0 % i slutet av 2001 för att därefter ligga kvar på samma nivå i slutet av 2002. Åren 2003 och 2004 vänder konjunkturen uppåt igen och centralbankerna antas därmed höja styrräntorna successivt under dessa år, för att i slutet av år 2004 i praktiken ligga på samma nivåer som i basalternativet.

Effekter på svensk ekonomi

Den starka konjunkturförsvagningen i Förenta staterna antas leda till en betydligt svagare tillväxt än i basalternativet även i övriga delar av världen. Den svenska industrin drabbas förhållandevis hårt av den internationella lågkonjunkturen. Världsmarknadstillväxten för svensk export, dvs. efterfrågan på importerade varor från Sveriges exportmarknader, antas uppgå till drygt 4 % i år och drygt 3 % nästa år. Historiskt sett är det mycket låga ökningstal och en sammanlagd nedjustering med drygt 6 procentenheter jämfört med basalternativet. Marknadsandelsutvecklingen blir också svagare 2001 och 2002 än i basalternativet. Det beror dels på att den svenska exporten innehåller en stor andel konjunkturskänsliga produkter, dels på att den förutsatta avmattningen i IKT-sektorn innebär lägre tillväxttal för teleproduktexporten.

Konjunkturedgången medför att de senaste årens uppgång i sysselsättningen bryts. Sysselsättningen antas minska såväl i år som nästa år

och arbetslösheten börjar öka igen, vilket innebär att även BNP-gapet ökar. En svagare utveckling på arbetsmarknaden och en försämrad förnögenhetssituation på grund av fallande börskurser bidrar till en dämpning av hushållens tillförsikt inför framtiden och till ett ökat sparande. Lägre inkomster och ökat sparande innebär att hushållens konsumtion mattas av avsevärt i förhållande till basalternativet. Även investeringstillväxten bromsas upp.

Hur den offentliga konsumtionen utvecklas är avhängigt av hur politiken utformas vid konjunkturedgången (se diskussionen nedan). En utgångspunkt för lågtillväxtalternativet har varit att den statliga konsumtionen utvecklas med samma volymtillväxt som i basalternativet och att den kommunala konsumtionen anpassas med hänsyn till balanskravet (se avsnitt 11.4).

Prisutvecklingen är svagare än i basalternativet, vilket beror på att konjunkturavmattningen resulterar i något lägre löneökningar och tillbakapressade vinstmarginaler. Riksbanken kan därför sänka reporäntan till som lägst 3,0 %, vilket bromsar avmattningen. År 2003 inleds en återhämtning i ekonomin och därmed höjs reporäntan igen. I slutet av 2004 antas reporäntan uppgå till 4,5 %, dvs. samma nivå som i basalternativet.

Även en lägre långränta än i basalternativet ger en positiv effekt som motverkar avmattningen i ekonomin. Förtroendet för den svenska ekonomin och de offentliga finanserna bedöms med andra ord vara så pass högt att inga negativa effekter uppstår via högre långränta. Detta resonemang är tillämpligt även för kronan som antas appreciera i samma takt som i basalternativet.

Den konjunkturedgång som beskrivs i lågtillväxtalternativet är till största delen cyklisk i den meningen att arbetsmarknaden antas fungera lika väl som i basalternativet. Återhämtningen inleds, som nämnts ovan, under 2003 och år 2004 är tillväxttakten ca 1 procentenhet högre än i basalternativet. Djupet i konjunkturedgången innebär dock att återhämtningsfasen inte är avslutad 2004.

Bidraget från IKT-sektorn till BNP-tillväxten under perioden 1994–2000 uppgick i genomsnitt till 0,8 procentenheter per år. I lågtillväxtalternativet antas inte IKT-sektorn framöver uppvisa exceptionella tillväxttal och utvecklingen normaliseras. Detta leder framför allt till en svagare produktivitetstillväxt och en lägre strukturell produktivitetsnivå än i basalternativet. Samman-

fattningsvis antas BNP år 2004 ligga ca 3 % lägre än i basalternativet.

Åren 2003 och 2004 stiger resursutnyttjandet eftersom BNP då stiger snabbare än den trendmässiga tillväxttakten. Åren efter 2004 kommer BNP att fortsätta att stiga mer än den trendmässiga tillväxttakten tills ett normalt resursutnyttjande nås. När ett normalt resursutnyttjande nåts antas sysselsättningsgraden och den öppna arbetslösheten ligga på samma nivå som i basalternativet år 2004, dvs. på 78,5 % av befolkningen respektive 4 % av arbetskraften. Detta innebär att den kraftiga lågkonjunkturen inte antas leda till att arbetslösheten permanentas på en högre nivå än i basalternativet, eller till att fler personer slås ut från arbetsmarknaden och hamnar utanför arbetskraften. BNP-nivån är dock lägre än i basalternativet eftersom produktivitetnivån antas vara lägre i lågtillväxtalternativet.

Tabell 13.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	1,2	0,3	2,3	2,9
BNP-gap ¹	-1,3	-2,0	-3,4	-3,0	-2,2
Reguljär sysselsättningsgrad, 20-64 år ²	77,2	76,9	75,8	75,9	76,5
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	4,8	5,6	5,7	5,3
Marknadstillväxt för svensk export	11,8	4,1	3,2	7,5	8,5
Reporänta, slutkurs	4,00	3,00	3,00	3,50	4,50
Timlön, proc. förändring	3,8	3,2	3,0	3,3	3,5
Kommunal konsumtion, proc. förändring	1,4 ³	1,2	0,7	0,5	0,5
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	3,0	1,6	1,5	2,5
Budgeteringsmarginal, mdr kr.	5	1	1	1	17

¹Skilnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

²Antalet sysselsatta i åldern 20-64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusive denna effekt är utvecklingstalet för år 2000 -1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

Effekter på de offentliga finanserna

Den svaga tillväxten medför en kraftig försämring av de offentliga finanserna. Lägre sysselsättning och privat konsumtion innebär lägre skatteinbaser och därmed lägre offentliga inkomster. Högre arbetslöshet innebär högre utgifter. Sammantaget minskar överskottet i den offentliga sektorn med drygt 1,5 % av BNP 2002 jämfört med basalternativet. De starka finanserna i utgångsläget medför emellertid att ett överskott

kan upprätthållas trots den djupa konjunktursvackan. Det finns således ett utrymme för aktiva stimulansåtgärder för att motverka fallet i den inhemska efterfrågan.

De offentliga transfereringssystemen innebär en kraftfull automatisk stabilisering av hushållens disponibla inkomster. Endast ca 60 % av hushållens inkomster före skatt består av arbetsinkomster. Resterande del utgörs i huvudsak av transfereringar från offentlig och privat sektor. Merparten av transfereringsinkomsterna berörs i mycket liten grad av den lägre aktiviteten i ekonomin, t.ex. olika slag av pensioner, barnbidrag etc. Vissa transfereringsinkomster, som arbetslöshetsunderstöd, socialbidrag och bostadsbidrag, ökar och ersätter på så sätt bortfallet av arbetsinkomster. Trots att sysselsättningsnivån 2002 är 3,5 % lägre än i basalternativet, blir hushållens reala disponibla inkomster endast drygt 1 % lägre. Därmed begränsas fallet i den privata konsumtionen, trots att hushållen förutsätts öka sitt sparande.

Kommunernas skatteintäkter påverkas negativt av den lägre sysselsättningen. Genom balanskravet kommer därför sannolikt flertalet kommuner och landsting att budgetera för en mer försiktig ökning av verksamheten än i basalternativet. Hur stor den dämpande effekten blir beror bl.a. av vilka buffertar som finns i utgångsläget. I basalternativet bedöms det ekonomiska resultatet i kommunsektorn som helhet vara relativt gott under kalkylperioden. En fullständig anpassning av utgifterna till de lägre skatteintäkterna förefaller därför inte trolig. I kalkylen antas att volymtillväxten reduceras med 0,5 procentenheter per år åren 2002-2004. Resultatet kommer emellertid att utvecklas sämre än i basalternativet och fler kommuner och landsting kommer att uppvisa underskott. Mot slutet av perioden accelererar BNP-tillväxten och sysselsättningen, vilket möjliggör en viss återuppbyggnad av det egna kapitalet.

Den dämpade verksamhets- och sysselsättningsutvecklingen i kommunsektorn förstärker konjunkturedgången, men mildrar samtidigt de negativa effekterna på de offentliga finanserna. Ett särskilt problem är att det är svårt att i förväg avgöra om den lägre tillväxten i ekonomin är tillfällig eller mer permanent. I den mån kommunledningarna befarar att nedgången är bestående kan anpassningen nedåt av utgiftsnivåerna bli starkare och därmed ytterligare försvaga utvecklingen på arbetsmarknaden.

Statens utgifter för arbetslöshetsförsäkring och bostadsbidrag ökar när sysselsättningen viker. Eftersom budgeteringsmarginalen är mycket liten i utgångsläget finns en betydande risk att utgifterna bryter genom taket. Den svagare tillväxten antas emellertid även medföra lägre pris- och löneökningar än i basalternativet. Eftersom utgiftstaket anges i nominella termer ökar takets reala värde. De besparingar som krävs för att klara taket blir därför relativt begränsade. Den underskott som successivt byggs upp i de offentliga finanserna skapar en god buffert mot en kraftig försvagning av konjunkturen. De automatiska stabilisatorerna kan tillåtas verka fullt ut utan att ohållbara underskott uppkommer. Ett visst utrymme finns även för aktiva stimulansåtgärder på inkomstsidan. Ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv innebär emellertid det kommunala balanskravet och den mycket begränsade budgeteringsmarginalen en risk för att de offentliga utgifterna reduceras trots lågkonjunkturen.

13.2 Hög tillväxtalternativet

I högtillväxtalternativet förutsätts sysselsättningsmålet uppnås år 2004. Jämfört med basalternativet behöver sysselsättningen öka med ytterligare ca 80 000 personer för att den reguljära sysselsättningsgraden bland personer i åldrarna 20–64 år skall uppgå till 80 % år 2004. För att det skall vara möjligt att varaktigt uppnå sysselsättningsmålet krävs framför allt att arbetskraftsutbudet blir betydligt större än i basalternativet och att fler kan bli sysselsatta utan att det leder till inflationsdrivande löneökningar.

I basalternativet påverkas arbetskraftsutbudet och sysselsättningen negativt av att andelen personer i åldrarna 55–64 år ökar kraftigt mellan år 2000 och år 2004. Sysselsättningsgraden i dessa åldersgrupper är betydligt lägre än genomsnittet eftersom de i betydligt större utsträckning än andra är långvarigt sjuka eller förtidspensionerade. I högtillväxtalternativet förutsätts andelen långtidssjuka eller förtidspensionerade i varje åldersgrupp minska de närmaste åren.

Den öppna arbetslösheten antas i högtillväxtalternativet varaktigt kunna ligga på en lägre nivå än i basalternativet utan att arbetsmarknaden riskerar att bli överhettad. År 2002 faller den öppna arbetslösheten till 3,2 % för att därefter ligga kvar på den nivån. Dessutom förutsätts arbets-

marknaden fungera bättre så att personer utanför arbetskraften i större utsträckning än i basalternativet stimuleras att söka arbete. För att understödja en snabb och uthållig sysselsättningstillväxt antas antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program och i kunskapslyftet vara lägre i högtillväxtalternativet än i basalternativet.

Löneutvecklingen och produktivitetstillväxten antas vara desamma som i basalternativet. Eftersom arbetsmarknaden antas fungera bättre än i basalternativet antas den högre sysselsättningstillväxten inte leda till högre inflation eller strammare penningpolitik.

Tabell 13.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP, proc. förändring	3,6	3,4	3,3	2,6	2,2
BNP-gap ¹	-2,3	-1,3	-0,3	0,0	0,0
Reguljär sysselsättningsgrad, 20–64 år ²	77,2	78,6	79,5	79,8	80,0
Öppen arbetslöshet, nivå	4,7	3,6	3,2	3,2	3,2
Marknadstillv. för svensk export	11,8	6,3	7,1	7,0	7,1
Reporänta, slutkurs	4,00	4,00	4,25	4,50	4,50
Timlön, proc. förändring	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5
Kommunal konsumtion, proc. förändring	1,4 ³	1,5	1,7	1,3	1,1
Fin. sparande i offentlig sektor, % av BNP	4,1	3,9	3,7	3,7	4,3
Budgeteringsmarg., mdr kr.	5	7	7	10	22

¹Skilnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion

²Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

³Exklusive effekten av att Svenska kyrkan 1 januari 2000 överfördes från kommunsektorn till hushållssektorn i nationalräkenskaperna. Inklusiv denna effekt är utvecklingstalet för år 2000 –1,2 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD och Finansdepartementet

Högtillväxtalternativet innebär en varaktigt högre nivå på BNP och därmed på viktiga skattebaser som löner och privat konsumtion. De offentliga inkomsterna blir starkare. Samtidigt minskar utgifterna för arbetslöshetsförsäkring, bostadsbidrag och socialbidrag. I genomsnitt förstärks de offentliga finanserna med motsvarande ca 0,5 % av BNP jämfört med basalternativet. Eftersom den högre nivån på BNP och sysselsättningen antas vara bestående, skapas ett ökat utrymme för varaktiga reformer. Även om budgeteringsmarginalen blir något större är den fortfarande relativt liten i förhållande till osäkerheten i utgiftsprognoserna. Reformerna i den statliga budgeten skulle därför de närmaste åren i

första hand avse inkomstsidan. Först 2004 finns ett visst utrymme även på utgiftssidan.

Den positiva effekten på det offentliga överskottet begränsas av kommunsektorns utgiftsbe- teende. I beräkningen antas att kommuner och landsting utnyttjar de ökade skatteintäkterna till högre utgifter, vilket innebär att reformutrym- met vad gäller kommunsektor helt och hållet tillförs utgiftssidan. Sannolikt skulle några kommuner och landsting välja att sänka skatten i stället om den starka utvecklingen i högtillväxtal- ternativet realiserades.

14 Utvärdering av prognoser

Finansdepartementets prognoser utgör underlag för regeringens utformning av den allmänna ekonomiska politiken och för beslut om statsbudgeten. Regeringens mål för den ekonomiska politiken, t.ex. sysselsättningsmålet, är också i hög grad kopplade till den framtida utvecklingen av makroekonomiska variabler. Hög precision i prognoserna är således av stor betydelse. I föreliggande avsnitt följer en analys av de fyra konjunkturprognoser som Finansdepartementet framlagt för år 2000 (våren och hösten 1999 samt våren och hösten 2000). Genomgången syftar ytterst till att förbättra framtida prognoser. Nedan redovisas först de prognosfel som gjordes för de olika posterna i försörjningsbalansen samt för andra viktiga makroekonomiska nyckeltal. Därefter följer en jämförelse med andra prognosmakare.

Det är inte självklart vad prognoser ska utvärderas mot. I denna analys evalueras försörjningsbalansens poster mot nationalräkenskapernas preliminära utfall för år 2000. Utfallet kan komma att revideras i slutet av detta år då SCB genomför den första årsberäkningen för år 2000. En förklaring till att prognoserna kan skilja sig från faktiskt utfall är att de grundas på vissa antaganden. Förutsättningarna kan senare komma att ändras, t.ex. beroende på vidtagna åtgärder till följd av prognosen. I denna analys av Finansdepartementets prognoser beaktas inte detta problem då det rör sig om ett alltför komplext fenomen.

14.1 Finansdepartementets prognoser

I tabell 14.1 visas för ett antal variabler utfallet för 2000 tillsammans med Finansdepartementets prognosfel. Överlag gäller att prognosfelen för försörjningsbalansens poster, och för övriga nyckeltal, minskar i takt med att prognoshorisonten blir kortare och mer information blir tillgänglig. Nationalräkenskapernas preliminära utfall för 2000 var dock överraskande svagt. Framför allt gäller det utvecklingen för det fjärde kvartalet, och i synnerhet hushållens konsumtion.

Tillväxtutsikterna för hushållens konsumtionsutgifter förändrades under 1999 i takt med att bedömningarna av det allmänna konjunkturläget reviderades i positiv riktning. Till följd av

den mycket gynnsamma børsutvecklingen under hösten 1999, efter budgetpropositionen för 2000, justerades prognosen för konsumtionstillväxten upp till 4,0 % i vårpropositionen 2000. Det starka utfallet för 1999 bidrog också till att prognosen reviderades upp. Inför hösten reviderades konsumtionen ned något, bl. a till följd av nedgången på børsen. Fortfarande kvarstod dock så sent som i höstas en överskattning på 0,7 procentenheter.

Samtidigt som både hushållens konsumtion och näringslivets bruttoinvesteringar under föregående år blev lägre än vad som prognoserats så underskattades importtillväxten. Förmodligen ligger en stor del av förklaringen i att lagerinvesteringarna blev större än vad som förutsågs, dvs. en större del än väntat av de varor som importerats lades i lager. Den otillfredsställelse med för stora lager som företagen uppger i Konjunkturinstitutets barometer tyder på detta.

Tabell 14.1 Finansdepartementets prognosfel avseende 2000

	Utfall ¹ 2000	Differens mellan prognos och utfall, procentenheter			
		Vår 1999	Höst 1999	Vår 2000	Höst 2000
BNP	3,6	-1,0	-0,6	0,2	0,3
Hushållens konsumtion ²	3,0	-0,6	0,0	1,0	0,7
Offentlig konsumtion ²	0,1	0,9	0,9	1,1	0,5
Bruttoinvesteringar	4,5	0,9	1,1	0,5	0,6
Lagerinvesteringar ³	0,6	-0,4	-0,5	-0,6	-0,4
Export	9,8	-4,1	-3,1	-2,2	0,0
Import	9,7	-3,0	-2,6	-2,5	-0,9
Industriproduktion	6,3	-2,3	-1,8	-0,5	-0,3
Antal sysselsatta	2,2	-1,6	-0,6	-0,5	-0,2
Reguljär sysselsättningsgrad ⁴	77,2	-1,6	0,1	-0,5	-0,2
Öppen arbetslöshet ⁵	4,7	0,7	-0,2	-0,1	-0,1
KPI	1,3	-0,5	-0,1	0,0	-0,1
KPI, dec-dec	1,4	-0,5	-0,1	0,0	-0,3
BNP världen ⁶	4,7	-1,6	-1,3	-0,8	-0,2

¹ Procentuell förändring om annat ej anges

² Exkl. effekten av Svenska kyrkans överföring till hushållssektorn

³ Förändring uttryckt i procent av BNP föregående år

⁴ I procent av befolkningen, 20-64 år

⁵ I procent av arbetskraften

⁶ För vissa länder är utfallet prognoserat

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Liksom den inhemska efterfrågan underskattades också den internationella utvecklingen i de prognoser som gjordes 1999. Visserligen förutsågs en generell återhämtning efter Asienkrisen och den efterföljande finansiella krisen, men den mycket starka utvecklingen i den amerikanska

ekonomin under de senaste åren bedömdes mattas av betydligt år 2000 – en avmattning som kom att märkas först mot slutet av året. Till följd av att den internationella efterfrågan blev starkare än väntat och att försvagningen av industrikonjunkturen under 1999 blev mindre än förutsett, underskattades både den svenska exporttillväxten och industriproduktionen för år 2000 väsentligt. En successivt ljusare bild av den internationella efterfrågan, framför allt präglad av en fortsatt stark tillväxt i Förenta staterna och en positiv utveckling i teleproduktindustrin, bidrog till att prognosen för varuexporten reviderades upp till en ökning på 10,7 % i budgetpositionen för 2001.

Sammantaget följer prognoserna och revideringarna för BNP-tillväxten i stort sett utvecklingen av hushållens konsumtion. Prognoserna har under perioden successivt reviderats upp. Under 1999 väntades för 2000 en god tillväxt i ekonomin. Spridningseffekterna från den internationella konjunkturavmattningen på svensk ekonomi överskattades dock under 1999 och en stor, alltför stor visade det sig senare, upprevidering av BNP-tillväxten gjordes först mellan hösten 1999 och våren 2000.

Inflationsprognoserna, mätt som förändring i KPI, har varit förhållandevis träffsäkra. Däremot har sammansättningen av inflationen delvis missbedömts i det att importpriserna ökade betydligt mer än väntat. De höga importpriserna förklaras av kronförsvagningen och det fortsatt höga oljepriset, vilket inte förutsågs. Detta har dock balanserats av att den s.k. residualposten, som ska spegla handelns vinstmarginaler, blev betydligt lägre än väntat.

Prognosbilderna för utvecklingen på arbetsmarknaden var ljusa både under 1999 och 2000. Trots detta underskattades den starka sysselsättningstillväxten i samtliga prognoser. Inte förrän under hösten 1999 blev det tydligt att effekterna av den internationella avmattningen på svensk ekonomi och därmed på utvecklingen av sysselsättningen skulle bli måttliga. Inför budgetpositionen 2000 reviderades därför sysselsättningstillväxten och den öppna arbetslösheten upp respektive ned markant.

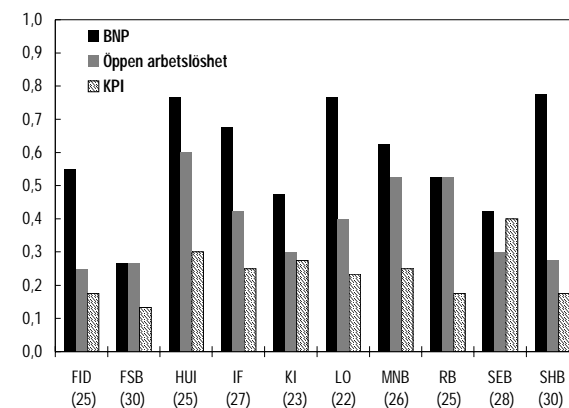
14.2 Jämförelse med andra prognosmakare

I diagram 14.1 redovisas ett antal prognosmakares prognosfel för 2000. Jämförelsen görs i syfte att ge en indikation på hur stora prognosavvikelser som kan betraktas som normala snarare än att rangordna de olika prognosmakarna. Svårigheterna förknippade med en sådan jämförelse skall inte underskattas. En viktig faktor som försvårar en direkt jämförelse är att prognoserna ofta publiceras vid olika tidpunkter och därför inte grundar sig på samma information. Vidare kan prognosantaganden systematiskt skilja sig åt. Till exempel utgår flera konjunkturbedömare ifrån förväntade ekonomisk-politiska förändringar medan exempelvis Konjunkturinstitutet endast beaktar beslutade och av regeringen föreslagna förändringar.

Av utrymmesskäl begränsas analysen till att beakta storheterna BNP-tillväxt, öppen arbetslöshet och inflation (enligt KPI, mätt som årsgenomsnitt). I jämförelse med tidigare är ter sig prognosavvikelsena för samtliga variabler relativt små. Medelfelen för BNP-tillväxten år 2000 var ungefär 0,2 procentenheter lägre än de genomsnittliga fel som gjordes under perioden 1990–1999.

Diagram 14.1 Genomsnittliga absoluta prognosfel för 2000

Procentenheter

Anm:

1. Genomsnittet avser de absoluta fel som gjordes i fyra prognoser avseende 2000, dvs. på hösten och våren 1999 resp. hösten och våren 2000.
2. Prognosmakare är Finansdepartementet (FID), Föreningssparbanken (FSB), Handels utredningsinstitutet (HUI), Industriförbundet (IF), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Merita-Nordbanken (MNB), Riksbanken (RB), SE-Banken (SEB) och Handelsbanken (SHB).
3. Siffrorna inom parentes anger genomsnittlig publiceringsvecka.
4. Saknas gör höstprognos för FSB år 2000, höstprognos för LO år 1999 samt vårprognos år 2000 för HUI.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Generellt sett underskattades BNP-tillväxten i de prognoser som utarbetades under 1999, medan prognoserna som gjordes under 2000 över-skattade tillväxten. Vidare underskattade samtliga prognosmakare den starka utvecklingen på arbetsmarknaden, i synnerhet i de prognoser som gjordes 1999. Prognosfelen för den öppna arbetslösheten var under 2000 små för samtliga bedömare. Prognosprecisionen för inflationen har på senare år förbättrats betydligt, vilket i stor utsträckning beror på att prisstabiliteten har ökat. Det absoluta medelfelet för år 2000 var i genomsnitt 0,4 procentenheter och för perioden 1990–1999 i genomsnitt 0,8 procentenheter.

Att jämföra prognosmakare utifrån endast ett utfallsår är självfallet osäkert. I tabell 14.2 nedan visas därför utvecklingen av prognosfelen för BNP-tillväxten över de senaste åren, mätt i form av fem års glidande medelvärden. De flesta prognosmakare missbedömer i genomsnitt BNP-tillväxten med 0,5–0,6 procentenheter, vilket fortfarande kan betraktas som relativt mycket. De prognoser som görs för det innevarande året är dock betydligt mer träffsäkra. Vidare drar prognosfelen för 1996 upp genomsnittet avsevärt. Samtliga prognosmakare visar en betydligt högre träffsäkerhet än den s.k. naiva prognosen, som innebär att en prognos som görs vid tidpunkten t är identisk med utfallet för period $t - 1$.

Tabell 14.2 Genomsnittligt absolut prognosfel avseende BNP-tillväxten

Procentenheter, fem års glidande medelvärden

	1996	1997	1998	1999	2000
FID	0,9	0,7	0,5	0,6	0,6
FSB	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6
HUI	1,2	0,9	0,6	0,7	0,8
IF	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
KI	0,9	0,7	0,5	0,5	0,5
MNB	0,9	0,6	0,4	0,5	0,5
OECD	1,0	0,7	0,5	0,6	0,7
SEB	0,9	0,6	0,5	0,5	0,5
SHB	0,8	0,7	0,4	0,6	0,6
<i>Medelfel</i>	<i>0,9</i>	<i>0,7</i>	<i>0,5</i>	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>
Naiv	1,7	1,7	1,7	1,0	0,9

Anm: Genomsnittet avser de absoluta fel som gjordes i fyra prognoser för respektive år, dvs. på hösten och våren föregående år samt hösten och våren för det innevarande året.

Medelfelet visar för respektive år medelvärdena av samtliga prognosmakares absoluta prognosfel.

Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet